3556

VI. SPRAWOZDANIE DYREKCYI

c. k. Gimnazyum
** w Podgórzu **

za rok szkolny 1904.

Treść:

1 Dr. Thaddaeus Sinko: Sententiae Platonicae de philosophis regnantibus fata quae fuerint.
2. Część urzędowa.

ARCHIWUM M. KRAKOWA.

Kraków ◦ 1904
Nakładem funduszu naukowego. — Czcionkami drukarni A. Koziańskiego.

VI. SPRAWOZDANIE DYREKCYI

c. k. Gimnazyum
** w Podgórzu **

za rok szkolny 1904.

Treść:

1. Dr. Thaddaeus Sinko: Sententiae Platonicae de philosophis regnantibus fata quae fuerint.
2. Część urzędowa.

Kraków ◦ 1904
Nakładem funduszu naukowego. — Czcionkami drukarni A. Koziańskiego.

Sententiae Platonicae de philosophis regnantibus fata quae fuerint.

Praestantissimorum philosophorum sententiae recte cum sideribus comparantur, quae certis infixa caeli sedibus proprio lumine omnibus lucent terris, omnibus fulgent saeculis populisque. et ut haec hominum gentiumque fata et casus dirigere credebantur, ita illae re vera multum auctoritatis in vita humana instruenda ac formanda semper habebant. neget etiam usus rerumque experientia eas veras esse, immo doceat exercitationem earum a vitae publicae privataeque utilitatibus plane abhorrere, nihilominus parvo intervallo interiecto novi surgunt homines, qui eas minime falsas esse cum sibi persuaserint, omne studium atque operam eis dant explendis.

Extollitur saepe a Platone divina quaedam, ne magicam dicamus, vis Socratis, qua magnus ille dissimulator colloquentes fascinabat,[1]) et colloquia eius ac praecepta incantamentorum appellatione lepide comprehenduntur.[2]) maior magistro hominum incantator ipse exstitit vir Apollineus, cuius sententiae quamquam maxime a vulgari recedebant opinione, tamen mox per ora hominum litteratorum volitabant et ne hodie quidem plane obmutuerunt. doctrinae Platonicae quae esset in cultus humanitatisque progressu atque evolutione auctoritas, magis adhuc delineatum quam descriptum est a viris doctis. quam materiem uberrimam antequam aliquis exhauriet, nos quidem unius sententiae, qua de

1) Meno 80 ab; Conv. 215 de.

2) ἐπῳδή Charm. 156 *saep.*

philosophis agitur regnantibus, per Graecarum et Latinarum litterarum cursum insequi vestigia animum induximus, ut ostenderemus, quomodo hoc lumen quasi lampas illa a cursoribus ex manu in manum traderetur. quis ignorat affectum illum, quo affligimur, cum seu cantus seu versiculus quidam, haud raro absurdus, ita in nostra inhaesit memoria, ut denuo atque denuo etiam invitis in os recurrat neque ullo modo oblivione obrui possit? eandem vim — „suggestio" quae hodie vocatur, in sententiae praedictae fatis enarrandis ostendere conabimur. quod ut assequamur, eam nobis ingredi placet viam, quae in rhetorum Latinorum ampullis tractandis a viro illustrissimo, Casimiro Morawski, praeceptore dilectissimo, praemonstrata est: nam tum demum in rudem indigestamque adnotationum molem forma quaedam venit ac vita, cum non solum testimoniorum loci numeris indicantur, sed etiam historia quaedam sententiae enarratur et fata eius ac vicissitudines ante oculos ponuntur.

Non multa invenies bene dicta, quorum natura a vulgari abhorrens opinione tam vivide ab eo, qui ea primus edere ausus est, descripta sit, quam aureae sententiae Platonis. qui et risum nobis multitudinis, quasi fluctum cachinnantem, quo divini praecepti auctor obruitur, in aures infudit [1]); et multitudinem illam vestibus abiectis arreptisque undelibet armis in Socratem impetum facientem vivide depinxit. [2]) etiam sententiae forma minime concisa et perstricta docemur eam tum primum conceptam et editam esse. est autem haec: nisi aut philosophi reges facti fuissent, aut qui tum reges et dynastae vocarentur genuine atque ingenue philosophari coepissent, non esse futuram civitatibus neque hominum generi requiem malorum. [3]) mox pro malorum requie felicitas ponitur, cum So-

---

[1]) rp. V 473 c εἰρήσεται δ' οὖν, εἰ καὶ μέλλει γέλωτί τε ἀτεχνῶς ὥσπερ κῦμα ἐκγελῶν καὶ ἀδοξίᾳ κατακλύσειν.

[2]) *ibid.* e ὦ Σώκρατες... τοιοῦτον ἐκβέβληκας ῥῆμά τε καὶ λόγον, ὃν εἰπὼν ἡγοῦ ἐπὶ σὲ πάνυ πολλούς τε καὶ οὐ φαύλους νῦν οὕτως οἷον ῥίψαντας τὰ ἱμάτια γυμνοὺς λαβόντας ὅτι ἑκάστῳ παρέτυχεν ὅπλον, θεῖν διατεταμένους ὡς θαυμάσια ἐργασομένους. οὓς εἰ μὴ ἀμυνεῖ τῷ λόγῳ καὶ ἐκφεύξει, τῷ ὄντι τωθαζόμενος δώσεις δίκην.

[3]) *ibid.* d ἐὰν μὴ... ἢ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν ἐν ταῖς πόλεσιν, ἢ οἱ βασιλεῖς τε νῦν λεγόμενοι καὶ δυνάσται φιλοσοφήσωσι γνησίως τε καὶ ἱκανῶς, καὶ τοῦτο εἰς ταὐτὸν ξυμπέ-

crates dicit nullam aliam civitatem privatim vel publice felicem futuram esse,[1]) nisi quae a philosophis regeretur. postquam verae philosophiae ratio atque indoles descripta eidemque falsae philosophiae imago opposita est atque genuini philosophi virtutes a rebus publicis minime alienae demonstratae sunt, repetitur a Socrate illa sententia ita, ut anteponatur apodosis, pro felicitate status quidam perfectus exigatur, pro philosophando verae philosophiae amor regibus vel filiis eorum exoptetur.[2]) Philosophorum dominatio a sorte quadam (ἐκ τύχης) dependens, regum vero vita contemplativa a divina quadam inspiratione (ἔκ τινος θείας ἐπιπνοίας) missa ostenditur. nova linea tertio loco[3]) sententiae additur, cum philosophorum regnantium numerus ita definitur, ut vel unus vel plures in civitate potentiam nancisci posse dicantur.

Hoc modo sententiae forma et varietate illustrata ad sensum accedamus enucleandum in eoque primum Socrate duce[4]) declaremus, quos esse philosophos arbitratus sit Plato, quos summae rerum praeficeret. hoc enim maxime cavendum est, ne Platonis philosophos viros esse putemus, qui doctrinae ac litterarum studiis dediti, immo eis submersi, a vitae cotidianae usu plane abhorreant.[5]) nam rerum experientia (ἐμπειρία) et peritia nihilo ei quidem ceteris inferiores sunt.[6]) hoc autem modo fiunt: adulescentes ex custodum numero omnibus et corporis et animi dotibus a natura praediti[7])

σῃ, δύναμίς τε πολιτικὴ καὶ φιλοσοφία... οὐκ ἔστι κακῶν παῦλα... ταῖς πόλεσι, δοκῶ δ' οὐδὲ τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει.

[1]) *ibid.* e οὐκ ἂν ἄλλη τις (*sc.* πόλις) εὐδαιμονήσειεν οὔτε ἰδίᾳ οὔτε δημοσίᾳ.

[2]) rp. VI 499 b οὔτε πόλις οὔτε πολιτεία οὐδὲ γ' ἀνὴρ ὁμοίως μή ποτε γένηται τέλεος, πρὶν ἂν τοῖς φιλοσόφοις... ἀνάγκη τις ἐκ τύχης παραβάλῃ, εἴτε βούλονται εἴτε μή, πόλεως ἐπιμεληθῆναι καὶ τῇ πόλει κατήκοοι γενέσθαι, ἢ τῶν νῦν ἐν δυναστείαις ἢ βασιλείαις ὄντων υἱέσιν ἢ αὐτοῖς ἔκ τινος θείας ἐπιπνοίας ἀληθινῆς φιλοσοφίας ἀληθινὸς ἔρως ἐμπέσῃ.

[3]) rp. VII 540 d ὅταν οἱ ὡς ἀληθῶς φιλόσοφοι δυνάσται, ἢ πλείους ἢ εἷς ἐν πόλει γενόμενοι κ. τ. λ.

[4]) *ibid.* V 474 b.

[5]) R. Poehlmann, Geschichte des antiken Kommunismus u. Socialismus, I. 289 sqq.

[6]) rp. VI 484 d.

[7]) *ibid.* VII 535a sqq.

puerili institutione absoluta usque ad aetatem virilem (i. e. XXXV vitae annum) philosophiae studio operam dant, dum ad eum cognitionis pervenerunt gradum, quo totum tempus totumque essentiam contemplantibus vita nihil magnum, mors nihil terribile videatur.[1]) et cum ita finem nancti sint, ad quem respicientes omnia agant et privatim et publice, rei publicae administrandae praecipue apti videntur.[2]) nam qui iam in hac vita a negotiis humanis semoti in beatorum insulis se habitare putant,[3]) ei potentiam parvi pendunt et nisi inviti tamquam ad rem necessariam ad magistratum accedunt,[4]) ut mercedem solvant civitati, quae sibi eos tamquam in apum examine duces ac reges creavit.[5]) his regnantibus civitas bene instituta est:[6]) nam neque de principatu, qui minimum putatur bonum, in ea contenditur;[7]) neque inopes atque esurientes ad publica accedunt bona, quibus rapiendis famem satiare possint neque bellis intestinis civitas perit.[8]) pro somniantibus vigilantes regnant,[9]) pro difficilibus ad communicandum (δυσκοινώνητοι)[10]) societatis amantes (οἱ φιλοπόλιδες), pro eis, quorum ingenium et mores immaturi sunt, eruditione et aetate perfecti.[11]) qui cum maximam disciplinam boni esse ideam sciunt,[12]) divino utuntur exemplo ad civitatem formandam.[13]) numerus eorum magnus esse non potest ita, ut recta gubernatio circa unum vel duos vel paucos quaerenda sit[14]) eisque ut custodibus perfectis (φύλακες παντελεῖς) summa rerum permittenda, cum qui ceterum custodes appellantur, nonnisi auxiliarii et defensores

---

[1]) *ibid.* VI 486 ab.
[2]) rp. VII 519 c.
[3]) *ibid.*
[4]) *ibid.* 520 d e.
[5]) *ibid.* 520 b.
[6]) *ibid.* 521 a.
[7]) *ibid.* 520 c.
[8]) *ibid.* 521 a.
[9]) *ibid.* 520 c.
[10]) ib. VI 486 b, „die Antisozialen", Pöhlmann l. l. p. 287, qui φιλοπόλιδες per „die wahrhaft sozial Gesinnten" reddidit.
[11]) *ib.* 487 a.
[12]) *ib.* 505 a τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέαν μέγιστον μάθημα.
[13]) *ib.* 500 e τῷ θείῳ παραδείγματι χρώμενοι.
[14]) Politic. 293 a.

(ἐπίκουροί τε καὶ βοηθοί) eorum sint.[1]) perfectorum custodum ingenium bonum ut proli tradatur, quae eis successura sit, Plato eorum sequi iubet exemplum gubernatores, qui venatorios canes et generosas aves equosque et alia animalia semper paternis ornata producunt virtutibus:[2]) eodem modo in civitate optimos viros, e. gr. victores e bello redeuntes, cum mulieribus optimis quam plurimum coire oportere:[3]) et sic patrum virtutibus semper in filiis augendis post multos annos philosophorum armentum quam excellentissimum (ποίμνιον ὅτι ἀκρότατον) praesto futurum esse.[4]) quod ne modum quendam egrediatur neve civitas maior fiat, magistratibus curae fore.[5])

Nihil facilius est, quam ut viginti trium saeculorum peritia docti obiciamus ingenia hominum ita, ut pecudum genus bonum produci non posse; sapientiam autem non semper cum summa virtute coniunctam esse.[6]) sed Plato hac temporum experientia nondum usus est, immo contrariae doctrinae historia tum magistra erat. nam Athenienses summa pietate memoriam viri colebant, qui inter septem sapientes sapientissimus ducebatur idemque optimus rei publicae gubernator et legumlator iustissimus. Solon, matris Platonis proavus, facile exemplum praebuit sapientis, qui cum rei publicae gubernacula tenet, felicem eam reddit.[7]) non diversa erat tum ceterorum sapientium gloria, qui et ipsi legibus imponendis civitates ordinaverunt.[8]) quibus addendus est Lycurgus, non semel a Platone propter sapientiam et iustitiam magnis elatus laudibus.[9]) sed non solum praeterita tempora philosophorum commendabant dominationem. ipsius Platonis coaetanei, qui Magnam Graeciam incolebant, spectabant civitates a philosophorum ordine feliciter rectas: Archytae et aliorum Pythagoreorum fama iam totas penetravit Athenas.

Quibus omnibus perpensis, concedendum est nobis sententiam de philosophis regnantibus non per se absurdam fuisse,

[1]) rp. 414 b.
[2]) *ib.* 459 ab.
[3]) *ib.* 459 de.
[4]) rp. V 459 e.
[5]) *ib.* 460 a.
[6]) Poehlmann l. l. p. 449—457.
[7]) Tim. 20 e. rp. X 600 e.
[8]) Prot. 343 ab.
[9]) rp. X 599 e lgg. I 630 d *saep.*

sed tantummodo ab Atheniensium populari dominatione abhorruisse. esurientes, qui publico bono famem explebant, somniantes, inscientes cum a rebus removeret publicis,[1]) plebis indignationem conciebat Socrates.[2]) hunc enim sententiae Platonicae auctorem fuisse statuendum nobis esset, etiamsi non legeremus in Memorabilibus Xenophontis:[3]) τοὺς γὰρ τοιούτους ἡγεῖτο παιδευθέντας οὐκ ἂν μόνον αὐτούς τε εὐδαίμονας εἶναι καὶ τοὺς ἑαυτῶν οἴκους καλῶς οἰκεῖν, ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἀνθρώπους καὶ πόλεις δύνασθαι εὐδαίμονας ποιεῖν. illi παιδευθέντες sunt iuvenes, qui cum diutius Socratis usi essent consuetudine, scientiam rerum publicarum adepti sunt. Socrates enim primus fuit,[4]) qui cum sibi persuaserit virtutem cuiuslibet rei in sola scientia positam esse, inscientibus res publicas tractandas denegavit. itaque non nisi eos ad magistratus admittendos aiebat, qui aequi et boni naturam noverint,[5]) et ridiculum esse praedicabat, quod Athenienses magistratus faba sortirentur: in rebus minoris momenti prudentiores esse cives, qui navis gubernationem gubernatori permitterent, tibiae cantum tibicini.[6]) itaque et singulos magistratus non nisi eis tradendos esse, qui ad eorum officia explenda praeparati essent.[7]) eos enim, qui regnare sciant, genuinos reges esse, non eos, qui sceptra teneant aut a qualibet multitudine electi sint aut sorte destinati.[8]) hos artis regendi peritos Plato philosophorum ornavit nomine. tamen opinionem de philosophis regnantibus non ipse animo concepit, quae ut erat magistri, ita eum edere eam iussit. in plebis ira et indignatione describenda fortasse et illud respexit, quod duo Socratis auditores, qui artem regendi ab eo didicerunt, nuper pessimo modo eam artem in republica Atheniensium exercuerunt. Alcibiadis et Critiae commercium magno crimini Socrati dabatur et non parvi fuit momenti in tyrannorum magistro condemnando.[9])

---

[1]) *v. supra* p. 6.

[2]) *v. supra* p. 4 med.

[3]) 4, 1, 2.

[4]) *v.* Jul. Kaerst, Studien zur Entwickelung und theoretischen Begründung der Monarchie im Altertum, Hist. Bibl. Bd. VI. (1898), p. 18 sqq. — cuius libelli titulum brevitatis causa semper per „Monarchie“ designamus.

[5]) Mem. 4, 2.

[6]) *ibid.* 1, 2, 9.

[7]) „die Anschauung von einem auf Sachverständnis gegründeten Beamtentum“, Kaerst. l. l. p. 20.

[8]) Mem. 3, 9, 10.

[9]) Mem 1, 2, 12—28.

Critiam, avunculum suum, hominem plebi Atheniensium maxime invisum, Plato inter sapientes numeravit [1]) et cum Timaeo composuit, Pythagorico philosopho, qui Locride, in civitate Italiae, magistratus honoresque summos gessit et philosophiae fastigium universae assecutus est [2]). ex qua re apparet Critiam in philosophorum regnantium numero ab eo positum esse, cuius vestigia ipse secutus esset, si fors quaedam sibi rei publicae obtulisset gubernacula. sed post triginta a Thrasybulo expulsos atque extinctos cum plebis dominatione restituta ipsum nomen philosophiae, etiamsi modeste tractaretur, satis invisum esset, Critiae et Charmidis consaguineus idemque Socratis discipulus, non magnam habuit spem cives per philosophorum dominationem beatos faciendi. [3]) ad quem finem impetrandum Dionysius ille iunior, Syracusarum tyrannus, aptior ei visus est, quem philosophiae amore imbueret et ita somnium suum aureum expleret. [4]) quod in Dionysio frustra optaverat ac tentaverat, id in Dione contigisse vidit. sed fata prohibuerunt invida, quominus huius philosophi dominatio Syracusanos felices redderet. [5]) ut huius mors praematura, ita aliorum Academicorum, qui in regna venerunt, ingenia pessima etiam tum Platone vivente aut nuper mortuo votum eius irritum fecerunt: Euaeon Lampsacenus, Timolaus Cizycenus, Chaeron Pelleneus, alii, quorum vitae postea ab Hermippo, Callimachi auditore, descriptae sunt, [6]) demonstraverunt, verum esse proverbium μὴ παιδὶ μάχαιραν, ne philosopho potentiam dederis. [7])

Nihilominus et philosophis aliisque artium et litterarum magistris professoribusque et eis, qui regna tenebant, persuasum erat philosophiam et potentiam una ire debere. quo modo Academici et Peripatetici philosophi aemulatione inter utramque sectam oborta demonstrare studuerint ipsorum philosophiam solam regentibus utilem et fuisse et esse; quoque modo rhetores eadem de sua praedicaverint institutione, id e tredecim illis epistulis,

---

[1]) Charm. 161 b.

[2]) Tim. 20 a.

[3]) v. S. Pawlicki, Hist. fil. Grec. II 1 p. 123.

[4]) *ibid.* p. 147 sq. 188 sqq.

[5]) *ibid.* 199 sqq.

[6]) βίοι τῶν ἀπὸ φιλοσοφίας εἰς τυραννίδας καὶ δυναστείας μεθεστηκότων. *v.* Philod. ind. Acad. Hercul. col. 11. Buecheler. *cf.* Athen. l. l. ad 7.

[7]) Athen. deipn. V p. 214 a.

quae sub Platonis feruntur nomine, [1]) et ex epistulis Isocratis, etiam Socraticorum, optime elucet: Gloriabantur Peripatetici Aristotelem in Philippi familiaritate vixisse et Alexandri praeceptorem fuisse. quid? nonne prius Perdiccas, tertius eius nominis Macedonum rex, in consiliis capiendis auctore Euphraeo usus est, Platonis auditore? [2]) nonne Dio, Syracusarum liberator, Platonis consuetudini atque institutioni omnia debuit? quod ut ostendatur, epistulae septimae consilium est, quod in ipsa ita definitur: „quam tunc Dio habuit sententiam, in ea perseveravit, ut Syracusanos liberos esse debere censeret, optimis legibus gubernatos... qua autem ratione sententia illa sit nata, non indignum est, quod audiatur." [3]) quas ob causas e Dionysio philosophus fieri non potuerit, ostendunt et huius epistulae partes et epistula secunda et tertia. ut septima omnium caput, ita septimae cor est sententia de philosophis regnantibus ter repetita: Platonem, quamquam et urbem patriam et ceteras civitates male administrari videret, quippe quibus legum ratio fere insanabilis esset, tamen dicere non destitisse veram philosophiam laudantem, malorum finem non inventuras esse gentes hominum, prius quam aut recte vereque philosophantium genus imperium civile capesseret, aut potentes in civitatibus divina quadam sorte re vera philosopharentur. [4]) iam patet verba desumpta esse maxima ex parte e civitatis l. V 473d, sed ita, ut membrorum ordo inversus sit, pro οὐκ ἔστι κακῶν παῦλα.. ταῖς πόλεσι.. οὐδὲ τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει ponatur: κακῶν οὐ λήξειν τὰ ἀνθρώπινα γένη; pro regno (ἢ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσι) imperium civile, id est fere magistratus (αἱ ἀρχαὶ πολιτικαί) philosophis tribuantur, eorum autem praedicata: ὀρθῶς τε καὶ ἀληθῶς regum

---

[1]) ex multis, qui de ea re conscripti sunt, libellis (enumerantur ii quidem a Susemihl'o, Gesch. der alex. Litt.) non nisi Guilelmi Wiegand'i (Metzler'ische Übersetzung der Plat. Werke, 5 Gruppe, Bd. 1. 2, Stuttgardt 1859) et Theodori Karsten'i (Commentatio... inaugur. Utrecht 1864) adnotationes aliquid bonae frugis continent.

[2]) *v.* Pawlicki l. l. p. 205.

[3]) epist. VII 324 b.

[4]) epist. VII 326 ab κακῶν... οὐ λήξειν τὰ ἀνθρώπινα γένη, πρὶν ἂν ἢ τὸ τῶν φιλοσοφούντων ὀρθῶς γε καὶ ἀληθῶς γένος εἰς ἀρχὰς ἔλθῃ τὰς πολιτικὰς ἢ τὸ τῶν δυναστευόντων ἐν ταῖς πόλεσιν ἔκ τινος μοίρας θείας ὄντως φιλοσοφήσῃ.

laudibus Platonicis respondeant, quos γνησίως τε καὶ ἱκανῶς philosophari oportet. sors divina (ἔκ τινος μοίρας θείας) sumpta est e rp. VI 499b, ubi divina quadam inspiratione (ἔκ τινος θείας ἐπιπνοίας) philosophiae amor ad regentes accedit. quae Platonico dilemmati adiuncta est sententia generalis (rp. V 473 e): καὶ τοῦτο εἰς ταὐτὸν ξυμπέσῃ, δύναμίς τε πολιτικὴ καὶ φιλοσοφία, ea in Dionysio expleta videtur: νῦν ἐλπὶς πᾶσα ἀποτελεσθήσεται τοῦ τοὺς αὐτοὺς φιλοσόφους τε καὶ πόλεων ἄρχοντας μεγάλων ξυμβῆναι γενομένους [1]) et: μεγίστην δύναμιν ἔχων, ἐν ᾗ γενομένῃ φιλοσοφία τε καὶ δύναμις ὄντως ἐν ταὐτῷ διὰ πάντων ἀνθρώπων Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων λάμψασ' ἂν ἱκανῶς δόξαν παρέστησε πᾶσι τὴν ἀληθῆ, ὡς οὐκ ἂν ποτε γένοιτο εὐδαίμων οὔτε πόλις οὔτ' ἀνὴρ οὐδείς, ὃς ἂν μὴ μετὰ φρονήσεως ὑπὸ δικαιοσύνῃ διαγάγῃ τὸν βίον, ἤτοι ἐν αὐτῷ κεκτημένος ἢ ὁσίων ἀνδρῶν ἀρχόντων ἐν ἤθεσι τραφείς τε καὶ παιδευθεὶς ἐνδίκως. [2]) Haud difficile conspicitur εὐδαιμονίαν depromptam esse e rp. V 473 e, civitatem et virum (οὔτε πόλις οὐτ' ἀνὴρ οὐδείς) e rp. VI 449, ubi legitur: οὔτε πόλις... οὐδέ γ' ἀνὴρ ὁμοίως μήποτε γένηται τέλεος. neque hoc aliquem latere potest sensum sententiae Platonicae permutatum esse ita, ut pro rege philosophante is exigeretur, qui iustitiae obtemperans cum prudentia vitam ageret; prudentia autem ista a sanctis viris, qui magistratus obtinerent, ei suppeditaretur. quae sententia non multum differt ab Euripidea illa: σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν συνουσίᾳ [3]), quam acerbissime impugnavit et Socrates i. e. Plato ipse [4]) et Theagis auctor Academicus,[5]) qui fidelius vestigia pressit praeceptoris, quam epistulae septimae scriptor. quod hic quodammodo delineavit, id accurate descripsit auctor epistulae secundae, qui civilis potentiae et philosophiae societatem, ne coincidentiae barbaro utamur vocabulo, Platonicam (καὶ τοῦτο εἰς ταὐτὸν ξυμπέσῃ, δύναμίς τε πολιτικὴ καὶ φιλοσοφία) duabus attribuit personis ita, ut philosophus cum rege semper congrederetur eumque consiliis suis adiuvaret[6]). eam consuetudinem ac societatem naturae lege quadam praescriptam

[1]) *ibid.* 328 a.
[2]) *ibid.* 335 d.
[3]) Troad. 1169.
[4]) rp. VIII. 568 ab.
[5]) Theag. 1256 b sqq.
[6]) epist. II. 310 e καὶ ταῦτ' (sc. φρόνησίς τε καὶ δύναμις μεγάλη) ἄλληλ' ἀεὶ διώκει καὶ ζητεῖ καὶ ξυνγίγνεται· ἔπειτα καὶ οἱ ἄνθρωποι χαίρουσι περὶ

esse ut ostenderet,[1]) enumeravit scriptor sapientium et regum celeberrima paria quae fuissent, nimirum Hieronem Syracusium et Simonidem, cuius familiaritate etiam Pausanias usus est Lacedaemonius, Periandrum Corinthium et Thalem Milesium, Periclem atque Anaxagoram, item Croesum et Solonem ut sapientes et Cyrum ut potentem. quibus addidit eos, quos consociaverant poetae, Creontem et Tiresiam, Polyidum et Minoa, Agamemnonem et Nestorem atque Ulixem et Palamedem, Prometheum denique et Iovem.[2]) en excultam atque exornatam iam habes doctrinam de regum commerciis cum philosophis habendis, quibus ipsorum regna apud coaetaneos decorentur, apud posteros concelebrentur. quas partes in Homeri principum aulis ἀοιδοί agebant, qui dominos consiliis regebant, hortatione castigabant, carmine celebrabant, easdem etiam Xenophonteus ille obtinet Simonides cum Hierone Syracusio colloquens.[3]) succesorum Alexandri Magni tempora poetarum ingeniis minime abundabant. quo factum est, ut in poetae aulici locum philosophus succesierit aulicus; et cum philosophorum diversae iam tum existerent sectae, quarum quaeque alumnos suos regibus commendare studeret, omnes epistulis fingendis vel scribendis sua cum regibus praedicabant commercia.

De epistulae Platonicae septimae atque octavae nec minus tertiae consilio et indole, quae necesaria erant, praemonuimus. restat, ut et reliquarum reddamus rationem: itaque epistula quinta Perdiccae tertio eius nominis Macedonum regi Euphraeus, Platonis auditor, monarchiae columen futurum commendatur. eodem modo epistula sexta Erastus et Coriscus, etiam hi in Academia eruditi, Hermiae, Atarneorum tyranno, commendantur, cuius consuetudo cum Aristotele notissima erat: huius experientia (ἐμπειρία) et potentia (δύναμις) si cum illorum coniungeretur idearum scientia (εἰδῶν σοφία), utramque partem maximum ex hac consuetudine fructum ferre oportere. nec ab his differt epistula decima, qua amici cuiusdam Dionis vera philosophia laudatur et

---

τούτων αὐτοί τε διαλεγόμενοι καὶ ἄλλων ἀκούοντες ἔν τε ἰδίαις συνουσίαις καὶ ἐν ταῖς ποιήσεσιν.

[1]) *ibid.* πέφυκε ξυνιέναι εἰς ταὐτὸ φρόνησίς τε καὶ δύναμις μεγάλη.

[2]) *ibid.* 311 a sqq.

[3]) Hieron, de vitae privatae praestantia et de ratione, qua tyrannus subditos beatos reddere potest.

falsis sapientiis peritiisque opponitur. et in hac et in sexta epistula facile subauditur concertatio quaedam contra illos sapientiae magistros, qui non idearum scientiam, sed peritias quasdam ac notitias vitae magis convenientes docebant. Hermiae commemoratio satis demonstrat Aristotelis esse asseclas, contra quos eae epistulae ab Academicis compositae sunt philosophis. et cum notum esset ab Aristotele leges nonnullis civitatibus constitutas esse, Academici epistula undecima finxerunt etiam a Platone coloniarum conditores leges novae civitati petivisse, quas tamen non obtinuerint, cum Platoni persuasum esset solis legibus ferendis civitatem bene institui non posse sine auctoritate quadam (ἄνευ τοῦ εἶναί τι κύριον) rationem vitae cotidianae curante: itaque non leges sed gubernatorem optima sapientia imbutum eos sibi exoptare debere. eiusmodi gubernatoris exemplum Archytas praebuit Tarentinus, quem dominationis curis obrutum consolatur Plato epistula nona.

Hoc modo undecim epistolarum, quae sub Platonis feruntur nomine, consilium ad eundem rettulimus finem, scilicet ostendendi Platonis philosophiam regentibus maxime prodesse. restat epistula prima et decima tertia, quarum prior ex Dionis persona ad ingratum scripta est tyrannum, altera tum demum ceteris adiuncta esse videtur [1]), cum Alexandriae ei, qui unum colebant Deum, eandem opinionem Platonis fuisse demonstrare studuerunt. [2])

Ut Academici ipsorum philosophiam unice veram esse praedicabant et regentibus utilem, ceteras sapientias peritiasqe elegantias (κομψότητας) appelantes,[3]) ita Isocrates contra eos, qui circa philosophiam versabantur (οἱ περὶ τὴν φιλοσοφίαν ὄντες) et sermonibus dialecticis, politicis, aliis discipulos instituebant, [4]) ipsius extulit doctrinam, quam quin philosophiae comprehenderet appellatione, minime dubitavit. [5]) cum sibi autem persuasisset maximum

---

[1]) propterea non subiuncta est epistulae II. et III., quae ad Dionysium missae finguntur, quod epistularum corpus, iam Aristophani notum Byzantio, iam conclusum erat.

[2]) legas p. 363 b, ut iam ex his videas, quam vanus est Christi'i conatus hanc praecipue epistulam Platoni vindicantis.

[3]) epist. X. ad Nicocl. § 51.

[4]) epist. VI 8 εἴθισμαι γὰρ λέγειν πρὸς τοὺς περὶ τὴν φιλοσοφίαν τὴν ἡμετέραν διατρίβοντας.

[5]) ad Nicocl. 53.

studiorum fructum in eo positum esse, ut bona suppeditarent consilia[1]), ipse rogatus et non rogatus regentibus consiliorum se offerebat auctorem. erant qui putabant philosophos non virtutis sed lucri causa ea cum regnantibus commercia quaesitasse.[2]) quibus respondet Isocrates ipsius consiliorum finem non nisi eum esse, ut civitates felices et potentes per ea fiant.[3]) quem finem ut assequeretur, misit ad Nicoclem, Salaminos Cypriae regem, libellum de officiis regis; in oratione, cui Nicocles inscripsit, subditorum delineavit officia; in Euagorae, Nicoclis patris mortui, laudatione optimi principis proposuit speculum. et cum ita cum his colloquebatur regulis, putabat se revera leges regentibus imponere[4]), quod praecipuum habuit sapientis officium. sed ne a potentioribus quidem regibus abstinuit et Philippo, Macedonum regi,[5]) Archidamo Lacedaemonio,[6]) Dionysio illi iunior, Syracusarum tyranno[7]), consilia sua communicavit. Philippo quidem expeditionis contra Persas faciendae consilium cum proponeret, speravit regem id non parvi facturum, sed consideraturum esse cum ratione et philosophia, cuius particeps esse praedicaretur.[8]) en documentum habes, quanta iam tum fuerit sententiae Platonicae auctoritas. nihil gratius regi dici potuit, quam cum philosophiae particeps appellatus est. quo factum est, ut Alexandro Philippi eadem verba suavissima ab Isocrate missa sint: praedicari te ab omnibus audio sapientiae studiosum.[9]) Isocratis aemuli dictitabant eius consilia nullius esse auctoritatis in rebus publicis agendis neque a regibus respici. quod Isocrates invidiae hominum adscripsit, qui hoc modo ignaviam et imbecillitatem suam obtegere cuperent; ipsum ita magnifice de se sentire, ut putet sui praesertim esse muneris de rebus publicis dicere quo-

---

[1]) Nicocl. 1.

[2]) *ibid.*

[3]) *ibid.* 10 διὰ γὰρ τούτων ὁρῶ τὰς πόλεις εὐδαιμονεστάτας καὶ μεγίστας γιγνομένας.

[4]) ad Nicocl. 8 νομοθετεῖν ταῖς μοναρχίαις.

[5]) or. V; epist. II. III.

[6]) or. VI; epist. IX.

[7]) epist. I.

[8]) or. V 29 μετὰ λογισμοῦ καὶ φιλοσοφίας, ἧς καὶ σὲ μετεσχηκέναι φασίν.

[9]) epist. V 5 ἀκούω δέ σε πάντων λεγόντων, ὡς... εἶ καὶ φιλόσοφος.

que eae agendae sint modo consulere.[1]) quibuscum ipse commercia habere non potuit, eis discipulos suos commendabat, ut Timotheo, Heracleae tyranno, Autocratorem,[2]) quocum ille philosopharetur ac quaereret, quomodo urbis calamitates emendaret atque efficeret, ut cives et suavius et securius aevum exigerent, quam superiore tempore:[3]) haec enim esse officia bonorum et cordatorum principum.[4]) nihil ab hac differt consilio epistula quarta ad Antipatrum Macedonem missa, cui Diodotus commendatur, Isocratis discipulus et amicus; et epistula octava ad Mitylenaeorum magistratus scripta, quae continet commendationem Agenoris.

Ex his elucet sententiam Platonis de philosophiae et potentiae societate hoc modo ab Isocrate immutatam esse, ut regnantes rhetorum consilio uti, rhetores principum maxime consuetudinem quaerere oportere diceret: philosophicas vero disputationes (τῶν τε φιλοσοφιῶν... τὴν περὶ τὰς ἔριδας) nec populi gubernatoribus nec principibus opportunas esse putaret.[4]) non aliter de ea re Aristoteles sensit, qui philosophiam non modo non necessariam regi esse affirmavit, sed potius incommodam idque solum ab eis poscebat, ut vere philosophantibus viris libenter oboedirent.[5]) Cui sententiae repugnat votum illud, quo concluditur Aristotelis epistula ad Philippum regem scripta: εὖ πρᾶττε,

---

[1]) epist. IX 15 τάχ' ἂν μανίαν εἶναι φήσειαν τὸ μέλειν ἐμοὶ τῶν τῆς Ἑλλάδος συμφορῶν, ὥσπερ παρὰ τοὺς ἐμοὺς λόγους ἢ βέλτιον ἢ χεῖρον αὐτὴν πράξουσαν... §. 16 οὗτοι μὲν οὖν βοηθοῦντες ταῖς αὑτῶν ἀσθενείαις καὶ ῥᾳθυμίαις ἴσως τοιαῦτ' ἐροῦσιν. ἐγὼ δ' οὕτως ἐπ' ἐμαυτῷ μέγα φρονῶ..., ὥστ' οἶμαι καὶ λέγειν ἐμοὶ προσήκειν μάλιστα περὶ τούτων καὶ καλῶς βεβουλεῦσθαι... καὶ τυχὸν... γενήσεσθαί τι τῶν δεόντων.

[2]) epist. VII.

[3]) *ibid.* 3 χρὴ ζητεῖν καὶ φιλοσοφεῖν, ἐξ ὅτου τρόπου... τάς τε τῆς πόλεως ἀτυχίας ἐπανορθώσεις καὶ τοὺς πολίτας... ποιήσεις... ἥδιον ζῆν... ταῦτα γάρ ἐστιν ἔργα τῶν ὀρθῶς καὶ φρονίμως τυραννευόντων. f. Pseudo-Plat. epist. VII. 326 b τὸ τῶν φιλοσοφούντων ὀρθῶς γε καὶ ἀληθῶς γένος εἰς ἀρχὰς ἔλθῃ τὰς πολιτικάς.

[4]) epist. V. 3 οὐ μὴν ἁρμόττειν οὔτε τοῖς τοῦ πλήθους προεστῶσιν οὔτε τοῖς τὰς μοναρχίας ἔχουσιν.

[5]) Arist. frg. 647 Rose (Themist. or. 8 p. 128 Dind.) ἄγασθαι δὲ ἄξιον Ἀριστοτέλην, ὅτι μικρὸν τὰ Πλάτωνος ῥήματα μεταθεὶς τὸν λόγον πεποίηκεν ἀληθέστερον, φιλοσοφεῖν μὲν τῷ βασιλεῖ οὐχ ὅπως ἀναγκαῖον εἶναι φάσκων, ἀλλὰ καὶ ἐμποδών, τὸ δὲ φιλοσοφοῦσιν ἀληθινῶς ἐντυγχάνειν εὐπειθῆ καὶ εὐήκοον.

ψυχὴν πρὸς φιλοσοφίαν, σῶμα δὲ πρὸς ὑγίειαν ἄγων.[1]) neque minus falsarii redolet manum laus, qua Philippus ab Aristotele inter reges ponitur, qui sapientia elati sunt (οἱ διάφαντες τῶν βασιλέων ἐπὶ φρονήσει)[2]). propius ad Aristotelis accedit opinionem sententia epistulae ad Alexandrum missae, qua honestae praeceptorum admonitiones et adhortationes spectatorem habere universum saeculorum ordinem dicuntur.[3]) his tamen admonitionibus maximi philosophi discipulum et ipsum philosophum factum esse, nemo coaetaneorum praeter Isocratem[4]) ausus est asserere. sero demum, cum omnes illae fabulae Romanenses, quas vocamus, de Alexandro agentes, certam iam ac definitam habuerunt formam, scriptum est in epistularum commercio inter Alexandrum et Dindymum Bragmanorum regem habito:[5]) desiderantem, Alexander, te scire, quid sit perfecta sapientia, licet huius te non ignarum profiteris, belle collaudem, quia quod solum est omni regno praestantius, id assequi maluisti: etenim imperator exsors (expers *al*) philosophiae non dominari solus creditur, sed servire quam plurimis. sed haec postea. nobis Socraticorum perlustrandae sunt epistulae, quae cum regum commerciis et cum Isocratis consiliis cohaerere videntur.

Iam primum epistula, quae sub Aristippi fertur nomine et ad Philippum regem scripta est, ultionem sumunt illi dialectici, quos Isocrates minime utiles regibus esse contendit, cum reprehendunt orationem Isocratis, cui „Philippus" inscribitur dicuntque eam primum ad Agesilaum missam esse, deinde paullum immutatam Siciliae tyranno Dionysio venditam, tertium aliis detractis, aliis additis Alexandro Thessalo accommodatam.[6]) epistula XXXII. et XXXIV. Academicus quidam philosophus a Peripato avertere et Academiae conciliare studet auditorem. sed et in rhetorum scholis saepe de his regnantium et sapientium amicitiis declamabant discipuli tyrannorumque commercia contemnere iubebant philosophos. itaque quidam Pythagoram scribere iubet

---

[1]) epist. I fin. p. 172 Hercher, epistolographi graeci.

[2]) epist. IV in. p. 173.

[3]) epist. II p. 172 αἱ γὰρ καλαὶ τῶν διδασκάλων παραινέσεις καὶ προτρέψεις θεατὴν ἔχουσι τὸν αἰῶνα.

[4]) v. supra p. 14 fin.

[5]) in Kübleri editione Julii Valerii p. 170.

[6]) epist. Socr. 30 p. 629 §. 1 et 13.

Hieroni: noli Pythagoram vocare vitae tibi socium [1]). alius Phalaridem inducit, crudelem illum Agrigentorum tyrannum, qui Pythagoram ad se invitat, quamquam tyrannis sua plurimum quantum ab illius philosophia distare videatur: [2]) nulla re tamen eos impediri, quominus conveniant. qui haec scripsit, ei epistulae secundae Platonicae verba in auribus sonabant: πέφυκε ξυνιέναι εἰς ταὐτὸ φρόνησίς τε καὶ δύναμις μεγάλη, καὶ ταὐτ' ἄλληλ' ἀεὶ διώκει καὶ ζητεῖ καὶ ξυγγίγνεται. et cum Graecorum principes sapientes viros nil curantes contemnerent ea, quae ad disciplinam et vitam recte instituendam ab illis praecipiebantur, scripsit contemptus quidam sapientiae praeceptor Darei, Histaspis filii, et Heracliti Ephesii epistularum commercium, quo Persarum rex Graecos sapientes ad se invitat. [3])

Sed alius erat Persarum rex, qui omnes regentis hominis virtutes exhibuisse et praestitisse putabatur. Cyrus ille Xenophonteus nihil aliud est, quam philosophi regnantis exemplar, quod etiam a philosophis Cynicis praedicabatur. de his enim nobis nunc ratio reddenda est. [4]) itaque Antisthenes, Cynicorum sectae auctor, praeter ‚Cyrum' etiam alios de regis virtutibus conscripsit libellos, quibus Herculis et Archelai imposuit nomina. [5]) ex cuius fragmentis nec minus e Dionis Prusensis imitationibus elucet Cynicorum regem nulla re a sapiente differre; utrumque libertatis esse amantem, [6]) utrumque Iovis filium a patre sapientia ornatum [7]), utrumque Iovis imitatorem [8]). omnes virtutes, quibus Cynicorum rex ornatus est eiusque absolutum exemplar, Hercules, etiam philosophi sunt propriae. — quod exemplar mortalium usui cum minime esset accommodatum, nihil mirum est, si Diogenes Cynicus in epistulis, quae sub eius feruntur nomine, et Dionysio Syra-

---

[1]) epist. Pyth. 2 p. 601.

[2]) epist. Phalar. 23 p. 413 ἡ Φαλάριδος τυραννὶς τῆς Πυθαγόρου φιλοσοφίας πλεῖστον ὅσον δοκεῖ κεχωρίσθαι.

[3]) epist. Heracl. 1. p. 280. quam invitationem ei demum acceperunt philosophi Platonici, qui Academia ab Iustiniano conclusa ad Chosroem, Persarum regem, confugerunt.

[4]) Kaerst, Monarchie p. 29—36.

[5]) La. Di VI 2. 18. *cf.* Hirzel, Dialog 123 sq.

[6]) Crates apud Clem. Alex. Strom. II 121 p. 493 P.

[7]) Dio Chrys. IV 27.

[8]) Dio I 38 *cf.* Muson. apud Stob. flor. 48, 67.

cusano,[1]) et Perdicae[2]) et Alexandro[3]) multa exprobrat omnemque familiaritatem cum eis repudiat. quod in his litteris fictum, id in vita cotidiana verum erat, cum populares philosophi principum aulas vitarent, quibuscum et habitus eorum incultus et sermo minime urbanus non conveniret.

Maior erat Stoicorum auctoritas in regum vita instituenda et in eorum consiliis capiendis. negari quidem non potest et paradoxon illud: solum sapientem regem esse[4]) et multa alia in eorum doctrina de regno Cynicae originis esse. attamen nonnulla sunt, quae ab ipsis Stoicis de ea re excogitata et in medium prolata sunt:[5]) itaque iam Zeno universi exemplum cum respiceret, quod ab uno regitur deo, unius in civitate efflagitabat dominationem[6]), qui ut communem illam legem (νόμος κοινός vel ὀρθός) inter homines inducere posset aut ipse philosophus esse debuit[7]) aut philosophos habere pro amicis et suasoribus[8]). sed non solum reges bonos efficit Stoicorum philosophia: sine ea ne cives quidem boni esse possunt[9]), cum philosophiae expertes oboedire non possint:[10]) quo fit, ut ne iure quidem civili a Stoicis donentur[11]). qui ita regis praedicabant dominationem et sapientes suos ad res publicas capessendas compellebant, vota sua apud principes vera facere studebant. quo factum est, ut post Alexandri Magni mortem ad ea philosophorum et regum paria, quae ab epistulae

---

[1]) epist. 29 p. 243.

[2]) epist. 45 p. 256.

[3]) epist. 40 p. 254.

[4]) *v.* e. g. Lucil. 1172. Varro Men. 245. Cic. Muren. 29, 61. Hor. sat. 1, 3, 125. epist. 1, 1, 106. La. Di. 7, 121.

[5]) Kaerst, Monarchie p. 63-78.

[6]) *ibid.* p. 64 sqq.

[7]) Chrysipp. apud La. Di. 7, 121 πολιτεύεσθαι... τὸν σοφόν. Stob. ecl. 2, 186 (2, 7, 116 Wachsm). 2, 229 (2, 7, 11 m *W*). Cic. fin. 3, 20, 68 consentaneum est huic naturae, ut sapiens velit gerere et administrare rem publicam.

[8]) Plut. Stoic. rep. 1043 c βασιλείαν τε τὸν σοφὸν ἐκουσίως ἀναδέχεσθαι λέγει (sc. Χρύσιππος), χρηματιζόμενον ἀπ' αὐτῆς, κἂν αὐτὸς βασιλεύειν μὴ δύνηται, συμβιώσεται βασιλεῖ. Stob. ecl. 2, 229 (2, 7, 11 m *W*.) βασιλεῖ συμβιώσεσθαι καὶ εὐφυίαν ἐμφαίνοντι καὶ φιλομάθειαν.

[9]) Philodem. Rhetor 2 p. 227 Sudh. μόνον δὲ κατὰ Διογένην ἡ Στωικὴ ποιεῖ ἀγαθοὺς πολίτας.

[10]) La. Di. VII 33.

[11]) Stob. ecl. 2, 307 (2, 7, 11 i *W*.)

secundae Platonicae auctore enumerata sunt[1]; nova addita sunt nomina philosophorum cum regum nominibus consociata: Antigoni Gonatae et Zenonis et Persaei Philonidisque Stoicorum, quibuscum de regis gratia Bio Borysthenites certabat;[2] Cleomenis Lacedaemonii et Sphaeri Borysthenitae...[3] iam haec duo, scilitet Antigoni et Cleomenis nomina sufficiunt ad demonstrandam Stoicorum in regnis exercendis auctoritatem. ille enim Macedonum rex,[4] qui primus regnum honestum servitium (ἔνδοξος δουλεία)[5] appellavit et Zenonis, Stoicae sectae auctoris usus est amicitia, cuius adhuc exstat documentum in epistula Zenonis ad eum missa;[6] et Persaeum, illius successorem, in aula retinuit, postea Corintho praefecit. quomodo autem Cleomenes Lacedaemoniorum rem publicam ad Stoicae philosophiae normas instituere conatus sit, pluribus nobis explicandum est.

Exposuit iam olim Socrates coram Protagora Prodicoque et Hippia antiquissimam apud Graecos philosophiam in Creta et Lacedaemone exstare, quae Laconica breviloquentia contineretur; ex eius imitatione fluxisse eam, quae Septem Sapientium appellaretur, philosophiam.[7] huius philosophorum populi legislator, Lycurgus, et ipse philosophus ostenditur apud Plutarchum, qui narrat eum a Thalete, Cretensi poeta, qui ipse sapiens erat et politicus, nec minus ab Aegyptiis et Indis sapientiam didicisse,[8] quam ad civitatis contulerit felicitatem.[9] hoc autem modo rempublicam beatam eum fecisse, quod totam civitatem philosophantem reddidisset[10]. idem Plutarchus tradit non solum Platonem, sed etiam Zenonem, Diogenem aliosque, qui de optimo scripserunt civitatis statu, Lycurgi constitutionem Lacadaemoniorum pro exemplo sumpsisse.[11]

---

[1]) epist. II 311 a *sqq. v. supra* p. 12.
[2]) La. Di IV 46 sqq.
[3]) Plut. Cleom. c. 2.
[4]) v. Kaerstium apud Pauly-Wissowa I p. 2417.
[5]) Ael. V. H. 2, 20.
[6]) La. Di. 7, 7, cuius αὐθεντίαν, impugnavit Rohde Rh. Mus. 33, 623.
[7]) Plat. Prot. 342 b—343 b.
[8]) Lyc. c. 4.
[9]) *ibid.* c. 13 in. πρὸς εὐδαιμονίαν πόλεως.
[10]) *ibid.* c. 31 ἐπιδείξας ὅλην τὴν πόλιν φιλοσοφοῦσαν. cui Periclis illa verba in mentem non veniunt haec dicentis: φιλοκαλοῦμεν μετ' εὐτελείας, φιλοσοφοῦμεν... ἄνευ μαλακίας (Thuc. II 40).
[11]) Plut. Lyc. c. 31 in.

quae adnotatio ita intellegenda est, ut putetur a philosophis illis Stoicis severas institutiones Laconicas, communionem victus, etiam bonorum aliaque similia, Lycurgo adscriptas esse, ut venerabili atque antiquo nomine commendarentur. quae constitutionis Lycurgi imago cum iam depicta esset, exstiterunt viri, qui cum sibi persuaserint istis maiorum institutis renovatis priscos mores atque ingenia pristinamque potentiam ac laudem restitui posse, novarum rerum studio ita vehementer praesentia evertebant, ut ab conservatoribus eorum mortem oppeterent.[1]) quae rerum commutandarum atque ad philosophiae normam ordinandarum cupido, quam Agis, post eum Cleomenes vita pependerunt, iniecta eis est a Sphaero Borysthenita, philosopho Stoico.[2]) inter scripta eius laudat Laërtius Diogenes[3]) libellos de regno, de republica Lacedaemoniorum, de Lycurgo; Plutarchus autem Laconicam eius commorationem respiciens dicit sermonem Stoicum habere quoddam lubricum illiciensque ad pericula (ἐπισφαλὲς καὶ παράβολον) ad magna et acuta cum inciderit ingenia.[4]) a nullo quidem traditum est Sphaerum Agidis consuetudine usum esse. sed cum Agidis verba legimus, qui dicit a maioribus non esse urbe expulsos eiusmodi peregrinos, qui, ut Terpandrus, Thales, Pherecydes eodem modo ac Lycurgus philosopharentur,[5]) non possumus ea ad alium quemquam referre, quam ad Sphaerum, cuius verba cum Tyrtaei adhortationibus mox comparantur.[6]) Cleomenis vero consiliorum auctorem fuisse Sphaerum et magna apud ephebos fructum esse auctoritate auctor est Plutarchus,[7]) qui non sine affectu quodam hos descripsit conatus, quibus somnium Platonis de regibus agendo philosophantibus expletum est. sed conatus illi nec philosophis regnantibus nec civibus bene et feliciter evenerunt. quo factum est, ut spes Stoicorum, quas cum regum philosophantium coniungebant actionibus atque institutis, exstinctae fere sint. et cum Posidonius occasione quadam arrepta de philosophis regnantibus ferret iudicium, illo... saeculo, quod aureum perhibent, penes

---

[1]) Poehlmann, l. l. II p. 388 sqq.
[2]) Kaerst, Historische Zeitschrift, N. F. Bd. 38 p. 221 sq.
[3]) 7, 178 *cf.* Athen. 4 p. 141 C.
[4]) Plut. Cleom. c. 2 ext.
[5]) Plut. Agis c. 10 med.
[6]) Cleom. c. 2 extr.
[7]) *ibid.*

sapientes fuisse regnum'[1]) putavit. in principum aulis Stoicorum locum aliarum sectarum obtinuerunt philosophi, ut Stilpo Megarensis[2]) apud Ptolemaeum Lagi, Lyco Troadensis Peripateticus[3]), apud Attalum I, Medrodorus Troadensis, ex Academia rhetor,[4]) apud Mithridatem Ponticum. Stoici inde a saeculo secundo ineunte ad Romanos sua converterunt studia,[5]) ad quos et nobis transeundum est.

Ut Lycurgus, clarissimus ille Lacedaemoniorum legislator et ipse sapientiae deditus fuisse et cives philosophantes reddidisse traditur, ita is, qui cum eo a Plutarcho compositus est, secundus rex Romanorum, Numa Pompilius, eodem modo ab eodem describitur auctore. cuius regnum enim cum Plutarchus consideraret, bellis externis et internis carens, quietis vero ac beatitudinis plenum, non potuit a se impetrare, quin diceret vitam eius exemplum praebuisse ac normam illius sententiae, quam Plato multis annis post ausus sit edere: ὡς μία κακῶν παῦλα καὶ λύσις ἀνθρώποις ἐστίν, ἔκ τινος τύχης θείας εἰς ταὐτὸ διανοίᾳ φιλοσόφῳ βασιλικὴν συμπεσοῦσαν δύναμιν ἐγκρατῆ καὶ ὑπερδέξιον τῆς κακίας τὴν ἀρετὴν καταστῆσαι.[6]) ad quod virtutis et sapientiae exemplar spectantes subditos et ipsos sapientes fieri (ἑκουσίως σοφρονοῦσι) et ad novas vertere se virtutes ita, ut beatitudinem, quae omnis reipublicae finis sit, assequantur.[7]) κακῶν παῦλα debetur Platoni (rp. V 473 a), sed cum λύσις additur et omissa civitate homines soli beati nominantur, respicitur ad epistulam VII Platonicam (326 a): κακῶν... οὐ λήξειν τὰ ἀνθρώπινα γένη, cui loco etiam illud: ἔκ τινος τύχης θείας debetur (*cf.* ἔκ τινος μοίρας θείας epist VII 326 b). sed quae sequuntur de coniunctione philosophiae et potentiae, rursus ad Platonis verba (rp. V 473 c) recurrunt ita, ut Plutarchus cum ex memoria sententiam laudaret, utrumque locum confudisse putandus sit. haec philosophi Romae regnantis imago, a quo primum ficta sit, haud difficile co-

---

[1]) Sen. epist. 14, 2, 5.
[2]) La. Di II 114.
[3]) La. Di 5, 65 sqq.
[4]) Cic. de or. 3, 75. Strabo XIII p. 609 sqq.
[5]) Kaerst, Monarchie p. 76 sq.
[6]) Num. c. 20 med.
[7]) *ibid.*

gnoscitur, si respicimus id, quod Numa Pythagorae auditor fuisse traditur.[1])

Liberae reipublicae temporibus senatorum ordo sapientiam cum potentia coniungere videbatur. duo quidem exstant loci classici, quibus haec senatorum maiestas plus quam humana descripta est. primo[2]) de Gallis legimus, qui urbe occupata forum intraverunt, in quo conspexerunt senatores. „adeo haud secus quam venerabundi intuebantur in aedium vestibulis sedentes viros, praeter ornatum habitumque humano augustiorem maiestate etiam, quam vultus gravitasque oris prae se ferebat, simillimos dis." altero[3]) Cineae, Pyrrhi regis legati, verba referuntur, qui „interroganti regi suo, quid de hostium sede sentiret, urbem templum sibi visam, senatum regum esse consessum respondit." Senatorum praestantissimi sapientium ornati sunt cognomine, ut de Catone Censorio tradit Cicero, qui: „quia multarum rerum usum haberet, multa eius et in senatu et in foro vel provisa prudenter vel acta constanter vel responsa acute ferebantur, propterea, quasi iam cognomen habebat in senectute sapientis[4])". non philosophorum haec fuit sapientia, ob quam etiam C. Fabricius, M'. Curius, Ti. Coruncanius, Laelius[5]) sapientes appellabantur. sed ne philosophorum quidem defuit commercium nonnullis nobilissimorum Romanorum. quis enim ignorat Panaetii illius Stoici cum Scipione et Laelio amicitiam?[6]) et qui a Plutarcho cum Agi, Lacedaemoniorum rege, collatus est Ti. Gracchus, eodem ac Spartanus ille rex modo a Stoico philosopho commotus est ad res novas moliendas. Blossius enim erat, e cuius schola ad res se contulit agendas.[7])

Sed Gracchorum conatus nec ipsis nec rei publicae bene verterunt. alius erat homo, qui in summis consiliis capessendis Nigidii Figuli,

---

[1]) ibid. c. 1. *cf.* Cic. de or. 2, 154; rep. 2, 28. Tusc. 4, 3. Liv. 1, 18, 1.

[2]) Liv. 5, 41, 8.

[3]) Flor. epit. 1, 18, 20 *cf.* Eutrop. brev. 2, 13, 3. Iustin. 18, 2.

[4]) Lael. 6.

[5]) ibid. 18, 5. *cf.* leg. agr. 2, 64. de Laelio v. Plut. an seni respubl. p. 797 D καὶ μὴν Γαΐῳ Λαιλίῳ Σκιπίων ἐχρῆτο συμβούλῳ στρατηγῶν ἀεὶ καὶ πολιτευόμενος, ὥστε καὶ λέγειν ἐνίους ὑποκριτὴν τῶν πράξεων Σκιπίωνα, ποιητὴν δὲ τὸν Γάϊον εἶναι.

[6]) rep. 1. 34. fin. 4, 23.

[7]) Tib. Gracch. c. 8 med. ἐπ' αὐτὴν ὥρμησε τὴν πρᾶξιν, ὡς μὲν οἱ πλεῖστοι λέγουσι, Διοφάνους τοῦ ῥήτορος καὶ Βλοσσίου τοῦ φιλοσόφου παρορμήσαντων αὐτόν.

Pythagorici philosophi, bona opera [1]), usus rempublicam a se beatam redditam esse putavit, cum clamavit: o fortunatam natam me consule Romam [2]). Cicero cum a. a. Chr. LX ad Quintum fratrem scriberet: „quod fortasse aliquando universae rei publicae nostrae, nunc profecto isti provinciae contigit, ut is in ea summam potestatem haberet, cui in doctrina, cui in virtute atque humanitate percipienda plurimum a pueritia studii fuisset et temporis“ [3]), illud, „aliquando“ ad a. a. Chr. LXIII referebat, quo M. Tullius Cicero gubernacula rei publicae tenebat. eandem conditionem esse provinciae Asiae putavit, quae a. LX Quinto fratri propraetori obtigit. itaque in epistula illa de provincia recte administranda ad fratrem scripta non dubitavit, quin diceret [4]): „atque ille quidem princeps ingenii et doctrinae Plato tum denique fore beatas res publicas putavit, si aut docti et sapientes homines eas regere coepissent, aut ii qui regerent, omne suum studium in doctrina et sapientia collocassent. hanc coniunctionem videlicet potestatis et sapientiae saluti censuit civitatibus esse posse.“ hoc loco primum eam perstrictam sententiae Platonicae invenimus formam, qua apodosi praeposita beatae ponuntur respublicae. [5]) neque hoc neglegendum est, quod pro Romana indole philosophiae vice doctrina et sapientia fungitur, pro regibus autem regentes, id fere quod magistratus ponuntur. Cicero Platonis ipsius verba ante oculos habuisse putandus est. non ita Rutilius Lupus, qui inter lexeos schemata, e Graeco Gorgiae exemplari versa, hoc ἀντιμεταβολῆς protulit exemplum.... „respondisse dicitur: si aut qui sapiunt imperare, aut qui imperant sapere discant“ [6]).

---

[1]) Plut. an seni rp. p. 797 D Κικέρων δ' αὐτὸς ὁμολογεῖ τὰ κάλλιστα καὶ μέγιστα τῶν συμβουλευμάτων, οἷς ὤρθωσεν ὑπατεύων τὴν πατρίδα, μετὰ Ποπλίου Νιγιδίου τοῦ φιλοσόφου συνθεῖναι.

[2]) e. g. Quint. inst. 9, 4, 41.

[3]) ad Qu. fr. 1, 1, 29.

[4]) ibid. *cf.* etiam rp. I 11. 12.

[5]) praeivit Plato rp. 500 e ὡς οὐκ ἄν ποτε ἄλλως εὐδαιμονήσειε πόλις, εἰ μὴ αὐτὴν διαγράφειαν οἱ τῷ θείῳ παραδείγματι χρώμενοι ζωγράφοι (i. e. φιλόσοφοι).

[6]) 1, 6, ubi vide doctissimam Ruhnkenii adnotationem (Lugduni Batavorum 1768).

ante responsum interrogationem excidisse patet. quae qualis fuerit a Gnomologii Vaticani, a doctissimo Sternbachio, magistro meo dilectissimo, editi, hac elucet sententia: Ὁ αὐτὸς (*sc.* Plato) ἐρωτηθείς, πῶς ἂν ἄριστα αἱ πόλεις οἰκοῖντο, ἔφη· εἰ φιλόσοφοι βασιλεύοιεν ἢ οἱ βασιλεῖς φιλοσοφοῖεν.[1]) dilemma ad Platonis verba rp. V 473 c referri potest, sed civitatis optime gubernandae ratio a gnomologii collectore e Xenophontis loco illo desumpta esse videtur, quo Socratis auditores et ipsorum domos bene gubernare (τοὺς ἑαυτῶν οἴκους καλῶς οἰκεῖν) et respublicas beatas facere posse dicuntur.[2]) attamen quaecumque originis est condicio, hoc certum est iam ante saeculum a. Chr. primum sententiam illam inter Platonis dicta et dogmata celeberrima receptam esse. itaque Valerius Maximus inter sapientis eam laudans dicta, dicit: iam Platonis verbis adstricta, sed sensu praevalens sententia, qui tum demum beatum terrarum orbem futurum praedicavit (-cabat *Par.*), cum aut sapientes regnare, aut reges sapere coepissent.[3]) iam orbis terrarum pro Platonico humano genere facile poni potuit. sed sententia non e Platone, immo e florilegio quodam desumpta esse videtur. qui saeculo p. Chr. n. secundo Platonis enarravit placita Apuleius, philosophus Platonicus, dicit: Plato rempublicam negat posse consistere, nisi is, qui imperitat, habeat sapientiae studium, aut is ad imperandum deligatur, quem esse inter omnes sapientissimum constat.[4]) iam „sapientiae studium" cum Cicerone ei commune est, imperandi verbum cum Rutilio Lupo; solus in condicione singularem ponit numerum et de sapientissimo loquitur ad imperium deligendo. qui eodem fere tempore introductionem in Platonis scripsit doctrinam Albinus,[5]) et ipse philosophus Platonicus, inter Platonis

[1]) Gnom. Vat. (Wiener. Stud. XI, 1889, pars 5 nr. 443) ubi vide uberrimam imitationum copiam, sine qua nonnulla Byzantinorum exempla me fugissent, quod grato profiteor animo. eadem γνώμη occurrit in Gnom. Flor. Mon. 226. Pal—Vat. 38. Ottobon. gr. 192 f. 284 r. (Γραμματικός).

[2]) Mem. 4, 1, 2 v. supra p. 8.

[3]) Val. Max 7, 2 ext. 4.

[4]) dogm. Plat. 473 D.

[5]) quod enim in mss legitur Ἀλκινόου εἰσαγωγή — ex Ἀλβίνου perperam lectum esse, docuit Freudenthal, Hellen. stud. III 275 sq. cf. PAVLY-WISSOWA s. v. quae ratio intercedat inter hos coaetaneos philosophos Platonicos sc. Apuleium et Albinum, mox peculiari libello ostendere conabor.

praecepta politica hanc praecipue laudat sententiam, quam e septima illa decerpsit epistula Platonica, cum scripsit: τοὺς δὲ ἄρχοντας ἀξιοῖ (sc. Πλάτων) φιλοσόφους εἶναι καὶ θεωρητικοὺς τοῦ πρώτου ἀγαθοῦ. μόνως γὰρ οὕτως κατὰ τρόπον διοικήσειν αὐτοὺς πάντα. οὔν γάρ ποτε κακῶν λήξειν τὰ πράγματα τὰ ἀνθρώπινα, εἰ μὴ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσειαν ἢ οἱ λεγόμενοι βασιλεῖς ἀπό τινος θείας μοίρας ὄντως φιλοσοφήσειαν. [1]) Illud: διοικήσειν αὐτοὺς πάντα et optativorum formae ostendunt quandam affinitatem sententiae Albini cum gnomologiis. solus Stobaeus ad genuinum recessit sententiae fontem, qui sub titulo περὶ πολιτείας [2]) exscripsit Platonis rp. V 473.

Sed nobis spectandum est, quae fuerit imperatorum Romanorum temporibus inter potentiam et philosophiam necessitudo. non multum defuit, quin pessimus Caesarum pro artifice, immo histrione, philosophus fieret. nam Senecae philosophi alumnus certe fuit Nero. adulescenti, qui postea saevitia omnes superavit, scripsit magister libros de clementia, ut „quodammodo speculi vice“ [3]) fungeretur. qua in institutione principis, quae tum primum Latina conscripta est lingua, felices esse cives praedicat, [4]) qui ab eo regerentur antiquumque illud saeculum redditum esse putat. [5]) iam si id respicimus, quod idem Seneca Posidonii nobis servavit opinionem de philosophis aureo saeculo regnantibus, [6]) non dubitabimus dicere et hoc loco imaginem imperatoris philosophantis magistro philosopho ante aculos obversatam esse. quae imago quare ne verbo quidem nominata sit, non difficile eruitur. narrat enim Suetonius in vita Neronis puerum liberales disciplinas omnes fere attigisse, sed a philosophia a matre aversum esse monente imperaturo contrariam esse. [7]) en mulierem, en matrem imperatoris, quae Platonis impugnat divinam sententiam Aristotele praeeunte in his: φιλοσοφεῖν... τῷ βασιλεῖ... ἐμποδών. [8]) cui non arridebit opinio contra hanc mulieris regiae sententiam compositam esse a C. Musonio Rufo, celeberrimo philosopho Stoico,

---

[1]) v. VI vol. editionis Platonis, curatae a C. T. Hermanno, c. 34 p. 188 med.
[2]) tit. 43, 109.
[3]) Sen. clem. 1, 1.
[4]) *ibid.* 1, 1, 7.
[5]) *ibid.* 2, 1, 3.
[6]) epist. 14, 2, 5.
[7]) Nero 52.
[8]) frg. 647 R. supra p. 15.

dissertationem illam a Stobaeo servatam, [1]), ὅτι φιλοσοφητέον καὶ τοῖς βασιλεῦσιν: tantum enim abesse, ut reges aut alios summa potestate praeditos dedeceat philosophia, ut nemini magis necessaria sit. regi enim prae ceteris hominibus opus esse prudentia, ut diiudicare possit, quid subditorum felicitati prosit; iustitia, ut suum cuique tribuat; temperantia, ut et ab ipso et a toto populo luxus arceatur; fortitudine denique, ne mortem aut labores pro eo refugiat. has igitur tales ac tantas res cum sola philosophia polliceatur et praestet, clarum esse eam regibus imprimis esse colendam. — sententia Platonis ita Stoicorum modo explicatur, ut dicatur regem bonum eo ipso philosophum esse, philosophum virum regium, [2]) quo nemo magis dignus est, qui rei publicae praesit et hominibus imperet. [3]) ad Platonicam doctrinae recurrit Musonius originem, cum in epilogo dicit etiam a Socrate philosophiam politicam et regiam scientiam appellatam esse. [4]) quae pulcherrimae Musonii lucubrationes nec Agrippinam philosophis infestam nec Neronem moverunt ita, ut philosophiae regibus necessariae commendator ipse Roma expulsus sit. [5]) qui enim cum philosophiae praeceptis semper principum compararent facta et opinionem de eis neminem celarent, imperatoribus minime erant accepti. quo factum est, ut Vespasiano imperante Helvidium Priscum, philosophum Stoicum, Musonii oppetiverit fortuna [6]) eodemque modo a Domitiano bis philosophi urbe atque Italia expulsi sint. [7])

Traiani demum aetate melior sors philosophis in imperatorum Romanorum aula refulsit. Traianus enim, „quamvis ipse parcae esset scientiae moderateque eloquens", [8]) tamen rhetoribus philosophisque benignissimum se praestitit fautorem. iam sufficit

---

[1]) Stob. flor. tit. 48, 67.

[2]) ἐγὼ μὲν οἶμαι τὸν βασιλέα τὸν ἀγαθὸν εὐθὺς καὶ φιλόσοφον ἐξ ἀνάγκης εἶναι· καὶ τόν γε φιλόσοφον, εὐθὺς καὶ βασιλικὸν εἶναι.

[3]) τίς δ' ἂν ἢ ἱκανώτερος εἴη πόλεως προστάτης, ἢ ἀξιώτερος ἀνθρώπων ἄρχειν τοῦ φιλοσόφου;

[4]) διὰ τοῦτό μοι δοκεῖ καὶ Σωκράτης τὴν φιλοσοφίαν πολιτικήν τε καὶ βασιλικὴν ἐπιστήμην ὀνομάζειν, ὅτι ὁ ταύτην ἀναλαβὼν εὐθὺς πολιτικός ἐστι.

[5]) Tac. ann. 15, 7.

[6]) Dio Cass 66, 13 ad a. 71.

[7]) Hieron. chron. ad a. 89 et 95.

[8]) Ps. Aur. Vict. epit. 13, 9.

Dionis Prusensis vel Plutarchi Chaeronensis laudare nomina, ut in memoriam revocetur, quanta patientia princeps regni praecepta audiverit. Dio enim praeter minora quaedam scripta, quibus regis virtutes discutiuntur atque explanantur, quattuor composuit maiores de regno orationes, quarum primam et tertiam ad ipsum principem, ut viri docti putant Traianum, direxit,[1]) secunda Alexandrum et Philippum de regno colloquentes induxit, quarta dialogum inter Alexandrum et Diogenem de eadem re finxit. ad nostram quaestionem enarrandam non nisi ea pertinet sententia, qua philosophia et rhetorice vera regi convenire dicuntur:[2]) neque tamen accuratissime philosophiam tractandam ab eo esse, sed ipsi sermones philosophici occasione opportuna audiendi,[3]) utpote qui ad vitam et mores eius maxime quadrent: nam humanitate, mansuetudine, iustitia, fortitudine, maxime beneficentia a rege philosophum ostendi animum. minus rhetorem, magis philosophum ostendit Plutarchus se, qui a Traiano consularis honore ornatus esse dicitur[4]) et in consiliis capiendis Achaeae praefectis auctor additus.[5]) Chaeronensis philosophus Epicureorum impugnabat sententiam, qua dictum est latenter vivendum esse, principem castigabat ineruditum, senibus rem publicam gerendam commendabat et, quod praecipue ad nos pertinet, maxime cum principibus viris philosopho disserendum esse contendit.[6]) eodem tempore Epictetus homines ignava opera et philosopha sententia reprehendit, φιλοσόφους ἄνευ τοῦ πράττειν μέχρι τοῦ λέγειν.[7]) Plinius Caecilius Secundus philosophus non fuit. sed commercium illud epistularum, quod is Bithyniae praefectus cum Traiano habuit, optime demonstrat, quomodo vir magis in litteris quam in vita versatus publica se gerat, cum pro-

[1]) Wilamowitz, Reden u. Vorträge, Basileia, p. 77 sq.

[2]) Or. II p. 24, 27 Dind. φαίνεται οὐ μόνον Ὅμηρος, ἀλλὰ καὶ Ἡσίοδος οὕτω φρονῶν, ὡς φιλοσοφίας τε ἅμα καὶ ῥητορικῆς τῆς ἀληθοῦς τῷ βασιλεῖ προσῆκον.

[3]) *ibid.* p. 25, 6 οὐ δ' αὖ φιλοσοφίας ἄπτεσθαι πρὸς τὸ ἀκριβέστατον. *ibid.* vs. 11 τῶν γε μὴν λόγων ἡδέως ἀκούοντα τῶν ἐκ φιλοσοφίας, ὁπόταν καιρός, ἅτε οὐκ ἐναντίων φαινομένων, ἀλλὰ συμφώνων τοῖς αὑτοῦ τρόποις.

[4]) Suid. s. v. Plut.

[5]) ibid.

[6]) v. O. Ribbeck, Reden u. Vorträge, Politische Anweisungen, p. 64 sq.

[7]) apud Gell. 17, 19 *cf.* Phalar. epist. 101 et v. Gatakerum ad M. Anton. 10, 16 p. 365 ed. Cantabrig.

vincia non in verbis sita, sed re vera existens ei administranda committitur. „solemne est mihi, domine — inquit — omnia, de quibus dubito, ad te referre.“ [1]) si omnium provinciarum rectores philosophi fuissent, curis et dubitationibus eorum imperator obrutus esset. nihilominus concedendum est Traiano sententiae Platonicae veritatem creditam fuisse, ut et ei, qui eadem fere aetate contra Platonem [2]) scripsit quattuor virorum apologiam, qui rempublicam Atheniensium gubernabant. Aelius Aristides postquam in oratione, quae ὑπὲρ τῶν τεττάρων inscribitur, ostendit non Miltiadem, Themistoclem, Periclem, Cimonem ob Atheniensium vitia culpandos esse, cum et ipsis regentibus etiam aliorum auctoritas vigeret et mortuis pessimi succederent politici, argumentationem [3]) conclusit: οὕτω τοίνυν καὶ περὶ τῆς ἐκείνων πολιτείας ἕως ἂν μὴ δείξῃς, ὅτι βασιλευόντων τῶν φιλοσόφων καὶ μόνων ἐφεστηκότων τοῖς πράγμασι ταῦθ' ἡμαρτήθη... μηδαμῶς τήν γε φιλοσοφίαν (πολιτείαν Reiske) αὐτὴν αἰτιῶ. ad quem locum haec adnotavit scholiasta [4]): βασιλευόντων τῶν φιλοσόφων, ἐπεὶ Πλάτων ἔφη, ὅταν βασιλεύσωσιν οἱ φιλόσοφοι ἢ βασιλεῖς φιλοσοφήσωσιν, τότ' εὐδαιμονήσειν τὰς πόλεις. ταὐτὸ δὲ τοῦτο συνέβη καὶ τῶν τεσσάρων τούτων τῆς τῶν Ἀθηναίων πολιτείας προεστηκότων. patet scholiastam e gnomologio quodam sententiam suam sumpsisse, cuius forma ad Ciceronis verba supra (p. 23) laudata maxime accedat. neque hoc neglegendum est Aristidem ea sententia abusum esset, cum eam in eis viris veram factam esse dixit, quos Plato a vera philosophia remotissimos esse putavit.

Quod Aristides in Atheniensium re publica, immo in gubernatoribus eius laudatis impletum esse contendit, id per Antoninum Pium verum factum esse Aurelius Victor sibi persuasit, qui haec de eo tradidit: adeo aequalis probisque moribus, uti plane docuerit neque iugi pace ac longo otio absoluta ingenia corrumpi eoque demum fortunatas urbes fore, si regna sapientiae sint“ [5]). non illepide Platonicum illud dilemma ita con-

---

[1]) Plin. epist. Trai. 96 (97) in. *cf.* 19 (30) rogo, domine, consilio me regas haesitantem. 31 (40), 1 salva magnitudine tua, domine, descendas oportet ad meas curas. 56 (64), 1.

[2]) in Gorgia 515 c — 517 a.

[3]) or. 46, vol II p. 314 Dind.

[4]) *ibid.* vol III p. 687.

[5]) Caes. 15, 3.

tractum est, ut per hoc, si regna sapientiae sint et reges sapientiae deditos et sapientes regnantes comprehendantur. iam si respicimus Antonino hoc solum cum philosophia commune fuisse, quod philosophis per omnes provincias et honores et salaria detulerit[1]), fortasse lapsu quodam memoriae aut attentionis sententiam Platonicam, quae ad Antonini pertinet successorem, cum Pii persona ab Aurelio Victore coniunctam esse putemus. quod ne opinemur, St. Iustini prohibet nos apologia prima ad Antonium Pium et M. Aurelium philosophum et Lucium Verum philosophum pro Christianis scripta, in qua postquam et subditis et principibus, qui pietatem et philosophiam sequuntur, vera vitae et doctrinae ratio commendata est, haec adduntur: „sic enim et principes et ii, qui parent, bono perfruantur. dixit enim alicubi quidam veterum: nisi philosophentur et qui regunt et qui reguntur, fieri non possit, ut beatae sint civitates“ [2]). ex quibus elucet iam Antonini temporibus pietatis et philosophiae regimen praesens agnitum fuisse. si ea in memoriam revocamus, quae Stoici philosophi de subditorum docuerunt philosophiae studio [3]) neque eorum obliviscimur, quae Pericles de Atheniensibus, Plutarchus de Lacedaemoniis Lycurgo regente [4]), et de Romanis sub Numa rege [5]) narravit philosophantibus, non mirabimur, si id, quod de principibus solis dixerat Plato, etiam de subditis pronunciavit Iustinus. nam principe philosophante et populum philosophari vulgata iam erat opinio. quae cum ita sint, et subditorum mentio in Iustini enuntiatione ut genuina relinquenda est [6]), et in illo veterum quodam Plato agnoscendus [7]), quamquam is paullo aliter locutus est. nam sententia eius cum in omnium esset ore, non in genuina forma proferebatur, sed ut occassio et memoria secum tulerunt. Iustini quidem enuntiatio

[1]) Capitolin. Antonin. Pius 11, 3.

[2]) Apol. I, 3 vol I p. 143 Otto: οὕτως γὰρ ἂν καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ ἀρχόμενοι ἀπολαύοιεν τοῦ ἀγαθοῦ· ἔφη γάρ που καί τις τῶν παλαιῶν· ἂν μὴ οἱ ἄρχοντες φιλοσοφήσωσι καὶ οἱ ἀρχόμενοι, οὐκ ἂν εἴη τὰς πόλεις εὐδαιμονῆσαι.

[3]) supra p. 18 fin.

[4]) supra p. 19 fin.

[5]) p. 21 in.

[6]) Thalemanno verba καὶ οἱ ἀρχόμενοι insiticia visa sunt.

[7]) H. Stephanus (in edit. epist. ad Diogn. p. 79) a Justino fortasse alium quemdam ex veteribus censuit designatum esse.

cum scholiasta Aristidis laudato (p. 28) maxime convenit ita, ut utraque ad eundem fontem gnomologicum referenda sit.

Qui Agidis et Cleomenis non meminerat scholiasta [1]) haec adnotavit ad Platonis reipublicae l. V 473 c. ὅπερ ἐπὶ Μάρκου τοῦ φιλοσόφου, βασιλέως Ῥωμαίων, ἀπέβη. Marcum Aurelium re vera Stoicae philosophiae addictum fuisse [2]) commentarii ipsius docent de vita sua conscripti, in quibus hoc modo describitur emolumentum, quod e commercio cepit philosophorum: se imaginem animo concepisse status popularis, in quo per aequalitatem iurisque aequabilitatem res administrarentur; regnique, in quo subditorum libertate nihil antiquius haberetur, neque minus se didicisse simpliciter vivere et in philosophiae cultu constanter persistere. [3]) qui cultus adeo procedebat, ut adscitus iam in imperatoriam dignitatem, tamen ad philosophorum domos discendi causa ventitaret. [4]) quin conspicatum hoc Lucium quendam, philosophum et ipsum, ad caelum manibus sublatis exclamasse refert Philostratus in Herode et ex Philostrato Suidas: „Proh Iuppiter, Romanorum rex senescens iam, libro ad latus appenso sicut pueri solent, ad praeceptoris aedes itat!“ — non talem philosophorum discipulum, semper tironem, in somnio suo vidit Plato regnantem! et qui in pace totus imperatoris deditus officiis otium, si quod sibi supererat, scholae tribuebat, is ne bello quidem discipuli deposuit personam, cum Marcomannos petiturus philosophorum turba obtestantium circumfunderetur, ne expeditioni aut pugnae se prius committeret, quam sectarum ardua ac perocculta explanavisset [5]). quam bene Democritus ridere potuisset, si celeberrimum Platonis votum, quod oraculi vicem iam diu obtinuerit, hoc modo impletum vidisset! at Marco ipsi persuasum erat se e Platonis sententia regem esse ideoque sententiam divinam semper in ore habuit: florere civitates, si aut philosophi imperarent aut imperantes philosopharentur [6]). neque coaetanei eius aut posteriores ali-

---

[1]) Scholia Ruhnkeniana in VI vol. Platonis G. I. Hermanni p. 344 extr.

[2]) praeceptores eius in philosophia nominat Capitol. in vita eius 2, 2.

[3]) de rebus suis 1, 14, ubi vide, quae Gatakeri immensa doctrina de rege philosopho collegit Adn. p. 24 sq. edit. Cantabrig.

[4]) Capitol, Aurel. 2, 6 sqq.

[5]) Aur. Vict. Caes. 16, 9.

[6]) Capitol Aurel. 27, 7. *cf.* ibid. 1, 1.

ter opinati sunt, cum philosophi ei indiderint cognomen. quid quod Diocletianus adeo progressus est, ut dixerit ne Platonem quidem, si reverteretur in vitam, talem esse potuisse, qualis vita et clementia fuisset Marcus [1]). neque Ausonius melius ac brevius imaginem Caesaris philosophantis se pingere posse putavit, quam dicendo illum scita Platonis flexisse ad imperium [2]). quae splendida ac lucens philosophi regnantis imago perduravit saecula ita, ut cum Mickiewiczius noster Petro Magno, Russorum imperatori, qui in potentia et vi omnem poneret spem ac fiduciam, verum et ingenuum opponere voluerit imperatorem, neminem invenerit ad eam rem aptiorem, quam Marcum Aurelium.

Platonis civitatem in verbis sitam esse, quae reipsa construi ac coagmentari nequeat, communis fere iam erat opinio. nihilominus et Alexander Severus [3]) et Gordianus [4]) primus eius nominis Platonis libris lectitandis in memoriam sibi revocabant, qualis esse civitas deberet. et qui Gallieni imperatoris et uxoris eius Salonînae fruebatur benevolentia Plotinus philosophus ostendere animum induxit illam civitatem commenticiam non esse et secundum Platonis leges regi posse. quod ut perficeret, rogavit ab imperatore, ut dirutum quoddam olim in Campania oppidum philosophis aptum instauraret regionemque circumfusam cultae civitati donaret concederetque civitatem habitaturis Platonis legibus gubernari et civitatem Platonopolim appellari pollicebaturque illuc se habitatum cum omnibus amicis profecturum. „quod facile, narrat Porphyrius [5]) — philosophus ad votum impetravisset, nisi quidam imperatoris familiares invidia vel indignatione vel quadam iniqua de causa acriter restitissent". sed haec obtrectatorum invidia, qua, quominus Platonis somnium verum fieret, prohibitum est, ipsius Porphyrii inventum esse videtur: re vera delusam esse ac ludibrio habitam postulationem Plotini, quod sibi persuaderent rem publicam Platonis magis animo effingi posse, quam reapse sensibus exhiberi. alii eiusdem sectae philosophi allegorica quadam interpretatione Platonis dictum defendere conati sunt. itaque Hie-

---

[1]) ibid. 19, 12.

[2]) Caes. 17 (nr. 277) p. 172 P. post Marco tutela datur, qui scita Platonis flexit ad imperium, patre Pio melior.

[3]) Lamprid. Alex. 30, 1.

[4]) Capitol. Gord. 7, 1.

[5]) Vita Plotini, ante Enneadum editionem Didotianam expressa.

rocles, cuius libri de providentia excerpta a Photio [1]) servata sunt inter philosophum et amatorem (ἐρωτικός) Platonicum distinguens, illum soli contemplationi virtutibusque exercendis deditum describit, hunc honeste pueros amantem civilis vitae rationem educationemque liberorum sectari. et quod in libris de re publica traditum sit philosophos potissimum civitatum esse principes, ut eas aliquando malis eripiant, neque florentes unquam fore res publicas, nisi divino utentes exemplari eas definiant [2]), hoc modo intellegendum esse, ut res publica pro animo sumatur, in quo quasi in tabula quadam rasa Dei similitudo et forma pingatur atque inculcetur: hoc enim esse opus pictoris rei publicae, qui amat cum philosophia [3]).

Platonis, ut Christi regnum, quamquam non de hoc erat mundo [4]), nihilominus a Christianis vehementer impugnabatur. quorum Lactantius, postquam falsa philosophorum sapientia convincta, etiam Platonis reprehendit instituta, imprimis bonorum et mulierum communionem, sic pergit: „et idem (sc. Plato) dixit beatas civitates futuras fuisse, si aut philosophi regnarent aut reges philosopharentur. huic vero tam iusto, tam aequo viro regnum dares, qui aliis abstulisset sua, aliis condonasset aliena, prostituisset pudicitiam feminarum, quae nullus umquam non modo rex sed tyrannus quidem fecit“ [5]). iam videmus Platonicum philosophum regnantem etiam tyranno postponi a Christiano philosopho. nihilominus etiam ei imperatores, qui Christianae dediti erant fidei, gratissimo accipiebant animo, cum philosophi appellabantur. quo factum est, ut Themistius, cum im-

---

[1]) Bibl. cod. 251, Migne vol. CIV p. 464 b.

[2]) ibid: καὶ τοῦτο ἐν Πολιτείᾳ παραδίδωσι τοὺς φιλοσόφους λέγων ἄρχοντας ταῖς πόλεσι ἐφεστάναι, ἵνα λήξωσί ποτε τῶν κακῶν καὶ ὡς οὐκ ἄν ποτε εὐδαιμονήσειε πόλις, εἰ μὴ αὐτὴν διαγράφειαν οἱ τῷ θείῳ παραδείγματι χρώμενοι. illud ἄρχοντας revocat in memoriam epist. VII 335 d ὁσίων ἀνδρῶν ἀρχόντων εἰς ἀρχὰς ἔλθῃ τὰς πολιτικάς et 326 b εὐδαιμονήσειε πόλις κ. τ. λ. exscripta sunt e rp. VI 500 e.

[3]) πολιτειῶν ζωγράφος ὁ παιδεραστῶν μετὰ φιλοσοφίας.

[4]) Ioan. 18, 36 respondit Iesus: Regnum meum non est de hoc mundo· *cf.* Wilamowitz, Arist. u. Athen I 358: das Reich, das Platon stiftete, dürfte nicht von dieser Welt sein; es war die „βασιλεία τοῦ θεοῦ“; quem frustra impugnat Kaerst, Monarchie p. 68.

[5]) div. inst. III (de falsa sapientia) c. 21, 6.

peratori Constantio redderet vicem, a quo per epistulam laudatus fuerat, tota oratione [1]) eum philosophum esse declararet. cum autem Constantius a philosophiae studio plane alienus esset, sophistarum princeps et pater, Platonis et Musonii Rufi vestigia secutus, ostendere conatus est, unumquemque, qui vere ac genuine regnet, eodem ipso philosophari ita, ut rex a philosopho nulla re differat [2]): quod autem in universum verum sit, id etiam cum Constantio convenire et cum eo, quem sibi ille ad conregnandum adoptaverit. quae cum ita essent, non esse iam opus humano generi exoptare, ut regnum et philosophia in unum conveniant, cum hoc votum iam verum factum sit [3]). Verba ξυνδραμεῖν καὶ ξυμπορεύθῆναι docent Themistio verba epistulae Platonicae secundae (p. 310 e.) ante oculos obversata esse, quibus prudentia et potentia naturae lege inter se sectari et quaerere et coire dicuntur (ταῦτ' ἄλλήλ' ἀεὶ διώκει καὶ ζητεῖ καὶ ξυγγίγνεται). quae sententia quomodo alia data occasione aliter a Themistio exornata atque usurpata sit coram Valente Augusto et Theodosio II, mox videbimus, postquam novum quemdam philosophum regnantem observaverimus, qui his praecessit.

Iulianus enim, quamquam re vera sophista erat sceptro ornatus, et ab coaetaneis et a posterioribus philosophi adornabatur nomine. Mamertus [4]) quidem praedicat ab eo philosophiam paullo ante suspectam ac non solum spoliatam honoribus, sed accusatam ac ream non modo iudicio liberatam esse, sed amictam purpura auro gemmisque redimitam in regali solio collocatam. eodem modo Libanius, cum ob orationem ab Iuliano laudatam epistulam ei scriberet gratiarum plenam, imperatorem eum nominavit, qualem Plato quaereret olim ac vix tandem ieppererit. [5]) Themistio est ille ὁ φιλοσοφώτατος τῶν βασιλέ-

---

[1]) or. II p. 28 sqq. Dind.

[2]) v. supra p 26 Musonium: ἐγὼ μὲν οἶμαι τὸν βασιλέα τὸν ἀγαθὸν εὐθὺς καὶ φιλόσοφον ἐξ ἀνάγκης εἶναι.

[3]) *ibid.* p. 48 fin. οὔκουν δεοίμην ἂν εὔχεσθαι ἔτι, καθάπερ ὁ πάνσοφος Πλάτων ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ γένους τοῦ ἀνθρωπίνου ξυνδραμεῖν ποτε βασιλείᾳ φιλοσοφίαν καὶ ξυμπορευθῆναι, μηδὲ διεσπᾶσθαι ἀεὶ καὶ ἀπερρωγέναι.

[4]) paneg. 23 p. 263 B.

[5]) epist. 670 p. 320 Wolf βασιλεὺς, ὃν πάλαι Πλάτων ζητῶν ὀψέ ποθ' εὗρε.

ων,[1]) et hoc ὁ ἐν βασιλεῦσι φιλόσοφος adeo cum Iuliani nomine coaluit, ut Photius, cum epistulas eius legendas Amphilochio commendaret Cyziceno, hac usus sit antonomasia[2]) nomine omisso. Christianis sane eiusmodi Platonis votorum exitus minime arridebat, cum eo philosopho regnante minime felices se esse sentirent. itaque Gregorius Naziancenus, Iuliani olim condiscipulus, cum Apostatae mortui impietatem publice, quasi in columna sculptam, infamia notaret, postquam philosophorum condemnaverat placita, in contrarium verti ab Iuliano illorum praeceptum dixit, secundum quod philosophiam et imperium coire deberet, ut civitates miserae esse desinerent: hoc enim philosopho regnante malis potius omnia impleta esse[3]). patet Gregorii enuntiatione rei publicae (V 473 d) verba reddita esse ita, ut pro ξυνιέναι illud συνελθεῖν, pro δύναμις πολιτικὴ βασιλεία posita sit. a scholiasta[4]) sententia eisdem fere repetitur verbis, quibus Gregorius usus est, auctoris, nimirum Socratis Platonici addito nomine. sed iam alter scholiasta[5]) pro philosophiae et potentiae coniunctione dilemma profert celeberrimum, cum dicit: λόγος ἦν τῶν τότε φιλοσοφεῖν δοκούντων, ὅτι τότε αἱ πόλεις καλῶς πράξουσιν, ὅταν βασιλεῖς φιλοσοφήσωσιν ἢ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσι.

Cum Iuliano ultimus mortuus est antiquorum temporum imperator, qui non sine probabilitate quadam philosophus regnans appellari potuit. successores eius, praecipue Byzantini imperii domini, cum Platonis revocare divinam dicuntur sententiam, gratis id audiunt auribus, sed cum philosophiae studio nihil fere commune habent: iam vidimus, quomodo Themistius Constantium imperatorem philosophum esse et Platonis implere votum demonstrare conatus esset. quid, si idem adulator eruditus, postquam a Valente, Ioviniani successore, Procopii usurpatoris seditio saevissime exstincta est, non dubitavit victoris mansuetudinem ac

---

[1]) or. VII. p. 118, 25.

[2]) epist. 44 (Migne 102, 2) p. 861 D, ubi interpres falso id ad Libanium rettulit.

[3]) or. 4 (contra Jul. 1), 45 (Migne vol. 35) p. χρῆναι γὰρ φιλοσοφίαν καὶ βασιλείαν ὡς ὁ ἐκείνων λόγος εἰς ταὐτὸ συνελθεῖν οὐχ ἵνα παύσωνται κακῶν αἱ πόλεις, ἀλλ' ἵνα πλησθῶσι.

[4]) Migne l. l. p. 1097 B.

[5]) Migne, vol. 36 p. 1217 D.

clementiam laudibus efferre[1]). et ubi philosophorum, quam esset misera sors Iouiniani aetate, descripsit [2]) Maximique philosophi, Iuliani praeceptoris, fidelem erga Valentem ostendit animum, imperatoris praedicat in philosophos benevolentiam, quae beati regis signum esse videtur. [3]) sed philosophorum fautorem et ipsum effecit philosophum, immo principem a Platone frustra quaesitatum, qui philosophiam cum potentia coniungeret, cum Valentis quinquennalia laudatione prosecutus [4]), omnes virtutes, quae olim a Platone efflagitarentur in votorum eius perfectore, in Valente praesto esse asseruerit [5]). unica defuit virtus, philosophiae studium. quae res minime adulatorem conturbavit, qui, prout tempus exigebat, Platonem ceterum divinum et reverendum, semel inconsultam emisisse sententiam dicere ausus est, qua malorum finis a regibus exspectatur philosophantibus [6]): immo Aristotelis hac in re praeferendam esse opinionem, qui philosophiam principi obstare contendit et non nisi philosophorum commercium ei prodesse asseruit: eandem esse Valentis condicionem. etiam eius successorem Theodosium philosophi ornare nomine minime dubitavit Themistius. in ea enim oratione [7]), qua praefectura urbis ab imperatore donatus gaudium suum senatui impertivit et omnes ordines ad revocandae tuendaeque disciplinae studium excitavit, imperatorem, qui philosophos honoribus ornaret, et ipsum philosophum esse praedicavit, quippe quae omnis virtutis cupido philosophia nominanda esset [8]): eodem modo Hadrianum, Traianum, Marcum Aurelium philosophorum commercia coluisse, nec aliter Scipiones, Varrones, Catones philosophice res publicas tractasse [9]). eadem fere ratione argumentatus est Aurelius Prudentius

---

[1]) or. 7 p. 101sqq. Dind

[2]) ibid. p. 118, 9sqq.

[3]) p. 119, 4 χρὴ... ὑμᾶς φιλοτιμεῖσθαι καὶ δι' ὧν εὖ ποιεῖτε φιλοσοφίαν.

[4]) or. VIII.

[5]) ibid. p. 126 in: οὗτος ἐκεῖνός ἐστιν, ὃν ζητεῖς, ὦ θαυμασιώτατε Πλάτων.

[6]) ibid. p. 128, 15sqq: τοῦτόν γε ἀτεχνῶς ἀποκεκινδυνευμένως προήκατο λόγον, ὅτι μὴ πρότερον τὰ κακὰ λήξει ἀνθρώποις, πρὶν ἂν ἢ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν ἢ βασιλεῖς φιλοσοφήσωσιν.

[7]) or. XVII.

[8]) ibid. p. 261, 25sqq: ὁ τοιοῦτον βασιλέα μὴ φιλοσοφεῖν ὑπολαμβάνων οὐ μόνον Πλάτωνος ἀνήκοος οὐδὲ Πυθαγόρου, ἀλλ' οὐδὲ τὰ πρόχειρα ταῦτα γινώσκει, ὅτι πᾶσα ἀρετῆς ἐπιθυμία φιλοσοφία.

[9]) ibid. p. 262.

Clemens, Christianus poeta celeberrimus, ut ostenderet eundem Theodosium principem esse, qualem Plato sibi exoptavisset. ad quam laudem haec data est occasio: Aurelio Symmacho, illustrissimo illo patriorum deorum defensore, composita est a. 384 p. Chr. oratio pro ara Victoriae et restitutione cultus deorum, quae quamquam rei ipsi nihil profecit, tanta tamen vi atque auctoritate animos perculit, ut St. Ambrosius contra eam scribere dignatus sit et etiam viginti fere annis post Prudentius non cum umbra secertare putaverit, cum duobus libris contra Symmachum scriptis et Romanam superstitionem et Symmachi convinceret crimina. quo in opusculo postquam Theodosio gratias egit, cuius beneficio Christiani summa fruerentur libertate, immo auctoritate, admirationem exprimit antiquorum deorum cultores etiam tum exstare atque apparere audere. non diu hoc tamen duraturum esse. nam „pulchre quidam doctissimus: „esset publica res“ inquit, „tunc fortunata satis, si vel reges saperent, vel regnarent sapientes.“ quam conditionem a Theodosio impletam esse, quippe qui verae philosophiae, scilicet „aetheriae sophiae“, cultor ad veram fidem et unicum Deum praemonstraret viam. dilemma ex Valerii Maximi verbis (v. p. 24) „cum aut sapientes regnare aut reges sapere coepissent“ compositum esse clarum est. sed pro Valerii orbe terrarum beato, fortunata posita est res publica, ut in Ciceroniana illa exclamatione: „o fortunatam... Romam!“ Theodosii filius, Arcadius, Platonis votum audivit a Synesio, qui cum a 397 legationis Cyrenaeorum princeps Constantinopolim venisset Arcadium petiturus, ut Cyrenae oppido tributa condonaret, magna cum audacia apud principem verba fecit, corruptos aulae mores ac lusum imperatorum libere castigando. adiunxit et regni praeclare administrandi salutaria praecepta ex philosophorum, praesertimque Platonis, hausta fontibus, quae hoc conclusit voto pro patria et philosophia facto: faxit Deus, ut eius voti compos evadam, quod cum Plato nuncupasset, minime est assecutus. videam per te philosophiam cum imperio coniunctam.[1]) quae sententia adeo Synesio adamata erat, ut saepius eam in ore haberet argumentisque firmaret atque in hanc proverbii redigeret formam: ἄμαχόν ἐστι, ὅταν ἰσχὺς καὶ σοφία

[1]) or. ad Arcad. 32 (Migne vol. 66) p. 1108 A.

συγγένωνται [1]). quod cum per Dionem illum Platonicum verum factum esse conspexisset, gaudio percitus exclamavit: οὕτω πάλαι μὲν συνεγίνοντο φιλοσοφία καὶ πολιτεία, καὶ ἐπειδὰν συνέλθοιεν, τοιαῦτα εἰργάζοντο [2]).

Synesii oratio de regno ad Arcadium imperatorem habita ut seriem illorum claudit antiquorum operum, quibus inde a Xenophonte et Isocrate regentis hominis perfectum atque absolutum fingebatur exemplar, ita ducit agmen libellorum commonitoriorum, qui per totam Byzantini imperii aetatem de principum compositi sunt institutione. quae eis continentur praecepta, sumpta sunt e Xenophonte et Isocrate, sed et e Dionis Prusensis, Plutarchi, Aelii Aristidis, Themistii, Libanii, Basilii Magni, Gregorii Nazianceni scriptis, quibus eadem tractata est materia [3]). non minoris auctoritatis erat sanctae scripturae exemplum. cuius vestigia iam in Agapeti Diaconi [4]) paraenetico apparent, Iustiniano imperatori misso, quem Agapeti discipulum fuisse a nonnullis creditum est. nam Agapetus, ut ostenderet tunc venisse illud prosperae vitae tempus, quod praedixerit quidam e veteribus futurum: cum vel philosophi regnarent vel reges philosopharentur [5]), dixit Iustinianum philosophando dignum habitum esse regno, regendo a philosophia non descivisse: si enim sapientiae amore philosophia efficeretur, sapientiae autem principium timor esset domini [6]), quem in pectore iugiter Iustinianus haberet, clarum esse, quam verum sit eum philosophum esse regentem.

---

[1]) ibid. 7 p. 1064 B. C. φρόνησις ἁπασῶν (ἀρετῶν) βασιλικωτέρα. de prov. 1, 10 p. 1232 D.

[2]) ad Paeon. 3 p. 1580 D.

[3]) nonnullas horum auctorum sententias communes investigavit G. Barner in dissertatione Marpurgensi (1889), quam inscripsit: Comparantur inter se Graeci de regentium hominum virtutibus auctores. philosophiae et sententiae Platonis nulla in ea fit mentio.

[4]) de hoc et de reliquis Byzantinae aetatis scriptoribus, qui infra nominabuntur, semel ad Krumbacheri relego opus aureum.

[5]) expositio capitum admon. c 17 (Migne vol. 86, 1) p. 1169 ἐφ' ἡμῖν ἀνεδείχθη τῆς εὐζωΐας ὁ χρόνος, ὃν προεῖπέ τις τῶν παλαιῶν ἔσεσθαι, ὅταν ἢ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν ἢ βασιλεῖς φιλοσοφήσωσι.

[6]) *v.* Veteris Testamenti Librum proverbiorum 9, 10, cuius opusculi caput 8 et 9 ad Platonis sententiam firmandam laudatur etiam a Basilio Macedonico, Alcuino, Iohanne Sarisberiensi, Vincentio Bellovacensi, de quibus infra disputabitur.

Nec mirum est, si a Christianae legis studiosis e sanctis libris petuntur argumenta ad Platonicae sententiae veritatem demonstrandam. in illis enim regis vere philosophantis deposita est imago, nimirum Salomonis, cuius sapientiae et proverbiorum liber tam acriter regentibus commendat studium atque doctrinam et philosophiam, ut vix aliquid simile in profanis inveneris litteris. et ut posteriorum temporum Platonici sanctae scripturae praecepta ante oculos habuerunt, ita qui in illam commentarios scripserunt doctores Hebraei, non sunt obliti sententiae Platonicae, cum dicebant: ecquis homo est regno dignus? vel sapiens vel rex sapientiae studiosus.[1])

Agapetus non solus erat, qui Iustiniano regnante Platonicae sententiae mentionem fecit. si enim vera esset A. Mai opinio fragmenta Vaticana de scientia politica (περὶ πολιτικῆς ἐπιστήμης)[2]) ad Petrum Patricium, qui etiam Magister nominatur, referenda esse, hoc loco optimo iure illius de philosophis regnantibus sententiam proferremus. sed Mai opinio nullis fere firmari potest argumentis.[3]) nihilominus, cum fragmenta illa proprio careant auctore, rationem eorum hic reddere liceat. iam ex libri quinti (c. 4) his verbis ἤδη προείρηται... ὅτι ταὐτὸν βασιλεία τε καὶ πολιτικὴ φιλοσοφία, οἷα θεοῦ μίμησις οὖσα[4]) elucet in longiore quadam disputatione inter Menam patricium et Thomam referendarium habita, sententiae Platonicae veritatem eodem fere modo demonstratam fuisse ac in Themistii oratione secunda, sed ita, ut et Platonicorum (v. Hieroclem) doctrinae de dei imitatione mentio fieret. quae disputatio tota periit. at caput XV, in quo doctrinae de regno recapitulatio quaedam invenitur, concluditur Socratis, Platonis, Xenophontis, Aristotelis commemoratione, qui in hanc sententiam conspiravisse dicuntur: fieri non posse, ut res humanae corrigantur vitaeque felicitas redeat, nisi politica vis ac virtus amice coniungerentur[5]). post tot saecula Platonis sententia rursus

---

[1]) locum Hebraeicum Gataker debeo l. l.

[2]) Scriptorum veterum nova collectio II (Romae 1827) p. 571—609.

[3]) v. Krumbacher, Byz. Litt² p. 239.

[4]) l. l. p. 598.

[5]) ibid. p. 608 ὧν Πλάτων μέν ποτε λέγει δύνασθαι οὐδὲ ἑτέραν πολιτείαν φύεσθαι οὐδ' αὐτὸ γένος ὅλον τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν ἔχειν, εἰ μὴ αἱ νῦν ἑκάστη χωρὶς πορευομέναι φύσεις ἀποκλεισθῶσιν, εἰς ταὐτὸν δὲ συνέλθῃ φιλοσοφία τε καὶ δύναμις πολιτική.

e rp. V 473 d profertur cum hac variatione, ut pro εἰς ταὐτὸν ξυμπέσῃ hoc εἰς ταὐτὸν συνέλθῃ positum sit. si ad hoc Gregorii addimus laudatum testimonium (p. 34) et Synesii (p. 37) ἐπειδὰν συνέλθοιεν et Themistii verbum ξυνδραμεῖν (p. 33), si respicimus epistula VII 328 b ξυμβῆναι legi, epist. II 310 e ξυνιέναι, non sine ratione quadam statuere possumus in Platonis codicibus (rp. V 475 d) varietaten lectionis ξυμπέσῃ || συνέλθῃ exstitisse. priorem codicum firmat auctoritas Plutarchique (p. 21) et Stobaei (p. 25) testimonia. sed et altera non absurda esse videtur, praesertim cum Platonicum illud τῶν δὲ νῦν πορευομένων χωρίς magis vivido verbo συνελθεῖν favere videtur, quam debili et exsangui illi: ξυμπεσεῖν. sed quoque modo res se habeat, prolatis testimoniis lectionem ξυνέλθῃ in apparatum criticum Platonis recipiendam esse contendimus.

Ab imperatore Iustiniano aedes illas celeberrimas Divinae Sapientiae (Ἁγία Σοφία) Constantinopoli exstructas esse satis constat, in quarum narthece supra portam Christi conspicitur imago, ab imperatore quodam adorati, mutum signum eius necessitudinis, quae inter philosophiam et regnum intercedebat. nimirum philosophiae vices theologia obtinuit. adoratorem illum ipsum ecclesiae esse fundatorem diu creditum est. hodie potius Leonem VI. Philosophum, qui plus quam tribus post regnavit saeculis, agnoscunt viri docti.[1]) hoc quidem certum est inter Iustinianum et Leonem VI. nullum poni posse imperatoris nomen, quod cum philosophia et Platonis coniungi possit sententia. sed antequam hunc spectabimus saeculi noni exeuntis philosophum regnantem, ad Occidentale redeundum est nobis imperium, quod Arcadio regnante deseruimus.

Ex Arcadii succesoribus, qui saeculo V. usque ad imperii lapsum sceptra tenebant, nullus philosophiam respiciebat. at casu quodam factum est fatali, immo ridiculo, ut grammaticum videret Roma regnantem, nimirum Eugenium quendam, litterarum latinarum doctorem, qui post Theodosium I. etiam tum saeculo IV. exeunte per tempus breve Romae regnavit.[2]) barbari et philosophi nomina consociari non potuerunt. quoniam autem philosophi Romanam contra novos dominos ostendebant dignitatem et superbiam, minime benignis eis usi sunt patronis. cuius rei

[1]) K. Roth, Geschichte des Byz. Reiches, 42 (Sammlung Göschen, 190)
[2]) Hist. misc. 13, 11.

Boethius optimum praebet exemplum. qui cum a Theodorico in vincula coniectus esset et ibi philosophiae componeret consolationes, sententiae Platonicae veritatem hoc modo in dubitationem traxit, ut diceret se confisum: beatas fore res publicas, si eas vel studiosi sapientiae regerent vel earum rectores studere sapientiae contigisset,[1]) ne improbi relicta urbium arriperent gubernacula, rem publicam capessivisse: sed non nisi odium, persecutionem, vincula se obtinuisse. — quam malam philosophorum regnantium condicionem philosophia temporum et rerum excusavit iniquitate. et re vera tempora illa, quae populorum subsecuta sunt migrationes, minime philosophiae favebant. et cum Carolo Magno regnante meliores effulserunt soles, Theodorici durus in philosophum animus oblivione obrutus est. quo factum est, ut a. 801 statua equestris Theodorici Ravenna Aquisgranum abducta a Carolo sit et ante palatium eius constituta.[2]) sic philosophiae contemptor coram philosopho constitit regnante. nam Carolus cum ex illa Italica revertisset expeditione, epistulam[3]) accepit a praeceptore et amico Alcuino, qui beatam praedicabat gentem, cui Deus tam pium et prudentem praevideret rectorem, felicem populum, qui tam sapiente et pio regeretur principe secundum Platonis ‚proverbium': felicia esse regna, si philosophi id est amatores sapientiae regnarent vel reges philosophiae studerent. — quem locum e Boethio ab Alcuino perceptum esse putant editores. et revera singula verba et membra ita ad Boethii revocant exemplum, ut omnes differentiae ipsi Alcuino attribuendae sint. sunt autem haec: felicia regna pro beatis rebus publicis, verbum regnandi pro regendo et philosophorum philosophandique commemoratio. Boethius Ciceronem secutus sapientiae studiosos et studium protulit. eius consolationem non sine magno emolumento lectitavit paullo post alius Caroli Magni aulicus, Valahfridus Strabus, qui cum primum suum describeret congresssum, quem cum Carolo et aula eius habuit a. 829 Aquisgrani, diutius in Theodorici illa statua retinuit et ocu-

[1]) philos. cons. 1, 4 p. 11 Peip. proxime accedit ad Ciceronis versionem p. 23.

[2]) Ebert, Gesch. der Litt. des Mittelalt. II. p. 155 in.

[3]) Bibl. rer. germ. t. VI. p. 613, epist. 170 *cf.* epist. 78 p. 348, in quasanctae scripturae verbis (prov. c. 8) Caroli sapientia praedicatur.

los et stylum,[1]) quem cum Boethio[2]) iudicat atque aestimat, ut tyrannum avaritiae et superbiae plenum opponitque ei imperatorem Ludovicum, Caroli Magni succesorem, quem aureum aevum secum tulisse praedicat: nunc tandem crevit felix res publica, cum sat et reges sapiunt simul et regnant sapientes.[3]) illud ‚sat' et totus versus secundus demonstrant Valahfridum eius premere vestigia, qui Platonis sententiam ante eum versu expressit hexametro: Prudentium.

Aliis aevi medii viris doctis dicti fons unicus Boethius erat. qui saeculo XII. omnis doctrinae conflavit horreum, quod inscripsit: „Polycraticus sive de curialium nugis et vestigiis philosophorum", Iohannes Sarisberiensis, cum principis describeret officia, etiam Boethii exscripsit sententiam Platonicam[4]) ita, ut omnibus verbis retentis ipsum auctoris lapsu quodam memoriae permutaverit nomen. pro Platone enim Socratem posuit, Apollinis oraculo sapientissimum dictum, septem sapientes superantem virtute. quae permutatio explicari potest opinando Sarisberiensi non ignotum fuisse apud Platonem sententiam illam a Socrate prolatam esse. inter exempla commerciorum, quae inter reges et philosophos intercedebant, affert Sarisberiensis Philippi epistulam ad Aristotelem[5]), cui Alexander educandus atque instituendus committitur, et epistulam Plutarchi instruentis Traianum de institutione principis[6]), scilicet Hadriani. qui libellus a Graeco quodam ex apophtegmatibus Plutarchi et aliis libellis eiusdem auctoris consarcinatus, mox in linguam versus Latinam[7]) innumerabilibus illis materiem praebuit speculis seu potius miraculis principum, quae per totum aevum medium et etiam postea composita sunt. — Iohannem Sarisberiensem compilavit saeculo XIII. ineunte Vincentius Bellovacensis ordinis praedicatorum, qui semel[8]) in Speculo historiali, ter[9]) in Speculo doctrinali Platonicam profert sententiam

---

[1]) de imagine Tetrici, Poetae aevi Carolini II p. 378 Dümmler
[2]) v. Ebert, l l. p. 155 adn. 2.
[3]) l. l. v. 255 sq.
[4]) Polycrat l IV, 6 (Migne vol 199) p. 525 D.
[5]) l. l. p. 525 C.
[6]) ibid. l. V 1 p. 539.
[7]) hanc Wyttenbachii opinionem laudat Bernadakis, Plut. moral. VII p. 183.
[8]) l IV c. 79, Strassburg, Menthelin 1470.
[9]) VI 58. VIII 15. (utroque loco „Actor refert") 17.

Boethio teste semper laudato. bis [1]) etiam Actor quidam laudatur, ex quo Boethii sententia deprompta est. quo nomine ipsum Vincentium designari docuit doctissimus Sternbachius in libello „de Vincentii Bellovacensis excerptis Graecis“ [2]). mirum est, quod qui saeculo insequente ceterum diligentissime exscribebat Vincentium, Gualterus Burlaeus, auctor libri „de vita et moribus philosophorum“ non Boethianam protulit dicti Platonici formam, sed Valerium Maximum (p. 24) secutus est, cum scripsit: tunc vero beatus et felix dicendus est orbis terrarum, cum sapientes efficiuntur reges et reges efficiuntur sapientes [3]). „beatus orbis terrarum“ clamat Valerium Maximum dicti esse patrem. sed iam Iohannes Valensis, ordinis fratrum minorum, cum „de regimine vitae humanae ad regentes et consultores“ scriberet summam et inter elegantia Platonis dicta id quoque proferret, ad Boethii revertit fontem: „de dicto quoque Platonis egregio Boethius... dixit, quod secundum Platonem res publica felix esse incipit, si eam vel studiosi sapientiae rexerint, vel eius rectores sapientiae studere incipiant“ [4]). ultimum verbum etiam ad Ciceronis revocat verba „si... regere coepissent“. L. Domitius Brusonius, Italicus iurisconsultus, qui saeculo XVI. ineunte [5]) „facetiarum exemplorumque libros VII“ Romae edidit, inter principis virtutes etiam sapientiam nominavit et dixit: Plato dicebat beatas esse res publicas, quae ab illis regerentur, qui aut ipsi saperent aut sapientiae incumberent [6]). nemo non videt a Brusonio Ciceronis sententiam in breviorem formam esse redactam ita, ut pro prima dilemmatis parte Prudentii (p. 36) poneretur illud „vel reges saperent“, altera iterum ad reges pertinens relinqueretur. hoc modo utrumque dilemmatis membrum idem exprimit, sapientium autem commemoratio plane omissa est, nisi sapientiae incumbere idem significare dicas

---

[1]) VI. 58. VIII. 15.

[2]) Ceske mus. filol. VI p. 405.

[3]) Plato p. 226 ed. H. Knust. Tubingae 1886 (Bibl. des litterar. Vereins in Stuttgart t. 177), ad quem locum v. editoris doctissimam adnotationem.

[4]) compendiloquii pars III, divisio 4, cap. 13 fol. 124 P, impressum per .. Ioannem Knoblauch et Paulum Getz, Argentinae 1518.

[5]) a. 1518, mihi praesto fuit editio Conradi Lycosthenis, Lugduni 1562.

[6]) l. l. III 13.

ac sapientibus favere. quod cum vix verum sit, potius illud „reges saperent“ hoc modo intellegendum est, ut ei natura prudentes dicantur; quae naturalis sapientia si desit, alia studio sit quaerenda.

Hoc modo inde a Cicerone usque ad Brusonium cum perlustravissemus sententiae Platonicae fata, nullum invenimus auctorem, qui illum rei publicae locum Latine ita reddiderit, ut verbum verbo exprimeretur. Cicero enim ad res Romanas sensum lepide deflexit, posteriores gnomologii Graeci formam concisam varie circumscripserunt, aevi medii scriptores Boethium, Prudentium, Valerium Maximum secuti sunt. Occidentis scriptores quomodo ad ipsum recurrerint Platonem, mox videbimus, postquam sententiae historiam in imperio Byzantino inde a saeculo decimo enarraverimus.

Saeculi p. Chr. noni exitu crassissimis inscitiae tenebris Latini obruebantur. non tamen apud Graecos par litterarum calamitas erat. nam in aula Byzantina florebat tum Photius, vir, ut scimus, omni doctrinarum genere instructus, Basilii Caesaris liberis instruendis praepositus. et ipse imperator fortissimus, quamquam haud regiam educationem sortitus, Photii tamen consuetudine in imperio usus nequaquam durus ad studia litterarum erat: immo vero ingenii sui doctrinaeque documenta reliquit et alia et quae ad nos pertinent capita paraenetica ad filium [1]), in quibus Leonem exhortatur, ut sapientiae lacte nutritus philosophum se profiteatur. quod qua via fieri oporteret et ratione, ex Agapeti (p. 37) exscripsit paraenetico ad Iustinianum. dixit enim philosophum Dei timore fieri, quem qui exerceant, recte sapiant [2]). in Basilii opusculo aestimando ne hoc quidem neglegendum est regem in eo componendo adiutum esse videri a Photio, qui et ipse epistulam miserit paraeaticam ad Michaelem, Bulgariae regem [3]). Basilii vota non frustravit dignumque se ostendit patriarchae discipulum Leo. nam inter imperatores Constantinopolitanos, qui doctrinae laude florebant, nullus exstitit, qui copiosius et doctius quaestiones varias tractaret et exponeret, quae pertinent ad sa-

---

[1]) A. Mai, Script. vet. nov. coll. II. (1827) p. 679—681.

[2]) l. l. p. 679.

[3]) Migne 102, 2 p. 627—696 *cf.* Photii Patriarchae opusculum paraeneticum, ed. L. Sternbach, diss. philol. Acad. Cracov. t. 20 (1893), 1—28.

cram theologiam[1]). nam quae prius philosophia erat, tum theologia facta est eiusque studium ab imperatoria consuetudine minime alienum putabatur, praesertim cum patriarcha Constantinopolitanus et metropolitae Orientis totum ecclesiae regimen potestati laicae subiecerunt. coaetaneis tamen et posterioribus historicis non theologus Leo apparuit, sed philosophus.

Itaque a Constantio filio imperatore in historia de vita et rebus gestis avi Basilii Macedonis scripta dictus est Leo Mitissimus et Sapientissimus[2]) et a Constantio Manasse in annalibus appellatus ὁ... φιλοσοφώτατος ἐν βασιλεῦσι Λέων[3]). nemo tamen ausus est affirmare hoc philosopho regnante imperium beatum fuisse, cum facta contrarium verum esse clamarent. post novem demum saecula scripsit florentissimus ille historiae ecclesiasticae scriptor Baronius (1538—1607): „Leo... consecutus est illud insigne nomen, ut meruerit cognomento philosophus appellari, quasi per eum illam felicitatem Orientale sit imperium consecutum, quam ille pollicitus est sapiens, si vel philosophi regnent vel si reges philosophentur[4]). patris gloriam superavit fere filius, Constantinus Porphyrogenitus, qui non minus iubendo quam lucubrando litteris profuit. inter eius ingenii eruditique laboris monumenta exstat etiam libellus de administrando imperio ad Romanum filium[5]), in quo tamen philosophiae nulla mentio fit. qui Romanus a filiis Stephano et Constantino eo modo ad philosophiae studium adductus est, ut ab eis comprehensus et in Protae insulae monasterium abductus audiverit: en otium habes, ut cum monachis philosopheris[6]). eodem modo plures imperatores contra voluntatem philosophi facti sunt. sed Constantino X. demum regnante incipit aureum aevum, quo rhetores et theologi, ab ipsis philosophi vocati, imperatores et instituunt et ita regendi consiliis adiuvant, ut nihil tum infelicius fuerit, quam cives ab his philosophis regnati[7]). pro exemplo Michaël VII. Parapinaces sit, Pselli philosophi alumnus, qui imperio undique peri-

---

[1]) opera eius comprehendit Migne vol. 107.
[2]) Migne, 109 p. 369A.
[3]) Migne, 127 p. 422B, v. supra p. 34 de Iuliano.
[4]) Annal. eccles. ad a. 886.
[5]) Migne vol. 112.
[6]) v. Gelzer apud Krumbacherum p. 986.
[7]) Idem, ibid. p. 1006 fin.

clitante philosophabatur cum magistro declamando et versibus componendis [1]). qui ita cum philosophis vivebant et regebant, nullis eguerunt admonitionibus, nullis speculis principum. solus Theophylactus Bulgarus, Pselli amicus, institutionem regiam scripsit [2]), cuius tamen nulla sententia ad nostrum pertinet propositum [3]). saeculo demum XIII. medio composuit Nicephorus Blemmydes, imperatoris Nicaeeni, Theodori II. Lascaris praeceptor, orationem, in qua ostendere conatus est, qualem oporteret esse regem [4]). et ut erat magis sacris quam profanis imbutus litteris, regnum imaginem quandam similitudinemque Dei declaravit, philosophiam autem providentiae divinae repraesentationem ita, ut si aliquando regni genus a sapientia abhorreret, idem longe a Deo recederet: qua re demonstrari regno convenire sapientiae fructus [5]). — haud alia erat Agapeti, Basilii, Anonymi argumentatio, quem Petrum Magistrum esse A. Maius autumavit. neque magis politici et philosophi viri quam ecclesiastici concionatores ei sunt imperatorum consultores, qui omnes virtutes Andronico II. Palaeologo tribuunt, Trapezunti regnanti. Gregorius quidem Cyprius in panegyrico apud Andronicum imperatorem dicto [6]), non dubitavit, quin Platonici voti praesentiam in hoc conspiceret imperatore. et non solum Themistio praeeunte (or. VIII p. 126) in Andronico omnes detexit virtutes, quae olim a Platone in principe quaerebantur, [7]) sed eum ut perfectum posuit exemplar, ad quem respicerent homines ut ad fortunatorum regum archetypum [8]): ὁ δ' αὐτὸς (sc. Πλάτων,) καὶ τὰς πόλεις· τότε φησὶ κακῶν παύσεσθαι καὶ πεῖραν εὐδαιμονίας λήψεσθαι, ἐπειδὰν ἢ βασιλεῖς φιλοσοφήσωσιν ἢ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν. οὐκοῦν, ὦ Πλάτων, πρὸς τοῖς ἄλλοις, οἷς ἐζήτησας καὶ ἀκριβῶς φιλόσοφον ἔχεις τὸν βασιλέα καὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἐπακολουθῆναι ταῖς

---

[1]) ibid p. 1012.

[2]) Migne, vol. 126 p. 250sqq.

[3]) Dionis Prusensis, Themistii, etiam Synesii et Iuliani vestigia ostendit in ea K. Praechter, Antike Quellen des Theoph. Byz. Z. 1 (1892) p. 397sqq.

[4]) Migne 142, 611—674. Βασιλικὸς ἀνδριάς.

[5]) l. l. c. 1 (rex sermonem sapientium audiat) διὰ τοῦτο πρέπουσι τῷ βασιλεῖ οἱ ἀπὸ τῆς σοφίας καρποί.

[6]) Boisson. Anecd. Gr. vol. I. p. 387, 17sqq.

[7]) Migne vol. 142 p. 412 D.

[8]) ibid. p. 413 C.

πόλεσι[1]). at Gregorii devotus discipulus Nicephorus Chumnus cum ad Thessalonicenses orationem mitteret de iustitia[2]), Thessalonicam plus quam ceteras urbes imperatori Andronico curae esse affirmavit: regem, cum sic urbibus succurrat afflictis earumque leniat incommoda, implere votum illud, τὸ πάλαι θρυλλούμενον, τότε παύσεσθαι κακῶν τὰς πόλεις, ὅταν φιλοσοφήσωσι βασιλεῖς[3]). eventus, nimirum cladium defectus, praesto erat. Chumnus eum regi adscripsit philosopho, cum affirmavit eum solum a saeculis philosophando omnes superare imperatores, omnibus omni sapientiae genere praestare solumque urbium esse salvatorem. aliter generis humani felicitatem, quae sub philosopho rege contigit hominibus, interpretatus est Theodorus Hyrtacenus, qui cum a se initium faceret caritatis, postulavit, ut in beata civitate et ipse beatus esset. quam felicitatem non alia re, quam beneficiis accipiendis se assecuturum esse speravit. itaque in epistula ad magnum logothetam missa petivit ab eo, ut sapiens ipse imperatorem sapientem ad benefaciendum excitaret. quam ut firmaret petitionem, Agapeti verba (supra p. 37) sic in usum suum deflexit; τηλικούτου τοίνυν βασιλέως κρατοῦντος, ἀνάγκη τοῦτον εἶναι τῆς εὐζωΐας τὸν χρόνον, ὃν τις ὥρισε τῶν σοφῶν, ὁπότ' ἂν ἢ φιλοσοφήσωσι βασιλεῖς ἢ φιλόσοφοι βασιλεύσωσι.[4]) tum et temporis felicitatem praesto esse et regem philosophum: ergo nihil obstare, quominus Hyrtaceno — victus in prytaneo concedatur. — magis divina abuti sententia nemo potuit. et haec beatitudinis aestimatio ad tempora et homines aestimandos optime facit. sed ne mendicus panem petens eorum claudat agmen, qui in imperio Orientali Platonis in ore habebant sententiam, nominandus est Thomas Magister, ab epistulis et consiliis aulicis Andronici II. is per Isocratis imitationem duas composuit orationes, quarum priore de regis egit munere, posteriore de populi vicissim erga regem officiis. et illam quidem sic conclusit: εἰ γὰρ ἀληθές ἐστιν ὁ τοῦ Πλάτωνος λόγος, ὥσπερ οὖν ἐστι, τὸ τὰς πόλεις ἄγαν εὐδαιμονήσειν, ὅταν ἢ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν ἢ βασιλεῖς φιλοσοφήσωσι, τουτέστι θαυμαστοῦ τινος ἂν διὰ πάντων προστατοῦντος λαχούσας, verum esse et contrarium: malo rege (ὅταν ὁ

[1]) ibid p. 413 A.
[2]) ibid. vol. II.
[3]) l. l. p. 186, 15sqq, sumptum e Gregorii l. l.
[4]) „Notices et Extraits" vol. VI. p. 45.

βασιλεύων φαῦλός τις ἦ) civitatum pessimam esse condicionem [1]). hoc modo rex philosophans boni imperatoris synonymum factum est.

Qui ultimus Byzantinorum scripsit praecepta educationis regiae Manuel II. Palaeologus, cognovit tandem aliquando otia litteraria, disputationes theologicas, rhetorum commercia, quae antecessorum eius per multa saecula philosophia esset, imperio infelicia fuere; ipseque eum vere philosophum existimandum putavit, qui se philosophum factis potius quam verbis probaret. [2]) sed tum ne facta quidem labentem imperii ruinam sustinere potuerunt: duodetriginta annis post Manuelis mortem Turci imperio Byzantino finem posuerunt. plebs tamen porro aniles narrabat fabulas de regibus, qui philosophorum erant discipuli et ipsi philosophi, de Ioasapho. quem Barlaam vera imbuit scientia [3]), de Stephanite et Ichnelate, quorum sermonibus principes instituuntur [4]), de Syntipa philosopho, principis praeceptore.[5]) iam hac fabula memorata animadvertendum est Cyrum regem septem philosophos in aula habere, quorum consiliis in regendo semper utatur; [6]) neque hoc omittendum a rege filium philosopho educandum dari, qui eum philosophia imbuat. et Sintipas intra sex menses omni eum expleturum se esse philosophia promittitur, ut φιλοσοφώτερος hoc puero non inveniatur: nam stultum esset, si imperium sapientiae et doctrinae plenum non philosophum regem haberet. [7]) — qui saeculo a. Chr. n. quarto Athenis primus ausus est edere sententiam praecipue philosophis regna tradenda esse, timuit, ne ob eam a plebe illa omnis doctrinae et eruditionis capacissima lapidibus obiceretur; post multa saecula vulgus omni doctrina carens magnopere gaudet Indicis et Arabicis fabulationibus de regibus philosophis, de septem sapientibus.

---

1) A. Mai, script. vet. nov. coll. vol III. 3 (1828) p. 172 fin.

2) Migne, 156, praecepta c. 55. φιλόσοφον δὲ ἀληθῆ νομιστέον τὸν μᾶλλον ἔργοις ἢ λόγοις ἐπιδεικνύμενον *cf.* Themist. or. VIII. p. 128, 26 (de Aristotele) ἔργων γὰρ ἀγαθῶν τὴν βασιλείαν ἐνέπλησεν, οὐχὶ ῥημάτων.

3) Krumbacher, Byz. Litt. p. 886sqq. *cf.* K. Prächter, Der Roman Barlaam u. Ioasaph in seinem Verhältnis zu Agapets Königsspiegel, Byz. Zeitschrift 2 (1893), 444–460.

4) ibid. p. 895 sqq.

5) ibid. p. 891 sqq.

6) de Syntipa (Fab. Romanenses ed. Eberhard.) p. 10, 17sqq.

7) ibid p. 3.

Sic post magnas temporum et terrarum ambages Platonis sententia a plebe recepta est. quomodo eruditi post litteras in Occidente renatas eam tractaverint, nunc nobis spectandum est. qua in re enarranda ea tantummodo proponere possumus, quae a nobis casu potius inventa quam data opera investigata sunt. tamen quae invenimus, ea nobis sufficere visa sunt ad historiam sententiae, quae adhuc nulla fuit, non absolvendam, sed inchoandam et certis fundamentis stabiliendam.

Cum Alexandri Magni succesoribus saepe [1]) ei principes comparabantur, qui renascentium litterarum tempore res publicas Italiae gubernabant. quae comparatio optimo iure facta est. nam et hi et illi non propter genus nobile et maiorum egregia facta legitime summa rerum potiebantur, sed suopte fisi ingenio eam sibi arripiebant et optima regendi ratione ostendere studebant se regno dignissimos esse. quo factum est, ut et in diadochorum aulis [2]) et in Italicorum principum palatiis multum de optimo civitatis statu et de optimi principis exemplo disputaretur. Platonis quae fuerit in his disputationibus auctoritas, ex hac comperimus Laurentii Ghiberti [3]) narratione: Cosimum Mediceum Gemisthii Plethonis, philosophi Platonici, consuetudine usum, Platonis cognoscendi cupidine arsisse, cuius cum linguam intellegere non posset, a Leonardo Brunio versionem sibi Latinam eius operis expetivisse, quod homini regenti maxime esse utile sibi persuaserit. et cum a Brunio epistulas tredecim Platonicas Latine versas accepisset, maxima commotum admiratione praeceptorum, quae in iis regentibus impertirentur, ut et reliqua rei publicae commenticiae legislatoris a viris doctis communiter legerentur et illustrarentur scripta, Academiam Platonicam Florentiae condidisse eique Marsilium Ficinum praeposuisse. — ita epistulae illae, quibus praecipue sententia de philosophis regnantibus vel saltem regum consultoribus ex omni parte tractatur, ansam dederunt ad sodalicium scientiae colendae causa condendum, quod posterioribus saeculis exemplo fuit et adhortationi. et secundae quidem epistulae admonitioni, ut philosophi et regentes se non vitarent,

---

[1]) Burckhardt, Kultur der Renaissance I[4]. p. 50. *v.* Kaerst, Monarchie p. 59.

[2]) Droysen, Hellenismus II p. 588, *v.* supra p. 19sq.

[3]) Chronica Florentina, versio germanica Aug. Hageni (Lipsiae 1833) II. p. 107. *v.* Wiegandii praef. versionis germ. epistularum Platonicarum p. 28.

immo una irent [1]), ita tum satis fiebat, ut humaniorum studiorum cultores principum consultores essent et laudatores et in legationibus orandis ministri.

Neque civitatis forma a Platone instituta oblivione obruta est, immo ad exemplum eius omnes illae fabulae Romanenses de optimo rei publicae statu compositae sunt, quarum primae, quae „de nova insula Utopia“ inscripta est, Thomas Morus Britannus auctor fuit. is tamen de philosophis regnantibus nihil adnotavit. centum fere annis, postquam Utopia in lucem prodiit (1515), videbant Angli regem philosophantem, nimirum Iacobum I, Mariae Stuartinae filium, qui merito cum Leone VI. Philosopho, Byzantinorum imperatore, collatus est [2]). nam et Iacobus abstrusa et confusa doctrina instructus libentissime quaestiones tractabat theologicas ita, ut Theologi potius quam Philosophi nomine dignus sit. nihilominus Andreas Dunaeus, rerum scriptor a Gatakero laudatus [3]), non dubitavit scribere: πέφυκε συνελθεῖν ὁμοῦ μεγάλη τε ἐξουσία καὶ περιττὴ φρόνησις, ἧς συζυγίας οὐδὲν γένοιτ᾽ ἐν τῷ βίῳ μακαριώτερον. ὡς ὅταν εἰς ταὐτὸν τῷ φρονεῖν τε καὶ σωφρονεῖν ἡ μεγίστη δύναμις ἐν ἀνθρώποις ξυμπέσῃ, τότε πολιτείας ἀρίστης καὶ νόμων τῶν τοιούτων φύεται γένεσις, φησί που [4]) Πλάτων.

Ridiculi eius philosophi in Britannia regentis opera prelo mandata sunt Londinii a 1619. anno insequente prodiit Francofurti ad Moenum libellus „de civitate solis vel de rei publicae idea dialogus poeticus.“ auctor eius Thomas Campanella, ordinis praedicatorum, ut Utopiam non sine emolumento legerat, ita ne Platonis quidem oblitus est, cum civitatis suae regi, Solis nomine ornato, Pon et Sin atque Mor addidit ministros, id est Potestatem, Sapientiam, Amorem [5]). nihil aliud enim exoptavit Plato, quam ut potestas et sapientia in regente coniungerentur. quibus monachus et Christianus amorem addidit. qui hunc Campanellae triumviratum imitatus est Andreae, verbi divini praeco Suevus

---

[1]) *v.* supra p. 11.

[2]) a Gelzero apud Krumbacherum p. 976 post in.

[3]) ad M. Antonin Adnott p. 25.

[4]) μεγίστη δύναμις docet locum ex epist. VII. 335 d. sumptum esse, sed ita, ut ne Plutarchi quidem verba (Num. c. 20 med.) plane neglegerentur.

[5]) *v.* Anonymi „Schlaraffia Politica“, Lipsiae, 1892, qui libellus bonae frugis plenus etiam a Poehlmanno laudatur.

in „Rei publicae Christianopolitanae descriptione“ [1]), Sin Campanelliani vice fungi iussit summum quendam magistratum, cuius curae res scholasticae permissae [2]) sunt, quique hodie in omnibus civitatibus a cura rerum sacrarum et scholasticarum nominatur. sic denique scientia cum potestate consociata est.

Campanella et Andreae cum ratione formarent, qualis esse civitas deberet, Societatis Jesu patres et illorum somnia nondum conscripta et Platonis impleverunt vota re publica ab ipsis regnata Paraguayio Americae meridionalis in terra constructa [3]). quos centum patres, qui trecenta fere familiarum millia et regebant et semper instruebant atque educabant, si Plato conspexisset, non dubitavisset exclamare: „hoc erat in votis!“ sed iam post CL fere annos (1601—1768) evanuit haec Platonica civitas neque unquam postea apparuit. Idea ipsa nunquam oblivione obruta est. et cum centum annis post Morum (a. 1618) Franciscus Baconus, philosophiae novae instaurator, primi cancellarii regis Britanniae dignitate ornatus esset et in „Nova Atlantide“ optimam civitatem imaginatione fingeret, primum, „Thesaurum scientiarum“ descripsit, a Salomone, Atlantidis legislatore primo olim conditum, ut regni esset instrumentum [4]). anno, postquam id fragmentum a Bacone conscriptum est, condita est Academia Gallica (Académie française), cui mox (1659) Regalis Societas (Royal Society) Londinii constituta successit. quibus institutionibus virorum doctorum et auctoritas et utilitas a regentibus probata et in curationem ac tutelam sumpta est. nam philosophos studiis promovendis et civitati et humano generi prodesse, non re publica capessenda iam tum omnibus fere erat persuasum. et rem publicam a philosophis regnatam, sed et habitatam, rem valde ridiculam esse ostendit mox postea Danorum poëta, Ludovicus Holbergius, qui Nielsium Klimium in inferno peregrinantem etiam in philosophorum misit civitatem [5]). quae adhuc risum movet obliviosi et incuriosi professoris persona, „Foliis volitantibus“ aliisque ephemeridibus, quae

---

[1]) Schlaraffia p. 88. Andreae liber anno prius prodiit, quam Campanellae, cuius opus manu scriptum illi praesto erat.

[2]) Schlaraffia p. 97 post. med.

[3]) Schlaraffia p. 102—119. *v.* J. Pfotenhauer, Die Missionen der Jesuiten in Paraguay. I. 1891, II. 1892, III. 1893.

[4]) Schlar. p. 123.

[5]) ibid. p. 185 med.

gaudio et laetitiae inserviunt, ita adamata, ubique locorum Klimio occurrit; neque quidquam facetius esse potest, quam philosophus ille, qui hominem peregrinum in foro stantem statuam esse putans ad terga eius vesicam exoneravit. urbis vici male strati, omnia surda et neglecta demonstrant philosophis graviora curae esse, quam ut tales respiciant nugas. — sed et Potuanorum rex, Rabacus philosophus, qui ob maximam scientiam sceptro donatus est, brevi tempore ostendit male dictum esse beatam esse rem publicam a philosophis regnatam [1]).

Attamen Platonis sententia validior iam erat, quam cui posset risus nocere. itaque in alio fabularum genere, quo Xenophonte praeeunte perfecti atque absoluti fingebatur principis imago, philosophi virique sapientes principum introducebantur educatores et praeceptores, quorum disciplina instructi reges beatos facerent subditos. nam populorum felicitas unicus tum videbatur omnis constitutionis et regiminis finis [2]). sufficit Feneloni nominare Telemachum (1698) [3]) et Terrassoni Sethum (1732),[4]) ut praecipua ante oculos ponantur speculorum principis exempla. Mentor Telemachi et Amedis Nephtei educator et consultor repraesentant in eis sapientiae philosophiaeque coniunctionem cum potentia. et quod Fenelonus, Tersassonus, ne alios nominemus, fabulis praescripserunt, id saeculi XVIII. reges ad populorum beatitudinem verum facere conati sunt. quorum duo, Stanislaus Leszczyńskius, Poloniae rex, postea Lotharingiae dux, et Fridericus II, Borussorum rex, philosophorum ornati sunt cognomine, tertius, etiam sine hoc cognomine, eiis adnumerandus est, Josephus II, Austriae imperator. iam satis constat Leszczyńskium Polonorum regnum appetentem libellum edidisse de republica eorum emendanda, quam „Vox libera libertatem muniens“ inscripsit; postea cum Nancii studiis et artibus deditus vitam degeret, dialogum Europae incolae cum Dumocalae insulae habitatore composuisse (a. 1755) [5]) de optima civitate agentem. quibus in opusculis tantam ostendit rerum publicarum notitiam tantumque ingenium in regentis officiis defi-

[1]) Schlaraffia p. 181.
[2]) ibid. p. 173.
[3]) ibid. p. 148sqq.
[4]) ibid. p. 155sqq.
[5]) Entretien d' un Européen avec un insulaire du royaume de Dumocala par sa Majesté le R. D. P. (*i. e.* Roi de Pologne), *v.* Schlaraffia p. 217sq.

niendis, ut mox Philosophi benefacientis (le philosophe bienfaisant) [1]) ornaretur cognomine. Fridericus inde a prima adulescentia philosophiae flagrabat amore. etiamsi hoc neglegimus Terrassoni Sethum in deliciis eius fuisse [2]), epistularum eius cum Voltaireo commercium [3]) huius rei optimum praebet documentum. iam epistula prima Ruppino a. d. VI. Kal. April. a. 1736 ad Voltaireum data profitetur princeps se Christiani Wolffii magnum esse admiratorem et philosophiae eius cultorem, quam contra homines defendit superstitiosos. ad quam epistulam Voltaireus respondens (26 Aug.) humano generi gratulatur principem inventum esse, qui viri boni ostendat mentem philosophumque regnaturum, qui homines beatos reddat [4]). in qua imagine princeps modestus agnoscere sese nolens, accipit eam ut exemplum imitando propositum [5]). nihilominus mox a Voltaireo cum Traiano comparatur [6]), modernus nuncupatur Alcibiades [7]), Socrati praefertur [8]), rex philosophorum praedicatur [9]), Marci Aurelii heres [10]), Iuliani Apostatae aemulus [11]). eodem modo D'Alembertus Academiae litterarum Berolinensi accitus regem philosophum laudat, qui populos suos a superstitionibus liberet et felices reddat [12]). is, qui postea Antigonum Gonatam imita-

---

[1]) Oeuvres de Philosophe bienfaisant, IV. vol, Paris 1765.

[2]) Schlar. p. 160 cum adn.

[3]) Oeuvres de Frédéric Le Grand, Berolini 1853, t. 21–23.

[4]) vol. 21 p. 7 mais l' amour du genre humain, que j' ai toujours en dans le coeur, et qui, j' ose dire, fait mon caractère, m' a donné un plaisir mille fois plus pur, quand j' ai vu, qu' il ya dans le mond un prince, qui pense en homme, un prince philosophe, qui rendra les hommes heureaux.

[5]) epist. 3. p 10.

[6]) epist. 7.

[7]) epist. 13.

[8]) epist. 14 Socrate ne m' est rien, c' est Frédéric que j' aime.

[9]) epist. 49 soyez le roi les philosophes; les autres princes ne sont que les rois des hommes.

[10]) epist. 18 digne héritier de l' esprit de Marc Aurèle. *cf.* epist. 123 vers de mon Marc Aurèle moderne.

[11]) epist. 504 à relire Marc—Aurèle—Julien—Frédéric, héros de la guerre et de la philosophie.

[12]) vol. 24, epist. 2 p. 368 le petit nombre des monarques philosophes,... des conquérants, qui ont éclairé leurs peuples et les ont rendu heureux. *cf.* ibid. epist. 13.

tus est dicendo se primum esse civitatis servitorem [1]), adulescens etiam institutionem quandam composuit principis [2]), cui ante omnia philosophiae studium commendavit. at provectiore aetate ita suam de philosophis mutavit sententiam, ut diceret: si provinciam quandam poena afficere vellet, philosophum ei praeficeret. [3]) Iosephus II. Friderici exemplum semper ante oculos habuit et tota vita ostendit se regentis officia severissime et definivisse et explevisse [4]) ita, ut et iuxta Fridericum poni et quodammodo cum Cleomene, Lacedaemoniorum rege, comparari posset.

Eadem aetate, qua scientiae et doctrinae melioris lux ubique visa est fulgere, quomodo volgus philosophiam comprehenderit quos que homines philosophorum designaverit nomine, Anonymi cuiusdam docet liber pessimus, qui ut Fontenellei opus postumum editus est Parisiis a. 1768 cum inscriptione: „de republica philosophorum" [5]). qui philosophi propterea hac ornantur appellatione, quod neque Deum esse credunt neque animam immortalem, et hominem vix plantae et mutis praeferunt animalibus, nullaque utuntur religione nullisque templis et sacerdotibus. sic philosophis omni exutis dignitate nullae iam tribuebantur partes in eis fabulationibus de optimo rei publicae statu, quae inde a magna Francici regni conversione usque ad nostra componuntur tempora. omnium enim auctores, [6]) cum vulgi inserviant libidinibus, infimum quemque ad summam rerum admittunt.

Eam dominationem esurientis et ineruditae plebis, quae etiam de artibus et litteris iudicium ferre vult, perosi sunt multi nostrorum temporum homines litterati [7]). quorum Schopenhauerus, postquam plebem infestissimis notavit conviciis, optimorum et sapientis-

---

[1]) Kaerst, Mon. p. 61.

[2]) quam inscripsit „Anti-Macchiavell".

[3]) wenn ich eine Provinz strafen wollte, so würde ich ihr einen Philosophen zum Gouverneur geben, apud Wiegandium l. l. p. 31 med.

[4]) v. Ad. Wollf u. H. v. Zwiedineck—Südenhorst, Oesterreich unter M. Theresia, Joseph II., u. Leopold II. p. 221

[5]) La république des philosophes ou histoire des Ajaciens. Ouvrage posthume de Fontenelle, v. Schlaraffia p. 211sq.

[6]) Sufficiat Oveni, Saint-Simonis, Fourieri, Cabeti, Bellamyi, Bebelii ponere nomina.

[7]) v. L. Berg, Der Übermensch in der modernen Litteratur, München 1897 p. 34 sqq.

simorum postulat dominationem [1]); neque prius felicitatem humano generi futuram videt, quam cum sapientes et nobiles regant, qui a magnanimis viris cum prudentissimis et sagacissimis mulieribus generati sint [2]). eiusmodi res publica, in qua summa rerum apud sapientissimos esset, iam ante Augusti Comtei versabatur animum [3]). sed Gustavus Flaubertus demum et Ernestus Renanus Platonis sententiam ipsorum instructam et verbis et animo summa vi protulerunt. Flaubertus quidem in epistula ad Georgium Sandium missa [4]), postquam multitudinis condemnaverat dominationem, quae nemini prodesset, optimis noceret, unicum emolumentum in philosophorum conspexit opera, quibus primus in societate humana deberetur locus. neque prius putavit Galliae meliora ventura esse tempora, quam ab electis ex numero sodalium Academiae litterarum elegantiorum Parisinae regeretur [5]). Ut Flaubertus Mandarinorum exoptat dominationem, ita Renanus in Brachmanorum potestate exemplum videt regni sapientium: nostrorum quidem temporum sapientes, qui selectione quadam naturali et optimorum cum optimis feminis copulatione creati, optimum repraesentarent hominum genus [6]), eo modo rerum potituros esse, ut machinis qui-

---

[1]) Welt als Wille u. Vorst. l. II c. 15 wie in andern Aristokratien, so auch in der ihrigen (der Natur) kommen viele Tausend Plebeier auf einen Edlen, viele Millionen auf einen Fürsten, und ist der grosse Haufen blosser Pöbel, mob, rabble, la canaille... Das Publikum aber könnte durch nichts so sehr gefördert werden, als durch die Erkenntnis jener intellektuellen Aristokratie der Natur.

[2]) Parerga u. Paralip. II 273: Will man utopische Pläne, so sage ich: Die einzige Lösung des Problems wäre die Despotie der Weisen und Edlen einer echten Aristokratie, eines echten Adels, erzielt auf dem Wege der Generation durch Vermählung der edelmütigsten Männer mit den klügsten und geistreichsten Weibern. Dieser Vorschlag ist mein Utopien und meine Republik des Platon. v. supra p. 4 fin.

[3]) v. Berg l. l. p. 37.

[4]) Lettres de Gustave Flaubert a George Sand. Précédé d' une étude par Guy de Maupassant, Paris 1884.

[5]) Berg l. l. p. 39 sqq. la seule chose raisonnable (j' en reviens toujour là) c'est un gouvernement de mandarins, pourvuque les mandarins sachent quelque chose et même qu' ils sachent beaucoup de choses. Le peuple est un éternel mineur, et il sera toujours (dans la hiérarchie des éléments sociaux) au dernier rang, puis quil est le nombre, la masse, l' illimité.

[6]) v. Poehlmann l. l. I p. 454 *cf.* 449.

busdam bellicis suum in usum constructis, omnes resistentes frangerent [1]): et his demum philosophis regentibus mundi impletum iri consilium, quod rationis sit dominatio [2]). easdem opiniones in fabulae redegit formam Renanus, qua Shakespeari continuans Tempestatem, Calibanum, plebis repraesentatorem, eo modo a Prospero philosopho ultionem sumere iussit, ut bibliotheca eius deleta sapientia privatum etiam regno privaret [3]). in quos Calibanos magna vehementia invectus es etiam vir ille animo maxime Germanus, quamquam Gallus genere, Paulus de Lagarde, cum ab ingenii nobilitate quadam patriae exspectaret salutem [4]). concludit agmen eorum, qui magna voce philosophis vindicant mundi dominationem, Fridericus Nietzscheus [5]), ut in multis, etiam in hac re Graecorum debitor.

Hoc modo viginti tria fere saecula emensi variis et hominibus et libris perlustratis eo pervenimus, ut viam confectam quasi e montis cacumine quodam uno comprehendentes visu dicere possimus: etiam sententias sua fata habere. Platonis somnium aureum numquam plane impletum est, saepe in peius, saepe in ridiculum deflexum, nonnunquam impugnatum. nihilominus nunquam ante animos hominum obversari destitit tamquam meliorum pignus temporum. nam hic est omnis ideae finis, ut quamquam sensibus non percipiatur, tamen in mente insidens exemplum praebeat humanarum rerum formandarum. et cum humanum lutum crassius sit, quam ut divinam formam plane reddere possit, tamen nonnullae lineae illius et haerent et agnoscuntur. nonne hodie magistratus non nisi eis hominibus traduntur, qui examinibus probant se officiorum scientiam et facultatem eorum possidere explendorum? nihil aliud postulavit Socrates, sententiae divinae primus auctor. et cum nostrae aetatis reges et imperatores viros doctrina et meritis excellentes a consiliis aulicis nominant, nonne

---

[1]) Rêves in „Dialogues et Fragments philosophiques", Paris, 1876.

[2]) Berg l. l. p. 44 Le but du monde est que la raison règne. C'est l'organisation de la raison et le devoir de l' humanité.

[3]) Caliban, suite de la Tempête, Drame philosophique, Paris 1878.

[4]) Religion der Zukunft p. 227. 246.

[5]) Jenseits von Gut u. Böse p. 141. 151.

hac in re Platonis exsequuntur votum, ut potentia sapientiam comitem semper sumat et consiliorum auctricem? sic ubique Platonicarum idearum occurrunt vestigia. nos quidem unius fata persecuti sumus.

Monaci. *Thaddaeus Sinko.*

CZĘŚĆ URZĘDOWA.

I.

Skład grona nauczycielskiego przy końcu roku szkolnego 1903/4.

A) Do nauki przedmiotów obowiązkowych.

1. Bednarski Stanisław, c. k. dyrektor, zastępca przewodniczącego Rady szkolnej okręgowej, zawiadowca gabinetu archeologicznego, uczył języka łacińskiego w klasie VIII; tygodniowo godzin 5
2. Bobrzyński Karol, prof., uczył języka niemieckiego w kl. IV a+b, V i VIII; tygodniowo godzin 16
3. Czuczyński Aleksander, dr. fil., prof., gospodarz kl. IVb, zawiadowca zbiorów dla nauki geografii i historyi, uczył geografii i historyi w kl. IIb, IIIa+c, IVb i VII; tygodniowo godzin 17.
4. Korcyl Ignacy, prof., gospodarz kl. V, uczył języka łacińskiego w kl. Ia, IVa i V i jęz. greckiego w kl. V; tygodniowo godzin 25
5. Kozłowski Michał, dr. fil. i wszech nauk lekarskich, prof. w VIII. randze, przez półrocze drugie z powodu choroby na urlopie.
6. Krotoski Kazimierz, dr. fil., prof. w VIII. randze, członek Rady miejskiej w Podgórzu i Rady powiatowej w Wieliczce, członek komisyi egz. dla kandydatów na jednorocznych ochotników, uczył geografii i historyi w kl. IIIb, IVa, V i VIII; tygodniowo godzin 17
7. Ostrowski Dezydery, prof., przez cały rok szkolny z powodu studyów i podróży naukowej do Włoch i Grecyi na urlopie.

8. Reiter Maryan, nauczyciel, gospodarz kl. VIII., zawiadowca biblioteki dla uczniów i nauczycieli, uczył języka polskiego w kl. IIIa, V, VI, VII i VIII., logiki w kl. VII. i psychologii w kl. VIII; tygodniowo godzin 19
9. Schreyer Albin, prof., uczył języka niemieckiego w kl. IIIa+c, VI i VII; tygodniowo godzin 16
10. Sinko Tadeusz, dr. fil., prow. nauczyciel, docent w Uniwersytecie Jagiellońskim, przez cały rok szkolny z powodu studyów naukowych na urlopie.
11. Strojek Jan, prof. w VIII. randze, gospodarz kl. VI, uczył języka łacińskiego w kl. VI i greckiego w kl. VI i VIII; tygodniowo godzin 16
12. Stupnicki Teofil, prof., gospodarz kl. Ia, zawiadowca gabinetu historyi naturalnej, uczył geografii w kl. Ia+b, matematyki w kl. Ia, i historyi naturalnej w kl. Ia, IIa+b i V; tygodniowo godzin 17
13. Ks. Tomasik Józef, prof. i katecheta, członek Rady miejskiej w Podgórzu, uczył religii w kl. Ia, IIa, IIIa, IVa+b, V, VI, VII i VIII; tygodniowo godzin 18
14. Flis Eugeniusz, zastępca nauczyciela, gospodarz kl. IVa, uczył matematyki w kl. Ib, IIIb, IVa+b, historyi naturalnej w kl. Ib i fizyki w kl. IVa+b; tygodniowo godzin 20
15. Gyurcsák Jan, zastępca nauczyciela, gospodarz kl. IIIb, uczył języka łacińskiego w kl. IIIb+c i języka greckiego w kl. IIIb; tygodniowo godzin 17
16. Jachimczak Franciszek, zastępca nauczyciela, gospodarz kl. VII, uczył języka łacińskiego w kl. VII i greckiego w kl. IIIc, IVa i VII; tygodniowo godzin 18
17. Kannenberg Stanisław, zastępca nauczyciela, uczył języka łacińskiego w kl. Ib i polskiego w kl. Ia+b i IVb; tygodniowo godzin 17
18. Kmietowicz Jan, zastępca nauczyciela, gospodarz kl. IIIa, uczył języka łacińskiego i greckiego w kl. IIIa i niemieckiego w kl. Ia; tygodniowo godzin 17
19. Krajewski Wojciech, zastępca nauczyciela, uczył języka łacińskiego i greckiego w kl. IVb; tygodniowo godzin . . 10
20. Mikołajewski Kazimierz, gospodarz kl. IIIc, uczył języka polskiego w kl. IIIc, matematyki w kl. IIa+b i IIIc i nauk przyrodniczych w kl. IIIa+b+c i VI; tygodniowo godz. 20.

21. Pęcak Jan, zastępca nauczyciela, gospodarz kl. Ib, uczył języka łacińskiego w kl. IIa, niemieckiego w kl. Ib i geografii i historyi w kl. IIa; tygodniowo godzin 18
22. Ks. Sadowski, pomocniczy katecheta, uczył religii w kl. Ib, IIb, i IIIb+c; tygodniowo godzin 8
23. Studentowicz Leopold, zastępca nauczyciela, zawiadowca gabinetu fizycznego, uczył matematyki w kl. IIIa, V, VI, VII i VIII i fizyki w kl. VII i VIII; tygodniowo godzin 21
24. Syruczek Witold, zastępca nauczyciela, gospodarz kl. IIb, uczył języka łacińskiego w kl. IIb i polskiego w kl. IIa+b i IIIb; tygodniowo godzin 17
25. Zassowski Adam, zastępca nauczyciela, gospodarz kl. IIa, uczył języka polskiego w kl. IVa i niemieckiego w kl. IIa+b i IIIb; tygodniowo godzin 17

B) Do nauki religii mojżeszowej.

1. Spitzer Salomon, kierownik szkoły ludowej im. Kazimierza W. w Krakowie, uczył religii mojżeszowej w kl. I—VIII; tygodniowo godzin 8

C) Do nauki przedmiotów nadobowiązkowych.

1. Bobrzyński Karol, j. w., uczył języka francuskiego w 2 oddziałach; tygodniowo godzin 4
2. Czuczyński Aleksander, j. w., uczył historyi kraju rodzinnego w kl. III a+c, IVb i VII; tygodniowo godzin . . . 4
3. Krotoski Kazimierz, j. w., uczył historyi kraju rodzinnego w półroczu I. w kl. IIIb, IVa i VIII, a w półroczu II. w kl. IIIb, IVa i VI; tygodniowo godzin 3
4. Krzanowski Walery, nauczyciel szkoły wydziałowej im. św. Jana Kantego w Krakowie, uczył rysunków w 3 oddziałach; tygodniowo godzin 6
5. Rymar Leon, nauczyciel nadetatowy, uczył stenografii w 2 oddziałach, tygodniowo godzin 4
6. Rzymek Franciszek, prywatny nauczyciel muzyki i śpiewu, uczył śpiewu w 2 oddziałach; tygodniowo godzin . . 4
7. Schreyer Abin, j. w., uczył kaligrafii w 2 oddziałach; tygodniowo godzin 2

8. W Towarzystwie gimnastycznem „Sokół“ w Podgórzu pobierała młodzież gimnazyalna naukę gimnastyki w 3 oddziałach; tygodniowo godzin 6

Zmiany w gronie nauczycielskiem w ciągu roku szkolnego 1903/4.

J. E. Pan Minister W. i O. reskryptem z dnia 23. czerwca 1903 l. 16.700 nadał profesorom tutejszego zakładu Janowi Kublińskiemu i Stanisławowi Pardyakowi posady nauczycielskie w c. k. gimnazyum św. Anny w Krakowie (Pr. c. k. Rady szk. kraj. z dnia 27. lipca 1903 l. 21.812).

J. E. Pan Minister W. i O. reskryptem z dnia 23. czerwca 1903 l. 16.700 nadał profesorowi c. k. gimnazyum w Jaśle Ignacemu Korcylowi posadę nauczyciela w tutejszym zakładzie (Pr. c. k. Rady szk. kraj. z dnia 27. lipca 1903 l. 21.812).

J. E. Pan Minister W. i O. reskryptem z dnia 23. czerwca 1903 l. 16.700 zamianował zastępcę nauczyciela w tutejszym zakładzie Jana Witka rzeczywistym nauczycielem w c. k. gimnazyum w Drohobyczu (Pr. c. k. Rady szk. kraj. z dnia 27. lipca 1903 l. 21.812).

J. E. Pan Minister W. i O. reskryptem z dnia 23. czerwca 1903 l. 16.700 zamianował zastępcę nauczyciela w tutejszym zakładzie dr. Tadeusza Sinkę prow. nauczycielem tutejszego zakładu (Pr. Rady szk. kraj. z dnia 27. lipca 1903 l. 21.812).

C. k. Rada szk. kraj. rozp. z dnia 28. lipca 1903 l. 22.530 przeniosła zastępcę nauczyciela tutejszego zakładu Augusta Teodorowicza w tym samym charakterze do c. k. gimnazyum III. w Krakowie.

C. k. Rada szk. kraj. rozp. z dnia 28. lipca 1903 l. 22.531 przeniosła zastępcę nauczyciela Stanisława Kannenberga z c. k. gimnazyum IV. w Krakowie w tym samym charakterze do tutejszego zakładu.

C. k. Rada szk. kraj. rozp. z dnia 9. września 1903 l. 32.602 przeniosła zastępcę nauczyciela w c. k. gimnazyum św. Anny w Krakowie Franciszka Jachimczaka w tym samym charakterze do tutejszego zakładu.

C. k. Rada szk. kraj. rozp. z dnia 19. stycznia 1904 l. 2.039 przeniosła zastępcę nauczyciela w c. k. gimnazyum w Nowym Sączu Eugeniusza Flisa w tym samym charakterze do tutejszego zakładu.

C. k. Rada szk. kraj. rozp. z dnia 18. marca 1904 l. 11.165 przeniosła zastępcę nauczyciela tutejszego zakładu Stanisława Weinera w tym samym charakterze do c. k. gimnazyum św. Anny w Krakowie.

C. k. Rada szk. kraj. rozp. z dnia 18. marca 1904 l. 11.164 przeniosła zastępcę nauczyciela w c. k. gimnazyum św. Anny w Krakowie Jana Pęcaka w tym samym charakterze do tutejszego zakładu.

C. k. Rada szk. kraj. rozp. z dnia 28. lipca 1903 l. 20.807 zamianowała kandydata stanu nauczycielskiego Jana Gyurcsáka zastępcą nauczyciela w tutejszym zakładzie.

C. k. Rada szk. kraj. rozp. z dnia 28. lipca 1903 l. 21.027 zamianowała kandydata stanu nauczycielskiego Wojciecha Krajewskiego zastępcą nauczyciela w tutejszym zakładzie.

C. k. Rada szk. kraj. rozp. z dnia 18. września 1903 l. 33.278 zamianowała na przedstawienie Książęco-Biskupiego Konsystorza w Krakowie wikaryusza parafialnego w Podgórzu ks. Jana Sadowskiego pomocniczym katechetą w tutejszym zakładzie.

J. E. Pan Minister W. i O. reskryptem z dnia 20. czerwca 1903 l. 11.525 nadał prof. Dezyderemu Ostrowskiemu stypendyum w kwocie 2.000 K. na podróż naukową do Włoch i Grecyi (c. k. Rada szk. kraj. z dnia 12. lipca 1903 l. 21.501) a reskryptem z dnia 21. sierpnia 1903 l. 21.393 udzielił mu w powyższym celu urlopu na przeciąg całego roku szkolnego 1903/4 (c. k. Rada szkolna krajowa z dnia 30. sierpnia 1903 l. 30.042).

J. E. Pan Minister W. i O. reskryptem z dnia 6. sierpnia 1903 l. 26.322 udzielił pr. nauczycielowi dr. Tadeuszowi Since urlopu na przeciąg całego roku szkolnego 1903/4 celem wzięcia udziału w redakcyi „Thesaurus linguae Latinae“ w Monachium (c. k. Rada szkolna kraj. z dnia 26. sierpnia 1903 l. 27.783).

J. E. Pan Minister W. i O. reskryptem z dnia 20. czerwca 1903 l. 17.656 przyznał prof. dr. Michałowi Kozłowskiemu

VIII. rangę służbową (c. k. Rada szk. kraj. z dnia 14. sierpnia 1903 l. 26.010).

C. k. Rada szk. kraj. rozp. z dnia 23. września 1903 l. 33.932 przyznała ks. prof. i katechecie Józefowi Tomasikowi drugi dodatek pięcioletni.

C. k. Rada szk. kraj. rozp. z dnia 28. listopada 1903 l. 44.399 przyznała prof. Karolowi Bobrzyńskiemu pierwszy dodatek pięcioletni.

J. E. Pan Minister W. i O. reskryptem z dniu 17. stycznia 1904 l. 43711 ex 1903 zezwolił na zmniejszenie godzin zastępcy nauczyciela Wojciechowi Krajewskiemu do połowy na przeciąg drugiego półrocza roku szk. 1903/4 (c. k. Rada szk. kraj. z dnia 28. stycznia 1904 l. 3001).

J. E. Pan Minister W. i O., reskryptem z dniu 26. marca 1904 l. 9295 udzielił prof. Dr. Michałowi Kozłowskiemu urlopu z powodu choroby na przeciąg półrocza drugiego roku szk. 1903/4 (c. k. Rada szk. kraj. z dnia 17. marca 1904 l. 14037).

C. k. Rada szkol. kraj. rozp. z dnia 9. czerwca 1904 l. 19676 przyznała prof. Ignacemu Korcylowi pierwszy dodatek pięcioletni.

II.

PLAN NAUKI.

Przedmtoty obowiązkowe.

Klasa I.

Religia, 2 godziny tygodniowo. Zasady wiary i obyczajów.

Język łaciński, 8 godzin tygodniowo. Nauka o formach prawidłowych, połączona z ćwiczeniami w tłómaczeniu z języka łacińskiego na polskie i odwrotnie. Przygodna nauka o najważniejszych zasadach składni i stylistyki elementarnej. Uczenie się na pamięć krótkich zdań i dłuższych ustępów treści jednolitej. Ćwiczenia w ustnem używaniu języka łacińskiego. Od listopada co tydzień jedno zadanie szkolne.

Język polski, 3 godziny tygodniowo. a) Gramatyka: Elementarna nauka o zdaniu pojedynczem i składni zgody. Najważniejsze zdania poboczne i znaki pisarskie. Elementarna nauka odmiany imienia i czasownika. b) Czytanie wzorów według wypisów, połączone z objaśnieniami rzeczowemi i językowemi. Zdawanie sprawy z ustępów przeczytanych i objaśnionych. c) Wypracowania piśmienne: cztery na miesiąc. W. I. półroczu dyktaty, systematycznie w ustępach ciągłej treści ułożone a obejmujące ważne zasady i prawidła pisowni; w II. półr. naprzemian ćwiczenia ortograficzne i wypracowania stylistyczne, zrazu tylko szkolne, pod koniec roku także domowe.

Język niemiecki, 6 godzin tygodniowo. Czytanie i uczenie się na pamięć słów, zwrotów i całych ustępów; zdawanie sprawy z treści czytanych ustępów na podstawie pytań szczegółowych i ogólniejszych; retrowersya i rozmówki na tle ustę-

pów gruntownie przerobionych. Znajomość odmian regularnych i głównych zasad składni; ćwiczenia ortograficzne.— Co tydzień zadanie szkolne. Tematy, Dyktaty, ćwiczenia ortograficzne, na podstawie ustępów świeżo przerobionych, pisanie z pamięci ustępów memorowanych, zamiana mowy wiązanej na niewiązaną.

Geografia, 3 godziny tygodniowo. Znajomość zasadniczych pojęć geograficznych na podstawie poglądu. Stanowisko dzienne słońca w rozmaitych porach roku ze względu na budynek szkolny i domowy: oryentowanie się w okolicy, na mapie i globie. Opisy i objaśnienie stosunków oświetlenia i ciepłoty w kraju rodzinnym w ciągu roku, o ile one zawisły od długości dnia i wysokości słońca. Główne formy lądu i wody według ich rozmieszczenia na ziemi; położenie najznaczniejszych państw i miast. Ustawiczne ćwiczenia w czytaniu map. Próby w rysowaniu najprostszych przedmiotów geograficznych.

Matematyka, 3 godziny tygodniowo. Arytmetyka: Układ liczb dziesiątkowych. Liczby rzymskie, cztery działania główne liczbami całemi i dziesiętnemi, mianowanemi i niemianowanemi. Podzielność liczb, rozkład na czynniki pierwsze. Łatwiejsze zadania z ułamków zwyczajnych. Wspólna miara i wielokrotność. Metryczny układ miar i wag. — Geometrya (II. półr.): Pojęcia ilości przestrzennych. Linia prosta, koło, kąt, linie równoległe. Niektóre własności trójkąta. — Ćwiczenia domowe. W każdym okresie konferencyjnym jedno zadanie szkolne.

Historya naturalna, 2 godziny tygodniowo. Ssaki, ptaki, gady, płazy i ryby przez 6 a botanika przez 4 miesiące.

Klasa II.

Religia, 2 godziny tygodniowo. Historya starego Zakonu.

Język łaciński, 8 godzin tygodniowo. Uzupełnienie nauk o formach prawidłowych i nieodmiennych częściach mowy. Najważniejsze formy nieprawidłowe. Acc. i nom. c. infinitivo, part. coniunctum, abl. absolutus, gerundivum, co-

niug. periphrastica. Składania najpospolitszych zdań pobocznych i stylistyka elementarna. Ćwiczenia ustne i memorowanie, jak w klasie I. Co miesiąc trzy zadania szkolne, jedno domowe.

Język polski, 3 godziny tygodniowo. a) Gramatyka: Elementarna nauka o zdaniu złożonem. Powtórzenie i uzupełnienie nauki o formach, pisowni i interpunkcyi. b) Czytanie wzorów, jak w klasie I. c) Deklamacya, jak w klasie I. d) Wypracowania stylistyczne trzy na miesiąc, naprzemian domowe i szkolne; zamiast szkolnych w miarę potrzeby także ćwiczenia ortograficzne.

Język niemiecki, 5 godzin tygodniowo. Zdawanie sprawy z treści czytanych ustępów według stosownych pytań; retrowersya; dłuższe rozmówki; uczenie się na pamięć wyrazów, zwrotów i całych ustępów. Powtórzenie odmiany regularnej i głównych zasad składni; poznanie najważniejszych wyjątków fleksyi. Co tydzień wypracowanie piśmienne; z tych co miesiąc jedno domowe. Tematy jak w klasie I.

Historya i geografia, Geografia, 2 godz. tygodniowo: Szczegółowa geografia fizyczna i polityczna Azyi i Afryki. Pogląd na oro- i hydrografię Europy. Szczegółowa geografia Europy południowej i zachodniej. Rysowanie prostych szkiców kartograficznych. — Historya, 2 godz. tygodniowo: Dzieje starożytne, zwłaszcza Grecyi i Rzymu, sposobem biograficznym z uwzględnieniem podań.

Matematyka, 3 godziny tygodniowo, naprzemian arytmetyka i geometrya. Arytmetyka: Wspólna miara i wielokrotność. Działania główne ułamkami zwyczajnymi. Zamiana ułamków dziesiętnych na zwyczajne i odwrotnie. Stosunki i proporcye. Reguła trzech z zastosowaniem proporcyi i wnioskowania. Rachunek procentu prostego. — Geometrya: Osie symetryi kątów i linii. Przystawanie trójkątów. Własności koła, czworoboków i wieloboków. — Zadania, jak w klasie I.

Historya naturalna, 2 godz. tygodniowo. Dokończenie zoologii w 6 miesiącach, a w pozostałych 4 botanika.

Klasa III.

Religia, 2 godz. tygod. Historya nowego Zakonu.

Język łaciński, 6 godz. tygod. Gramatyka 3 godz. tygodn. Systematyczna nauka składni zgody i rządu. Przygodna nauka o przyimkach, szyku wyrazów, figurach i tropach. — Ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne, przeważnie oparte na lekturze. — Lektura 3 godz. tygod.: Corn. Nepos: Miltiades, Themistocles, Aristides, Cimon, Pelopidas, Epaminondas, Alcibiades i Hannibal. — Memorowanie piękniejszych ustępów. — Co 14 dni zadanie szkolne, co 3 tygodnie zadanie domowe.

Język grecki, 5 godzin tygodniowo. Prawidłowa odmiana imion i czasowników konjugacyi na „ω". Tłómaczenie z języka greckiego na polski i odwrotnie. Memorowanie luźnych zdań i ustępów treści jednolitej. Od drugiej połowy I. półrocza co 14 dni jedno zadanie szkolne lub domowe naprzemian.

Język polski, 3 godziny tygodniowo. Gramatyka: Składnia rządu. Systematyczna nauka deklinacyi. Części mowy nieodmienne, powtórzenie prawideł pisowni i znaków pisarskich. — Czytanie wzorów według wypisów. Czytanie, objaśnienie i zdawanie sprawy, jak w klasie I. i II.; nadto krótkie wiadomości o życiu i pismach celniejszych pisarzów, z których dzieł poznano wyjątki. — Deklamacya jak w kl. I. Wypracowania stylistyczne 2 na miesiąc naprzenian domowe i szkolne.

Język niemiecki, 4 godz. tygod. Swobodniejsza reprodukcya czytanych ustępów prozaicznych i poetycznych. Uwzględnienie wyrażeń i zwrotów, podobne znaczenie mających (synonimów). Uczenie się na pamięć. Systematyczna nauka gramatyki o formach i składni rządu. — Miesięcznie 2 zadania, naprzemian szkolne i domowe. Tematy: Retrowersye, reprodukcye ustępów czytanych w szkole, streszczenia, ćwiczenia w samodzielnem tworzeniu zdań z uwzględnieniem słów, podobnych brzmieniem a różnych znaczeniem.

Historya i geografia, 3 godz. tygodniowo. Geografia: Części Europy, pominięte w kl. II. Ameryka i Australia. Rysowanie prostych szkiców kartograficznych. — Historya: Średnie wieki. Najważniejsze osobistości i zdarzenia z szczególnem uwzględnieniem dziejów monarchii austryacko-węgierskiej.

Matematyka, 3 godz. tygod., naprzemian arytmetyka i geometrya. Arytmetyka: Cztery działania główne liczbami ogólnemi, całemi i ułamkami. Podnoszenie do kwadratu i obliczanie drugiego pierwiastka. Liczby niezupełne. Skrócone mnożenie i dzielenie (zastosowane przy obliczaniu drugiego pierwiastka). — Geometrya: Równość, przemiana i podział figur. Twierdzenie Pitagorasa. Pomiar i podobieństwo figur płaskich. Zadania, jak w kl. I.

Nauki przyrodnicze. 2. godz. tygod. W I. półroczu fizyka: Wiadomości wstępne. Rozciągłość i nieprzenikliwość ciał. Stany skupienia. Kierunek pionowy i poziomy. Ciężar bezwzględny i gatunkowy. Nauka o cieple i najważniejsze rzeczy z chemii nieorganicznej. W II. półroczu mineralogia: Rozpoznanie i opisanie kilkudziesięciu gatunków minerałów różnych i rozpowszechnionych, z uwzględnieniem wiadomości, nabytych z fizyki i chemii. Najpospolitsze skały.

Klasa IV.

Religia, 2 godziny tygod. Nauka o obrzędach kościoła katolickiego.

Język łaciński, 5 godz. tygod. Gramatyka (w I. półr. 3, a w II. półr. 2 godz. tyg.): Systematyczna nauka o czasach i trybach, infinitivus, oratio obliqua, participium, gerundium i supinum. Przygodna nauka o właściwościach języka łacińskiego w używaniu imion, zaimków i spójników, tudzież o szyku wyrazów, tropach, figurach, prosodyi i metryce. Ćwiczenia gramatyczno-stylistycze jak w kl. III. — Lektura (w I. półr. 3, a w II. półr. 4 godz. tygod.): a) Caes. De Bello Gallico lib. I III 7—27, IV 20—36, V 1—23 i VII 1—28. Ovidii Metam, ust. 1, 2 i 3 (według wydania Skupniewicza). Memorowanie piękniejszych ustępów z Cezara i Owidego,— Co 14 dni zadanie szkolne, co 3 tygodnie zadanie domowe.

Język grecki, 4 godz. tygod. Odmiama czasowników na μι i czasowników nieprawidłowych na ω. Główne zasady składni. Tłómaczenie z języka greckiego na polski i odwrotnie. Memorowanie luźnych zdań i ustępów treści jednolitej. Co 14 dni jedno zadanie, domowe i szkolne naprzemian.

Język polski 3 godz. tygod. Gramatyka: Systematyczna nauka konjugacyi i składni w obrębie czasownika. Systematyczna nauka o zdaniu złożonem, okresie i szyku wyrazów. Wierszowanie. Powtórzenie całej gramatyki w ogólnym zarysie.— Czytanie wzorów jak w klasie III. — Deklamacya jak w kl. I. — Wypracowania stylistyczne, jak w kl. III.

Język niemiecki, 4 godz. tygod. Swobodniejsza reprodukcya czytanych ustępów. Synonimika. Memorowanie. Gramatyka: Systematyczna nauka o zdaniu i uzupełnienie składni rządu.— Miesięcznie dwa zadania, naprzemian szkolne i domowe. Tematy: Retrowersye, reprodukcye ustępów przerobionych opowiadania, opisy i listy.

Historya i geografia, 4 godz. tyg. Geografia (2 godz. tygod.): Fizyczna i polityczna geografia monarchii austryacko-węgierskiej z wyłączeniem części statystycznej a dokładniejszem uwzględnieniem płodów krajowych, zatrudnienia mieszkańców, komunikacyi i kultury. Rysowanie prostych szkiców kartograficznych. — Historya (2 godz. tygod): Dzieje nowożytne aż do czasów najnowszych ze szczególnem uwzględnieniem historyi monarchii austryacko-węgierskiej.

Matematyka, 3 godz. tygod., naprzemian arytmetyka i geometrya. Arytmetyka: Podnoszenie do sześcianu i obliczanie pierwiastka sześciennego. Równania oznaczone pierszego stopnia o jednej i kilku niewiadomych. Równania dwuwyrazowe drugiego i trzeciego stopnia, mające zastosowanie przy rozwiązywaniu zagadnień geometrycznych. Stosunki i proporcye. Reguła trzech złożona, reguła łańcuchowa, reguła podziału. Geometrya: Stereometrya. — Zadania, jak w kl. I.

Fizyka, 3 godz. tygod. Magnetyzm, elektryczność, mechanika ciał stałych, ciekłych i lotnych, akustyka, optyka. Najważniejsze wiadomości z geografii matematycznej i kosmografii.

Klasa V.

Religia, 2 godziny tygodniowo. Apologetyka i dogmatyka ogólna.

Język łaciński, 6 godzin tygodniowo. Lektura: a) T. Livii ab urbe condita lib. I, XXI. b) P. Ovidii Metam. ust. 6, 11, 13, 18, 20, 22, 24. Trist. 1, 3 i 6. Fasti 4, 6, 7 i 10. Ex Ponto 6 (według wydania Skupniewicza). Memorowano ustępy piękniejsze. Lektura prywatna. — Ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne na tle lektury, połączone z przygodnem powtarzaniem i uzupełnianiem składni rządu i nauki o właściwościach języka w używaniu poszczególnych części mowy. Co miesiąc zadanie szkolne.

Język grecki, 5 godzin tygodniowo. Lektura: a) Xenofonta Anab. ust. I, 2, 3, 6, 7, 8, 11, 13, 17. Cyrop. ust. 2, 6, 8 i 9, (według Chrestomatyi Fiderera). b) Homera Iliady pieśń I — III. Ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne na tle lektury Xenofonta, połączone z powtarzaniem i uzupełnianiem nauki o rodzajniku i przypadkach. — W każdem półroczu cztery zadania szkolne.

Język polski, 3 godziny tygodniowo. Czytanie wzorów. Zwyklejsze tropy i figury, jakoteż najważniejsze gatunki prozy i poezyi na podstawie Wypisów Próchnickiego. W całości czytano w szkole: Pana Tadeusza i Grażynę, Ojca zadżumionych Słowackiego, Zemstę Fredry i Kazanie o miłości ojczyzny Skargi. W całości czytano w domu: Wiesława Brodzińskiego, Więźnia Czyllonu Byrona i Latarnika Sienkiewicza. Wiadomości historyczno-literackie o czytanych pisarzach, jak w klasie III. Deklamacya; 200 wierszy z Pana Tadeusza, Stepy Akermańskie Mickiewicza, Asnyka Słonko, Echo, Kołyski, Światła i Pola Na zgon Z. Krasińskiego. — Wypracowania stylistyczne: 7 na półrocze, naprzemian domowe i szkolne.

Język niemiecki, 3 godziny tygodniowo. Samodzielna reprodukcya na podstawie obszernej lektury Wypisów Wernera i Petelenza. Uzupełnienie wiadomości gramatycznych ze składni rządu, zdania i szyku. Uczenie się na pamięć ustępów poetycznych: Schiller „Die Bürgschaft“ i „Die Kraniche des Ibykus“, — W półroczu 7 zadań (3 szkolne, 4 domowe).

Tematy: Streszczanie ustępów czytanych, opowiadania, opisy, przekłady z innych opisów.

Historya i geografia, 3 godziny tygodniowo. Dzieje starożytne aż do wojen punickich, z uwzględnieniem geografii państw starożytnych.

Matematyka, 4 godziny tygodniowo. Algebra: Cztery działania zasadnicze, liczby ujemne, ułamki, podzielność, największa wspólna miara i najmniejsza wspólna wielokrotność, stosunki, proporcye, równania pierwszego stopnia o jednej i kilku niewiadomych. — Geometrya: Planimetrya. W każdym okresie konferencyjnym jedno zadanie szkolne; częste ćwiczenia domowe.

Historya naturalna, 2 godziny tygodniowo. W I. półroczu mineralogia, w II. półroczu botanika.

Klasa VI.

Religia, 2 godziny tygodniowo. Dogmatyka szczegółowa.

Język łaciński, 6 godzin tygodniowo. Lektura. a) Sallustii De Bello Jugurthino. — b) Vergilii Bucol. I; Georgi II. 109—176, 319—345 i 458—540; Aen, I. — c) Ciceronis in Catilinam or. I. — Uczenie się na pamięć celniejszych ustępów. — Lektura prywatna. — Ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne na tle lektury, połączone z powtarzaniem i uzupełnianiem składni w obrębie słowa i nauki o właściwościach języka pod względem szyku wyrazów w zdaniu a zdań w okresie. — Zadania, jak w klasie V.

Język grecki, 5 godzin tygodniowo. Lektura. a) Homera Iliady pieśń VI, 43—45, 94—120, VII, 131—144, 172—177, 196 do 238, VIII, 1—26, 40—96, XVI, XXII i XXIV. — b) Herodota dziejów ks. IX 1—15, 25—32, 50—70, 78—88, 96 do 107. — c) Xenofonta Memor. (w wyborze). — Memorowanie ustępów celniejszych. — Lektura prywatna. — Ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne na tle lektury, połączone z powtarzaniem i uzupełnianiem składni w obrębie słowa. — Zadania, jak w klasie V.

Język polski, 3 godziny tygodniowo. Lektura: Celniejsze dzieła literatury narodowej od połowy w. XVI. do końca w. XVIII. według Wypisów Tarnowskiego i Wójcika. Uzupełnia nie

nauki szkolnej czytaniem w całości w szkole: Trenów Kochanowskiego, Powrotu posła Niemcewicza i Zabłockiego Fircyk w Zalotach; w domu: Trylogii Sienkiewicza, Pamiętników Paska, Listopada Rzewuskiego i Zabłockiego Sarmatyzm. — Historya literatury (na podstawie lub przy sposobności czytanych utworów) od początku do końca wieku XVIII. — Deklamacya: Uczenie się na pamięć Kochanowskiego Tren VI i Psalm 74. — Wypracowania stylistyczne: 7 na półrocze, przeważnie domowe.

Język niemiecki, 4 godziny tygodniowo. Stylistyka i poetyka na tle lektury Wypisów Petelenza i Wernera. Memorowanie. Szekspira „Julius Cäsar" czytano w całości. — W półroczu 7 zadań (3 szkolne), 4 domowe). Tematy jak w kl. V.

Historya i geografia, 4 godziny tygodniowo. Dzieje Rzymian od wojen punickich do końca i dzieje średniowieczne do r. 1492.

Matematyka, 3 godziny tygodniowo. Algebra: Potęgowanie, pierwiastkowanie, logarytmowanie, rozwiązywanie równań stopnia drugiego o jednej niewiadomej. — Geometrya: Stereometrya, goniometrya i trygonometrya do rozwiązywania trójkątów włącznie. — W każdym okresie konferencyjnym jedno zadanie szkolne; częste ćwiczenia domowe.

Historya naturalna, 2 godz. tygodniowo. Somatologia człowieka; zoologia systematyczna.

Klasa VII.

Religia, 2 godziny tygodniowo. Etyka chrześcijańsko-katolicka.

Język łaciński, 5 godzin tygodniowo. Lektura: a) Ciceronis de imperio Cn. Pompei, pro Archia poeta i Laelius, sive de amicitia. b) Vergilii Aen. II i VI. — Ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne na tle lektury, połączone z uzupełnianiem nauki o szyku, figurach, tropach i okresach. — Zadania, jak w klasie V.

Język grecki, 4 godziny tygodniowo. Lektura: a) Demostenesa mowy: Olintyjska I. i II. i II. przeciw Filipowi. b) Homera Odyssei pieśń I, w 1—117, V, VI, VII, IX i X. — Ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne, połączone z przygodnem powtarzaniem i uzupełnianiem nauki o przyimkach, imiesłowach, partykułach i okresach. — Zadania, jak w kl. V.

Język polski, 3 godziny tygodniowo. Lektura: Celniejsze dzieła literatury narodowej od końca XVIII. w. do Słowackiego włącznie według Wypisów Tarnowskiego-Wójcika i Tarnowskiego-Próchnickiego. Uzupełnianie nauki szkolnej czytaniem w całości w szkole: Maryi Malczewskiego, Ślubów panieńskich Fredry, Lilli Wenedy Słowackiego, Dziadów II, III i IV, Ballad, Sonetów i Wallenroda A. Mickiewicza; w domu: Balladyny, Księcia niezłomnego Słowackiego i Giaura Byrona. Historya literatury, jak w kl. VI — ciąg dalszy do Słowackiego włącznie. — Deklamacya: Hymn do Boga Woronicza, Oda do młodości i Pieśń Wajdeloty Mickiewicza. — Wypracowania stylistyczne: 5 na półrocze, przeważnie domowe.

Język niemiecki, 4 godziny tygodniowo. Pogląd na dzieje piśmiennictwa niemieckiego, aż do Klopstocka. Dokładniejsza, na lekturze Wypisów Petelenza-Wernera oparta znajomość epoki klasycznej od Klopstocka do r. 1794 ze szczególniejszem uwzględnieniem Herdera i Lessinga. W całości czytano w szkole: Lessinga Emilia Galotti i Goethego Iphigenie auf Tauris; domowa: Lessinga Minna von Barnhelm i Goethego Hermann i Dorothea. — Zadań 5 na półrocze: 3 szkolne, 2 domowe. Tematy: Charakterystyki, rozprawki i sprawozdania z lektury szkolnej lub domowej.

Historya i geografia, 3 godziny tygodniowo. Historya nowożytna z uwzględnieniem wewnętrznych dziejów Europy i geografii aż do najnowszych czasów.

Matematyka, 3 godziny tygodniowo. Algebra: Równania drugiego stopnia o kilku niewiadomych; równania stopni wyższych, dające się sprowadzić na równania stopnia drugiego; równania wykładnicze i nieoznaczone; szeregi, rachunek procentu składanego i rent. Kombinacye i wzór Newtona. — Geometrya: Trygonometrya. Zastosowanie algebry do geometryi i analityka płaska. — W każdym okresie konferencyjnym jedno zadanie szkolne.

Fizyka, 3 godziny tygodniowo. Ogólne własności ciał. Mechanika ciał stałych, płynnych i lotnych, ciepło, chemia ogólna.

Propedeutyka filozofii, 2 godziny tygodniowo. Logika elementarna i zastosowana.

Klasa VIII.

Religia, 2 godziny tygodniowo. Historya Kościoła katolickiego.

Język łaciński, 5 godzin tygodniowo. Lektura: a) Horatii Carm. I. 1, 2, 3, 4, 14, 22, 24, 31, 34, 37; II. 2, 3, 6, 7, 10, 13, 14, 16, 17, 18 i 20; III. 9, 13, 30; IV. 3, 5, 7, 9, 12; Epod. 2 i 7; Satir. I. 1, 9; Epist. I. 2. — b) Taciti Ann. I. 1—15; II. 41—43, 53—55, 69—83; III. 1—7. — Ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne (1 godz. tyg.), jak w klasie VII. — Zadania jak w kl. V.

Język grecki, 5 godzin tygodniowo. Lektura: a) Platona Apologia Sokratesa i Laches, b) Sofoklesa Antygona. — Lektura kursoryczna: Homera Iliada i Odyssea. — Ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne, jak w klasie V. — Zadania jak w klasie V.

Język polski, 3 godziny tygodniowo. Lektura: Celniejsze dzieła literatury narodowej według Wypisów Tarnowskiego i Próchnickiego w. XIX. od Krasińskiego do końca. Uzupełnianie nauki szkolnej czytaniem w całości w szkole: Mnicha i Żydów Korzeniowskiego, Irydiona i Nieboskiej Komedyi Krasińskiego. — Historya literatury wieku XIX. od Krasińskiego do końca z powtórzeniem wieków poprzednich. — Ćwiczenia ustne, polegające na zdawaniu sprawy z treści celniejszych dzieł literatury zagranicznej w półgodzinnych wykładach. — Wypracowania stylistyczne: w I. półroczu 4, przeważnie domowe, w II. półroczu 3, przeważnie szkolne.

Język niemiecki, 4 godziny tygodniowo. Historya literatury od r. 1794 do czasów najnowszych na podstawie Wypisów Petelenza-Wernera. W całości czytano Goethego „Iphigenie auf Tauris“, Schillera „Braut von Messina“ i Grillparzera „Sappho“. Obowiązkowa lektura domowa: Schillera „Wilhelm Tell“. W I. półroczu 5 zadań (2 szkolne, 3 domowe), w II. półroczu 3 zadania (1 domowe, 2 szkolne). Tematy, jak w klasie V.

Historya i geografia, 8 godziny tygodniowo. W I. półroczu dzieje monarchii austryacko-węgierskiej z uwzględnieniem ich związku z dziejami powszechnemi; w II. półroczu geografia

i statystyka monarchii austryacko-węgierskiej; powtórzenie historyi greckiej i rzymskiej.

Matematyka, 2 godziny tygodniowo. Powtórzenie całego przedmiotu nauki. Ćwiczenia w rozwiązywaniu zagadnień algebraicznych i geometrycznych. — Zadania i ćwiczenia domowe, jak w klasie V.

Fizyka, 3 godziny tygodniowo. Magnetyzm, elektryczność, teorya undulacyjna, akustyka, optyka i zasady astronomii.

Propedeutyka filozofii, 2 godziny tygodniowo. Psychologia empiryczna.

Plan nauki religii mojżeszowej.

Klasa I. Historya biblijna do śmierci Mojżesza. Przymioty Boskie i zasady wiary. Dziesięcioro przykazań. Objaśnienie znaczenia świąt i uroczystości pamiątkowych. Tłomaczenie modlitw porannych i błogosławieństw.

Klasa II. Historya biblijna od Jozuego do podziału państwa. Zasady wiary. Objaśnienia dziesięciorga przykazań. Obowiązki względem Boga. Objaśnienie znaczenia i obrządków świąt, uroczystości pamiątkowych i postów. Tłomaczenie modlitw wieczornych i błogosławieństw.

Klasa III. Historya biblijna od podziału państwa do powrotu z niewoli babilońskiej. Żywoty proroków. Trzy główne nauki wiary mojżeszowej. Obowiązki względem ludzi. Najważniejsze przepisy ceremonialne. Nazwy, podział i treść ksiąg pisma św. Tłomaczenie modlitw na sobotę i Hallel. Abinu malkemu.

Klasa IV. Historya Izraelitów pod panowaniem Syryi. Machadeusze. Izraelici pod panowaniem Rzymian. Upadek państwa Powstanie Bar Kochby. Najważniejsze przepisy ceremonialne i rytualne. Nazwy i treść pism apokryficznych. Tłomaczenie modlitw na święta. Odczytywanie modlitw na święta. Odczytywanie tory i proroków przy nabożeństwie publicznem. Podział nabożeństwa.

Klasa V. Żywot Majmonidesa. Objaśnienie 13 artykułów wiary według Majmonidesa. Zasady moralne i etyczne. Wybór ustępów z Pentateuchu z objaśnieniami pod względem treści i historyi.

Klasa VI. Zasady moralności i etyki na podstawie trzech pierwszych rozdziałów przypowieści ojców „Pirke Abot“. Wybór z pism historycznych proroków z objaśnieniami.

Klasa VII. Zasady moralności i etyki na podstawie IV, V i VI rozdz. „Pirke Abot“. Wybór ustępów z Jezajasza, Jeremiasza, psalmów, Hioba, przypowieści Salomona i hagiografów z objaśnieniami.

Klasa VIII. Historya Żydów w rozprószeniu po całym świecie z biografiami najsławniejszych mężów. Historya Żydów w Polsce.

B. Przedmioty nadobowiązkowe.

Historya kraju rodzinnego. Naukę tę wykładano w klasie III, IV, VI (w 2. półr.), VII i VIII (w 1. półr.) po jednej godzinie tygodniowo według programu, poleconego przez wysokie władze szkolne.

Język francuski, w 2 oddziałach po 2 godziny tygodniowo. Oddział I. (uczniowie klasy III. i IV.) po 2 godziny tygodniowo. — Oddział II. (uczniowie klasy V—VIII) po 2 godziny tygodniowo. — Nauka czytania. Tłómaczenie, opowiadanie i uczenie się na pamięć mniejszych anegdotek. Ćwiczenia ustne w formie pytań i odpowiedzi. Nauka gramatyki z uwzględnieniem przeważnie odmiany słów wzorowych i (w oddziale II.) nieregularnych, najczęściej używanych, na podstawie Ćwiczeń J. Amborskiego Cz. I. — Ćwiczenia piśmienne, szkolne i domowe.

Rysunki odręczne. Nauka odbywała się w 3 oddziałach po 2 godziny tygodniowo.

Oddział I. Rozpoczęto od figur prostolinijnych, następnie ćwiczono uczniów w rysowaniu kół, linii wygiętych, elips, linii spiralnych i ślimacznic, rozet, linii falowych, liści stylizowanych, ornamentów ciągłych, kielichów, torebek kwiatowych, palmet i ornamentów wypełniających. Podstawę nauki rysunku w tym oddziale był narysowany i objaśniony wzór na tablicy według wzorów podanych w dziełku p. t.: Liberty Tadd lub wzorów Andla i Steigla. Uczniowie rysowali także kolejno kredą na tablicy motywa przerobione.

Oddział II. Rysowano ornamenty płaskie, wyciągano piórem i nakładano farbami według wzorów Andla: Elemente des pflanzlichen Ornamentes i Steigla: Neue Zeichenvorlagen für den Schulunterricht. W półroczu drugiem poznali uczniowie zasadnicze pojęcie perspektywy na prostej ze znaczkami i pięciu równoległych prostych, oraz rysowali perspektywicznie w różnych położeniach

bryły stereometryczne. Ćwiczenia w malowaniu motyli i liści z natury — również podług wzorów F. Sodomy: Das polychrome pflanzliche Ornament. Wiadomości wstępne o barwach i mieszaniu farb.

Oddział III. Rysowano studya roślin i zwierząt z modeli: medalionów gipsowych i podług wzorów Bargue'a i Gerome'a, Cours de dessin. Rysunki te uczniowie cieniowali ołówkiem, węglem, wiszorem lub kredką. Nauka o barwach (w dalszym ciągu) i malowanie stylowych ornamentów polichromicznych z wzorów od 10—14 zeszytu Andla, z wzorów Storcka: Die Pflanze in der Kunst zesz. I—IV, Steigla zesz. V i VI i A. Boudy, Die Pflanze in der dekorativen Kunst. zeszyt I i II.

Nauka stenografii w 2 oddziałach równorzędnych po 2 godziny tygodniowo.

Nauka odbywała się według systemu Gaberlsbergera — Polińskiego.

Gimnastyka. Nauka odbywa się w sali Tow. gimnastycznego „Sokół“ pod kierunkiem egzaminowanego nauczyciela Kaspra Nowaka w 3 oddziałach po 2 godziny tygodniowo.

Oddział I-szy tworzyli uczniowie klasy I, podzieleni na 3 zastępy: oddział II. uczniowie klasy II i III, podzieleni na 3 zastępy; oddział III. uczniowie klasy IV—VIII., podzieleni na 3 zastępy. Zastępy podczas lekcyi prowadzili przodownicy, wybrani z grona starszych uczniów. Lekcye przygotowawcze dla przodowników odbywały się raz na tydzień przez godzinę.

Na każdej lekcyi odbywały się w pierwszej połowie godziny ćwiczenia wolne ciężarkami, laskami, maczugami lub musztra, a w drugiej połowie godziny ćwiczenia na dwu przyrządach z jedną zmianą. Nadto przez maj i czerwiec miejsce ćwiczeń wolnych zajmowały zabawy i gry gimnastyczne.

Ćwiczenia zastosowywano do wieku i fizycznego rozwoju uczniów. Dlatego na początku I. i II. półrocza odbywano pomiar siły.

Śpiew. Nauka śpiewu odbywała się w dwóch oddziałach po 2 godziny tygodniowo.

W oddziale niższym słuchali uczniowie zasad muzyki i śpiewali ćwiczenia, odnoszące się do nauki teoretycznej, jakoteż łatwiejsze pieśni treści religijnej i świeckiej.

W oddziale wyższym ćwiczyli się uczniowie w śpiewie chóralnym, wykonując utwory muzyki kościelnej z tekstem polskim i łacińskim.

Kaligrafia. Nauka odbywała się w dwóch oddziałach po jednej godzinie na tydzień. Uczęszczali na nią uczniowie klasy I. i II., a przedmiotem jej było w oddziale I. pismo zwyczajne, polskie i niemieckie według wzorów, pisanych na tablicy, w oddziale zaś drugim zwiększenie i zmniejszenie pisma według wzorów H. Tarczyńskiego.

Nauczyciele przedmiotów nadobowiązkowych i religii mojżeszowej pobierają remuneracyę z funduszu naukowego.

III.

Wykaz książek szkolnych na rok szkol. 1904/1905.

KLASA I.

Religia: Wielki katechizm religii katolickiej (dla szkół średnich dyecezyi krakowskiej). Kraków 1899. Opr. 60 h. — **Język łaciński:** Samolewicz, Zwięzła gramatyka języka łacińskiego. Wydanie 2—5. Lwów 1903. Opr. 1 K. — Steiner i Scheindler, Ćwiczenia łacińskie dla I. klasy. Wydanie 2 i 3. Lwów 1900. Opr. 1 K. 50 h. — **Język polski:** Małecki, Gramatyka języka polskiego szkolna. Wydanie 9. Lwów 1903. Upr. 2 K. 40 h. — Próchnicki i Wójcik, Wypisy polskie dla I. klasy. Wydanie 2. i 3. Lwów 1897. Opr. 1 K. 50 h. — **Język niemiecki:** German i Petelenz, Ćwiczenia niemieckie dla klasy I. Wydanie 5. Lwów 1903. Opr. 1 K. 80 h. **Geografia i historya powszechna:** Romer, Geografia dla I. klasy szkół średnich. Lwów 1904. Opr. 1 K. 40 h. **Matematyka:** Kranz, Arytmetyka i Algebra. Część I. Kraków 1904. Opr. 1 K. — Močnik-Maryniak, Geometrya poglądowa. Część I. Wydanie 6. i 8. Lwów 1904. Opr. 1 K. 50 h. — **Historya naturalna:** Nussbaum-Wiśniowski, Podręcznik zoologii dla niższych klas szkół średnich. Lwów 1904. — Rostafiński, Botanika szkolna na klasy niższe. Wydanie 1—4. Kraków 1899. Opr. 2 K. 30 h.

KLASA II.

Religia: Ks. Dąbrowski, Historya biblijna Zakonu starego. Wydanie 1—4. Stanisławów 1899. Opr. 1 K. 40 h. — **Język łaciński:** Gramatyka, jak w klasie I. — Steiner i Scheindler, Ćwiczenia łacińskie dla II. klasy. Wyd. 1. i 3. Lwów 1903. Opr.

2 K. — **Język polski:** Gramatyka, jak w klasie I. — Próchnicki i Wójcik, Wypisy polskie dla II. klasy. Wyd. 1. i 2. Lwów 1898. Opr. 1 K. 80 h. — **Język niemiecki:** German i Petelenz, Ćwiczenia niemieckie dla klasy II. Wyd. 4. Lwów 1904. Opr. 2 K. 20 h. **Geografia i historya powszechna:** Baranowski i Dziedzicki, Geografia powszechna. Wyd. 8—9. Lwów 1902. Opr. 2 K. 80 h. — Semkowicz, Opowiadania z dziejów powszechnych. Część I. Wyd. 1. i 2. Lwów 1901. Opr. 2 K. — **Matematyka:** Brzostowicz, Początki arytmetyki i algebry. Część I. Wyd. 2—3. Sanok 1900. Opr. 1 K. — Močnik-Maryniak, Geometrya poglądowa. Część I. Wyd. 6. i 8. Lwów 1904. Opr. 1 K. 50 h. — **Historya naturalna:** Nowicki-Limbach, Zoologia. Wyd. 6—10. Lwów 1903, Opr. 2 K. 20 h. — Rostafiński, Botanika szkolna dla klas niższych. Wyd. 1—4. Kraków 1899. Opr. 2 K. 30 h.

KLASA III.

Religia: Ks. Dąbrowski, Historya biblijna Zakonu nowego. Wydanie 1—3. Stanisławów 1902. Opr. 1 K. 60 h. — **Język łaciński:** Samolewicz-Sołtysik, Gramatyka języka łacińskiego. Część II. Wyd. 5—7. Lwów 1901. Opr. 2 K. 40 h. — Próchnicki, Ćwiczenia łacińskie dla klasy III. Wyd. 2. i 3. Lwów 1903. Opr. 1 K. 60 h. — Cornelius Nepos, Żywoty sławnych mężów. Wyd. Kłak. Wydanie 3. 1904. Opr. 1 K. 30 h. — **Język grecki:** Ćwikliński, Gramatyka języka greckiego. Lwów 1902. Opr. 3 K. — Winkowski-Taborski, Cwiczenia greckie. Lwów 1899. Opr. 2 K. 50 h. — **Język polski:** Gramatyka, jak w klasie I. — Czubek-Zawiliński, Wypisy polskie dla III. klasy. Wyd. 2. Lwów 1904. Opr. 2 K. — **Język niemiecki:** German i Petelenz, Ćwiczenia niemieckie dla klasy III. Wydanie 3. Lwów 1902. Opr. 2 K. 40 h. — Petelenz, Deutsche Grammatik. Wyd. 2. Lwów 1904. Opr. 1 K. 80 h. — **Geografia i historya powszechna:** Baranowski i Dziedzicki, Geografia powszechna. Wyd. 6—9. Lwów 1902. Opr. 2 K. 80 h. — Semkowicz, Opowiadania z dziejów powszechnych. Część II. Lwów 1894. Opr. 2 K. — Rawer, Dzieje ojczyste. Wyd. 1—3. Lwów 1905. Opr. 2 K. — **Matematyka:** Kranz, Arytmetyka i algebra. Część II. Kraków 1904. — Močnik-Maryniak, Geometrya poglądowa. Część II. Wyd. 3—6. Lwów 1902. Opr. 1 K. — **Fizyka:** Kawecki i Tomaszewski, Fizyka dla niższych klas szkół średnich. Wyd.

2—3. Kraków 1902. Opr. 2 K. — **Historya naturalna:** Wiśniowski, Wiadomości z mineralogii dla klas niższych. Opr. 1 K. 60 h. Lwów 1902.

KLASA IV.

Religia: Ks. Jougan, Liturgika. Wyd. 1. i 2. Lwów 1899. Opr. 1 K. 40 h. — **Język łaciński:** Gramatyka, jak w klasie III. Próchnicki, Ćwiczenia łacińskie dla klasy IV. Wydanie 1. i 2. Lwów 1897. Opr. 2 K. — Caesar. Comm. de bello Gallico. Wyd. Terlikowski. Opr. 1 K. 40 h. — Ovidius, Wyd. Grysar-Ziwsa-Skupniewicz. Opr. 1 K. 60 h. — **Język grecki:** Gramatyka i Ćwiczenia, jak w klasie III. — **Język polski:** Gramatyka, jak w klasie I. — Czubek-Zawiliński, Wypisy polskie dla klasy IV. Lwów 1900. Opr. 2 K. 40 h. — **Język niemiecki:** German i Petelenz, Ćwiczenia niemieckie dla klasy IV. Wyd. 3. Lwów 1904. Opr. 2 K. 40 h. — Petelenz, Deutsche Grammatik. Wyd. 2. Lwów 1904. Opr. 1 K. 80 h. — **Geografia i historya powszechna:** Semkowicz, Opowiadania z dziejów powszechnych. Wyd. 2. Część III. Lwów 1899. Opr. 2 K. — Benoni-Majerski, Geografia austro-węgierskiej monarchii. Wyd. 2—4. Lwów 1903. Opr. 1 K. 20 h. — Rawer, Dzieje ojczyste. Wyd. 1—3. Lwów 1905. Opr. 2 K. — **Matematyka:** Brzostowicz, Początki arytmetyki i algebry. Część II. Wyd. 1—3. Część II. Sanok 1903. Opr. 1 K. — Močnik-Maryniak, Geometrya poglądowa. Część II. Wyd. 3—6. Lwów 1902. Opr. 1 K. 50 h. — **Fizyka:** Kawecki i Tomaszewski, Fizyka dla klas niższych szkół średnich. Wyd. 3. Kraków 1902. Opr. 2 K.

KLASA V.

Religia: Ks. Jougan, Katolicka dogmatyka ogólna. Lwów 1898. Opr. 2 K. — **Język łaciński:** Livius. Wyd. Zingerle-Majchrowicz. Opr. 2 K. — Ovidius, jak w klasie IV. — Gramatyka, jak w klasie III. — **Język grecki:** Fiderer, Chrestomatya z pism Xenofonta. Wydanie 1—3. Lwów 1902. Opr. 2 K. 40 h. — Homera Iliada. Wyd. Christ-Fischer. Opr. 3 K. — Gramatyka, jak w klasie III. — **Język polski:** Próchnicki, Wzory, poezyi i prozy. Wyd. 1. i 2. Lwów 1900. Opr. 3 K. — **Język niemiecki:** Petelenz-Werner, Deutsches Lesebuch für die V. Klasse. Wyd. 2. Lwów 1902. Opr. 2 K. 80 h. — **Historya powszechna:** Zakrzewski, Historya powszech-

na. Część I. Wyd. 1—4. Kraków 1902. Opr. 2 K. 40 h. — **Matematyka:** Dziwiński, Zasady algebry. Wyd. 2. Lwów 1898. Opr. 3 K. 60 h. — Močnik-Maryniak, Geometrya dla wyższych klas. Wyd. 5. Lwów 1902. Opr. 4 K. — **Historya naturalna:** Wiśniowski, Mineralogia i geologia. Lwów 1902. Opr. 2 K. 50. — Rostafiński, Botanika szkolna dla klas wyższych. Wydanie 2. Kraków 1901. Opr. 3 K.

KLASA VI.

Religia: Ks. Jachimowski, Dogmatyka szczegółowa. Wydanie 1—2. Lwów 1899. Opr. 2 K. 60 h. — **Język łaciński:** 1) Sallustii De bello Jugurthino. Wd. Linker-Klimscha-Sołtysik. Opr. 70 h. — 2) Vergilius. Wyd. Eichler-Rzepiński. Praga. Tempski. Opr. 1 K. 40 h. — 3) Cicero. In Catilinam oratio I. Wyd. Nohl-Bednarski. Opr. 1 K. 20 h. — Gramatyka, jak w klasie III. — **Język grecki:** Fiderer, Chrestomatya, jak w klasie V. — Homera. Iliada. Wyd. Christ-Fischer. Opr. 3 K. Praga. — Herodot. Wyd. Scheindler-Terlikowski. Lwów. Opr. 2 K. — Gramatyka, jak w klasie III. — **Język polski:** Tarnowski i Wójcik, Wypisy polskie. Część I. Wyd. 3. Lwów 1903. Opr. 3 K. 30 h. — **Język niemiecki:** Petelenz-Werner, Deutsches Lesebuch für die VI. Klasse. Lwów 1892. Opr. 2 K. 80 h. — **Geografia i historya powszechna:** Zakrzewski, Historya powszechna. Część I. Wyd. 1—4. Kraków 1902. Opr. 2 K. 40 h. — Zakrzewski, Historya powszechna. Część II. Wyd. 1—3. Kraków 1902. Opr. 2 K. 40 h. Zakrzewski, Historya powszechna. Część III. Kraków 1903. Wyd. 1—2. Opr. 2 K. 80 h. Lewicki, Zarys dziejów Polski i krajów ruskich. Wyd. 1—3. Kraków 1901. Opr. 2 K. — **Matematyka:** Dziwiński, Zasady algebry. Wyd. 1—2. Lwów 1898. Opr. 3 K. 60 h. — Močnik-Maryniak, Geometrya dla wyższych klas. Wyd. 3—5. Lwów 1902. Opr. 4 K. — Kranz, Logarytmy. Kraków 1900. Opr. 1 K. 20 h. Kranz, Zbiór zadań matematycznych, dla klas wyższych. Kraków 1902. Opr. 3 K. 50 h. — **Historya naturalna:** Petelenz, Zoologia dla klas wyższych szkół średnich. Wyd. 1. i 2. Lwów 1900. Opr. 3 K.

KLASA VII.

Religia: Ks. Szczeklik, Etyka katolicka. Tarnów 1903. Opr. 1 K. 80 h. — **Język łaciński:** Cicero, De imperio Cn Pompei. Wyd.

Nohl-Bednarski. Praga. Opr. 65 h. 2) In Verrem V. Wyd. Nohl. Praga. 1 K. 10 h. 3) Coto maior sive de senectute. Wyd. Kornitzer-Sołtysik. Lwów. 60 h. — Vergilius, W. Eichler-Rzepiński. Opr. 1 K. 40 h. Praga. Tempski. — Gramatyka, jak w klasie III. — **Język grecki:** Homer, Odyssea. Wyd. Christ-Jezienicki. Praga. Opr. 2 K. 40 h. — Demosthenes. Wyd. Wotke-Schmidt. Praga. Opr. 1 K. 40 h. — Gramatyka, jak w kl. III. — **Język polski:** Tarnowski i Wójcik, Wypisy polskie. Część I. Wyd. 1—3. Lwów 1903. Opr. 3 K. 30 h. — Tarnowski i Próchnicki. Wypisy polskie. Część II. Wyd. 1—2. Lwów 1896. Opr. 3 K. 60 h. — **Język niemiecki:** Petelenz-Werner, Deutsches Lesebuch für die VII. Klasse. Lwów 1893. Opr. 3 K. 30 h. — **Geografia i historya powszechna:** Zakrzewski, Historya powszechna. Część III. Wyd. 1. i 2. Kraków. 1903. Opr. 2 K. 80 h. — Lewicki, Zarys dziejów Polski i krajów ruskich. Wyd. 1. i 3. Kraków 1901. Opr. 2 K. — **Matematyka:** Dziwiński, Zasady algebry. Wyd. 1. i 2. Lwów 1898. Opr. 3 K. 60 h. — Močnik-Maryniak, Geometrya dla klas wyższych. Wyd. 3—5. Lwów 1902. Opr. 4 K. — Kranz, Logarytmy, Kraków 1900. Opr. 1 K. 20 h. — Kranz, Zbiór zadań matematycznych dla klas wyższych. Kraków 1902. Opr. 3 K. 50 h. — **Fizyka:** Kawecki i Tomaszewski, Fizyka dla wyższych klas szkół średnich. Wyd. 1—3. Kraków 1904. Opr. 3 K. 40 h. — Tomaszewski, Chemia. Wyd. 2—3. Brosz. 70 h. — **Propedeutyka filozofii:** Nuckowski, Początki logiki ogólnej.

KLASA VIII.

Religia: Ks. Jougan, Historya kościoła katolickiego, Wydanie 1—2. Lwów 1900. Opr. 2 K. — **Język łaciński:** Horatius. Wyd. Dolnicki i Librewski Opr. 1 K. 50 h. — Taciti Annales. Wyd. Müller. Opr. 2. K. — Gramatyka, jak w kl. III. — **Język grecki:** Platona Apologia. Wyd. Christ-Lewicki. Praga 1892. Opr. 1 K. — Lysis. Wyd. Król. Praga. Tempski 80 h. — Homera Odyssea. Wyd. Christ-Jezienicki. Praga. Opr. 2 K. 40. — Sofoklesa, Edyp Król. Wyd. Schubert-Majchrowicz. Praga. 1894. Opr. 1 K. 12 h. — Gramatyka, jak w kl. III. — **Język polski:** Tarnowski i Próchnicki, Wypisy polskie. Część II. Wyd. 1—2. Lwów 1896. Opr. 3 K. 60. h. **Język niemiecki:** Petelenz-Werner, Deutsches Lesebuch für die VIII. Klasse. Lwów 1894. Opr. 4 K. 40 h. — **Geografia i historya:** Głą-

biński i Finkel., Historya i statystyka aust.-węgier. monarchii. Wyd. 2. Lwów 1904. Opr. 2 K. — Lewicki, Zarys dziejów Polski i krajów ruskich. Wyd. 1—4. Kraków 1901. Opr. 2 K. **Matematyka:** Dziwiński, Zasady algebry. Lwów 1898. Opr. 3 K. 60 h. — Močnik-Maryniak, Geometrya dla wyższych klas. Wyd. 3—5. Lwów 1902. Opr. 4 K. — Kranz. Logarytmy. Kraków 1900. Opr. 1 K. 20 h.— Kranz, Zbiór zadań matematycznych dla klas wyższych. Kraków 1902. 3 K. 50 h. — **Fizyka** Kawecki i Tomaszewski, Fizyka dla wyższych klas szkół średnich. Kraków 1899. Opr. 3 K. 40 h. **Propedeutyka filozofii:** ks. dr. Pechnik, Zarys psychologii. Lwów 1895. Opr. 2 K.

Lektura łacińska.

W klasie V. Liv. ksg. I. i XXI. Z Owidego wybór.

W klasie VI. Sallustii Bellum Jugurthinum; Ciceronis in Catilinam Or. I.; Vergilii Ecloga I. i V. Veorg. II. 109—176, 458—540; Aen I.

W klasie VII. Ciceronis de imperio Cn. Pompei, in Verrem V, — Cato maior sive de senectute i Vergilii Aen. II. i VI.

W klasie VIII. Horacego wybór z ód, satyr i listów. — Tacyta Annales z ksg. I—III wybór.

Lektura grecka.

W klasie V. Xenof. Chrestomatya Fiderera. Iliady ksg. I. i II.

W klasie VI. Iliady ksg. VI; VIII, IX 71—414, XV 118—139 279—364, XVI 1—222, 412—545, XVIII 1—320, XIX i XXII Herodot ksg. VII—IX (w wyborze).

W klasie VII. Demosthenesa Olintyj, I—III i Homera Odyssea ksg. I 1—95, V—X.

W klasie VIII. Platona Apologia i Lysis. — Sofoklesa Król Edyp.

Lektura polska.

W klasie V. *Pan Tadeusz* Mickiewicza. (Wyd. Macierzy). Byrona *Więzień Czyllonu.* (Wyd. Mrówki).

W klasie VI. Kochanowskiego Treny (Wyd. Mrówki), Paska *Pamiętniki.* (Wyd. Tow. naucz. szkół wyż.). Sienkiewicza *Trylogia.* Rzewuskiego *Listopad.* Niemcewicza *Powrót posła.* (Wyd. Mrówki). Zabłockiego *Fircyk i Sarmatyzm.*

W klasie VII. Mickiewicza Dzieła (Wyd. Macierzy). Fredry *Śluby panieńskie.* (Wyd. Z. Zuckerkandla). Słowackiego *Kordyan, Lilla Weneda* i *Balladyna.* (Wyd. Zuckerkandla).

W klasie VIII. Krasińskiego *Irydion.* (Wyd. Zuckerkandla) i *Nieboska komedya.* (Wyd. Westa). Korzeniowskiego *Mnich, Żydzi* i *Kollokacya.* (Wyd. Zuckerkandla).

Lektura niemiecka.

W klasie VI. Lessinga *Minna von Barnhelm* i Goethego Hermann i Dorothea. (Wyd. Graesera).

W klasie VII. Lessinga *Minna von Barnhelm.* (Wyd. Graesera). Schillera *Wilhelm Tell i Wallenstein* (Wyd. Graesera) i Goethego *Iphigenie auf Tauris.* (Wyd. Graesera).

W klasie VIII. Schillera *Wallenstein* i *Maria Stuart.* (Wyd. Graesera). Goethego *Egmont.* (Wyd. Graesera). Grillparzera *König Ottokars Glück und Ende.* (Wyd. Graesera).

IV.

Tematy wypracowań piśmiennych.

a) W języku polskim.

KLASA V.

1. a) Widok z Krzemionek; b) Powódź w Podgórzu (dom.).
2. Litwa podczas wojen napoleońskich (szk.).
3. Obrazy przyrody w czterech pierwszych księgach „Pana Tadeusza“ (dom.).
4. Dzieje Jacka Soplicy (szk.).
5. Związek obrazów przyrody z akcyą w „Panu Tadeuszu“ (domowe).
6. Zasługi Serviusa Tulliusa około rozwoju państwa rzymskiego (szk.).
7. Śmierć i pogrzeb Grażyny (dom.)
8. Grecy po bitwie pod Kunaksą (dom.).
9. Przemowa Milcyadesa do Ateńczyków (szk.).
10. Przygody Mohorta (dom.).
11. Losy Wiesława (szk.).
12. Pogodny zachód słońca (dom.),
13. Treść satyry Krasickiego p. t.: Marnotrawstwo (szk.).
14. Papkin jako poseł u Rejenta (dom.).

KLASA VI.

1. Temistokles a Hannibal (dom.).
2. Historyografia w Polsce do końca w. XV. (szkol.).
3. „Mocna to zbroja z poczciwością cnota, — Ta sławy strzeże i broni kłopota“. M. Rej. (Rozwinąć w formie powiastki) (domowe).

4. Poglądy Kochanowskiego na życie ludzkie w „Pieśniach“ (szkolne).
5. Rozwój uczucia w „Trenach“ (dom.).
6. Sejm trojański, na podstawie „Odprawy posłów“ (szk.).
7. Tok myśli w Kazaniu Skargi „O Monarchii i Królestwie“ (domowe).
8. Hektor a Grażyna. (Charakt. porówn.) (dom.).
9. Treść i charakterystyka Sielanek Sz. Szymonowicza (szkol.).
10. Powody i znaczenie wypraw krzyżowych (dom.).
11. Ideał rycerza polskiego w w. XVII (na podstawie Trylogii) (dom.).
12. Krasicki jako bajkopisarz (szkol.).
13. Tok myśli w elegii Karpińskiego „Powrót z Warszawy na wieś“ (szkol.).
14. Rola służących w komedyi Zabłockiego: „Fircyk w zalotach“.

KLASA VII.

1. Niemcewicza „Powrót posła“ jako komedya tendencyjna (domowe).
2. Stanowisko Morawskiego wobec klasyków i romantyków (szkolne).
3. Rozwinąć myśl Brodzińskiego: „Miłość ojczyzny każe nam jej literaturę kochać“ (dom.).
4. Tok i związek myśli w „Odzie do młodości“ Mickiewicza (szkolne).
5. Charakterystyka ważniejszych postaci w Grażynie Mickiewicza (domowe).
6. Znaczenie Pieśni Wajdeloty dla „Konrada Wallenroda“ (dom.).
7. „Farys“ jako wiersz allegoryczny (szkol.).
8. Tajemniczość w Maryi Malczewskiego (dom.).
9. Szkoła t. z. ukraińska, jej wspólne cechy i różnice (szkol.).
10. Budowa komedyi Fredry p. t.: „Śluby panieńskie“ (dom.).

KLASA VIII.

1. Znaczenie chórów w „Lilli Wenedzie“ (dom.).
2. Irydyon i Ulpian jako przedstawiciele dwóch poglądów na wartość Rzymu (szk.).
3. Rola świata nadzmysłowego w „Nieboskiej Komedyi“ (dom.).

4. a) „Musi tuż przy sobie widzieć przepaści, kto chce dojść do szczytu". Korzeniowski; b) „Świętym jest na ziemi, kto umiał przyjaźń zawrzeć ze świętymi". Mickiewicz. (szkol.).
5. Polska — jej dzieje, upadek i odrodzenie w poezyi Mickiewicza, Słowackiego i Krasińskiego (dom.).
6. Przyroda u Horacego (dom.).
7. Główne powody upadku państw i narodów (szk.).
8. Pożegnanie kolegów przez abituryenta (szk.).

b) W języku niemieckim.

KLASA V.

1. Erfindung, Fabrikation und Anwendung des Glases (szkol.).
2. Die Kraniche des Ibykus. (Erzählung nach der gleichnamigen Ballade von Schiller) (dom.).
3. Tłumaczenie z języka polskiego (szk.).
4. Die Bedeutung des Darius in der Geschichte (dom.).
5. Die Lüge. Nacherzählung (szk.).
6. Welche Freuden bereiten der Jugend die einzelnen Jahreszeiten? (dom.).
7. Hasenjagd zu Wasser. Nacherzählung (szk.).
8. Die Belagerung von Sagunt. (Auf Grund der lat. Lektüre) (domowe).
9. Der Bauch des Walfisches. Nacherzählung (szk.).
10. Die Bürgschaft. Erzählung nach der gleichnamigen Ballade von Schiller (dom.).
11. Tłumaczenie z języka polskiego (szk.).
12. Pflug und Schwert. (Vergleichung mit besonderer Berücksichtigung ihres Wertes für die Gesittung der Menschheit) (domowe).
13. Die Bedeutung des Wassers in Haushalte der Natur und im Leben des Menschen (szk.).
14. Ein Ausflug ins Gebirge. (Auf Grund der Schullektüre) (szk.).

KLASA VI.

1. Telemachs Empfang im Palaste des Königs Menelaos (dom.).
2. Freie Übertragung eines Abschnittes aus dem polnischen Lehrbuch der Weltgeschichte (szk.).

3. Erläuterung der Metapher: „Die Natur schläft im Winter“ (domowe).
4. Konstantins Einrichtungen in Staat und Kirche (dom.).
5. Schilderung der Bärenjagd nach dem IV. Gesange des Epos „Herr Thaddäus“ von Mickiewicz (szk.).
6. Der Schiffbruch. (Nacherzählung auf Grund der Privatlektüre) (dom.).
7. Eine Übersetzung aus dem Polnischen (szk.).
8. Der Sergeant Francoeur wird durch den Opfermut seiner Frau gerettet und geheilt (dom.).
9. Der Wunschring. Nacherzählung (szk.).
10. Die steigende Handlung in Shakespeares „Julius Cäsar“ (dom.).
11. Der Graf von Habsburg. Inhaltsangabe (dom.).
12. Freie Übertragung eines Abschnittes aus dem polnischen Lehrbuch der Weltgeschichte (szk.).
13. Flach bedecket und leicht den goldenen Samen die Furche,
Guter! die tiefere deckt endlich dein ruhend Gebein.
Fröhlich gepflügt und gesäet! Hier keimet lebendige Nahrung
Und die Hoffnung entfernt selbst von dem Grabe sich nicht! (dom.).
14. Erläuterung und Gliederung von Goethes Parabel: „Adler und Taube“ (szkolne).

KLASA VII.

1. Hildebrands Heimkehr (dom).
2. In welcher Weise vollzog sich der Übergang von der heidnischen zur christlichen Dichtung? (szkol.,)
3. Die Exposition in Lessings: „Minna von Barnhelm“ (dom.).
4. Einfluß des Humanismus und der Reformation auf die deutsche Poesie (dom.).
5. Die Lösung des dramatischen Knotens in Lessings „Emilie Galotti“ (szk.).
6. Charakteristik Klopstocks auf Grund seiner Dichtungen, (dom.).
7. Der segensreiche Einfluß Iphigeniens auf den König und das Volk (dom.).
8. Lessings Verdienste um das deutsche Drama (szk.).
9. Durch welche Taten hatte sich Peter der Große von Rußland den ehrenden Beinamen erworben? (dom.).
10. Straßburgs Bedeutung für Goethe (szk.).

KLASA VIII.

1. Welche geschichtlichen Tatsachen liegen der Trilogie des Sienkiewicz zu Grunde? (dom.).
2. Goethes italienische Reise und ihr Gewinn (szk.).
3. Welche Ursachen des Verfalls von Staaten lehrt uns die Geschichte kennen? (dom.).
4. Die Legende von der hl. Cäcilie. (Auf Grund der Schullektüre) (szk.).
5. Des Lebens ungemischte Freude ward keinem Irdischen zuteil (dom.).
6. Das Verhältnis des Horaz zu seinen Freunden und Gönnern (domowe).
7. Die Geschichte des Fürstenhauses von Messina (szk.).
8. Orest und Pylades. (Ein Freundschaftsbild auf Grund von Goethes Iphigenie) (szk.).

c) Przy egzaminie dojrzałości.

1. **Z języka łacińskiego:**
   a) Przełożyć na język polski P. Cornelii Taciti Ann. XV. cap. 62 i 63.
   b) Przetłómaczyć na język łaciński: „Zmiana w charakterze Nerona". Tekst ułożony przez nauczyciela na podstawie lektury szkolnej.
2. **Z języka greckiego:**
   Przetłómaczyć na język polski Demostenesa „De corona" § 25—27.
3. **Z języka polskiego:**
   „Cała literatura polska wyrosła i wykwitła z tego jednego słowa: Ojczyzna". Mickiewicz.
4. **Z języka niemieckiego:**
   Griechen und Römer als Lehrmeister der Menschheit.
5. **Z matematyki:**
   a) Rozwiązać równania:

$$3^{y+2} = \sqrt[x+1]{9^{8-x}}$$

$$2^{y+2} = \sqrt[x-1]{8^{5-x}}$$

b) Przeciwprostokątnia trójkąta prostokątnego $c = 12$ dm. a kąt $d = 48^0\ 25'$. Obliczyć powierzchnię i objętość bryły, którą utworzył ten trójkąt zupełnym obrotem około przeciwprostokątni.

c) Powierzchnia koła zakreślonego na osi małej elipsy, mającej 10 cm długości, jest o 31·4 cm^2 mniejszą, niż powierzchnia elipsy. Ułożyć równanie środkowe elipsy ($\pi = 3{\cdot}14$).

V.

Stan zbiorów naukowych.

A. Biblioteka.

1. Dla nauczycieli.

Biblioteka dla nauczycieli liczy obecnie 602 dzieł w 1294 tomach. W roku ubiegłym wzrosła o 71 dzieł.

Ważniejsze z dzieł zakupionych są: X. Jan Nuckowski, Początki logiki. Kraków 1903. Cicero: De imperio Cn. Pompei. Erklärt von Thümen. Krebs, Antibarbarus der lateinischen Sprache. 2 tomy. Qu. Horatius Flaccus: Carmina. Erklärt von Müller. Ziegler, Dispositionen zu deutschen Aufsätzen. Weise, Charakteristik der lateinischen Sprache. Schneider, Hellenische Weltanschauung. Guhl i Koner, Hellada i Roma. Warszawa 1896. Gebhardi, Ein ästhetischer Kommentar zu Horaz. Thomälen, Kurzes Lehrbuch der Elektrotechnik. Kundt, Vorlesungen über Experimentalphysik. Ciemniewski, Poznanie i kształcenie charakteru. Gostomski, Z przeszłości i teraźniejszości. Studya.

Ważniejsze dzieła otrzymane w darze, są: Wydawnictwa c. k. Akademii Umiejętności w Krakowie i Zeitschrift für die österreichische Volkskunde.

Zakład prenumeruje następujące pisma:

1. Gazetę Lwowską z Przewodnikiem naukowym i literackim. 2. Zeitschrift für die österr. Gymnasiem. 3. Przewodnik bibliograficzny. 4. Poradnik językowy. 5. Kosmos. 6. Bibliotekę Warszawską. 7. Przegląd Polski. 8. Sybel, Historische Zeitschrift.

2. Dla młodzieży.

Biblioteka dla młodzieży liczy obecnie 540 dziełek w 539 tomach. Z tej liczby przypada na dział polski 411 w 465 tomikach a na dział niemiecki 110 w 114 tomach. W roku ostatnim powiększyła się biblioteka o 40 dzieł. Ważniejsze są następujące:

Jonatan Swift, Podróże Guliwera. Szajnocha, O królach i bohaterach polskich. Przyborowski, Namioty Wezyra. Z. Bukowiecka, Bohater Tebański. W. Umiński, Cuda przemysłu. Z. Bukowiecka, Stefek Luty w Brazylii. W. Przybyrowski, Było to pod Jeną. Chrobry, Opowiadania historyczne z XI w. W. Przyborowski, Madejowe łoże. W. Przyborowski, Król Krak. W. Przyborowski, Lelum-Polelum. Teresa Jadwiga, Nawała tatarska. Teresa Jadwiga, W słońcu. Z. Kowerska, W Suchowskim Dworze. Niemcewicz, Jan z Tenczyna. Tarnowski, Nasze dzieje z XIX w. Ujejski, Skargi Jeremiego. Kraszewski, Poeta i świat. Sieroszewski, Brzask. Gąsiorowski, Rok 1809. Słowacki, Ojciec Zadżumionych, W Szwajcaryi i Wacław. Byron, Giaur. Gogol, Obrazki z życia. Krasiński, Irydyon. Tur, Uniwersytet Wileński i jego znaczenie. Walter-Scot, Iwanhoe. Dunikowski, Od Atlantyku. Morawska, Złota ostroga. Krasicki, Bajki i przypowieści. Brodziński, O klasyczności i romantyczności. Mickiewicz, Sonety i Wiersze różne. Konopnicka, Wybór pism. Blanka Halicka, Krwawe lata. K. Król, W kraju piramid. H. Rzewuski, Rycerz Lizdejko. W. Umiński, Bohater z pod Spionskopu. St. Majerski, Opis ziemi. Gennevrage, Ulicznik. A. Gruszecki, Wśród Tatarów. W. Gąsiorowski, Rapsody Napoleońskie.

Uwaga: W roku b. korzystało z biblioteki 294 uczniów, którzy wypożyczyli 2356 książek, a mianowicie:

Z klasy	II.	a,	pożyczyło uczniów	36,	książek	521
„	II.	b,	„ „	38,	„	461
„	III.	a,	„ „	24,	„	274
„	III.	b,	„ „	22,	„	140
„	III.	c,	„ „	29,	„	244
„	IV.	a,	„ „	29,	„	168
„	IV.	b,	„ „	19,	„	155
„	V.		„ „	31,	„	240
„	VI.		„ „	31,	„	124
„	VII.		„ „	18,	„	88
„	VIII.		„ „	17,	„	41
			Razem . .	294,	„	2356

3. Dla ubogich uczniów.

Biblioteka dla ubogich uczniów ma 755 książek szkolnych. Powstała z darów młodzieży i rodziców w książkach lub pieniądzach. W bieżącym roku szkolnym zakupiono 93 różnych podręczników.

B. Gabinet archeologiczny.

Zbiór wzorów naukowych dla filologii klasycznej i historyi sztuki liczy:

a) Tablic ściennych, obrazów i planów . . . 37
b) Albumów sztuki starożytnej 6
c) Dzieł illustrowanych 3
d) Modeli 30
e) Tekstów i dzieł pomocniczych 22

W bieżącym roku zakupiono: J. Schneider u. Metze, Hauptmerkmale der Baustile. Leipzig. A. Springer, Powszechna illustrowana historya sztuki. Przekład K. Broniewskiego. Warszawa. Warnecke, Hauptwerke der bildenden Kunst.

C. Gabinet geograficzno-historyczny

posiada 210 przedmiotów, a mianowicie:

a) globus 1
b) map geograficznych 32
c) „ historycznych 21
d) obrazów geograficznych . . . 47
e) „ historyi kultury . . 46
f) fotografii 19
g) albumów z widokami . . . 17
h) planów i tablic ściennych . . 26
i) busolę 1

W ubiegłym roku zakupiono: J. B. Javurek, Palästina aus der Vogelschau. Praga 1903. — Seemanns Wandbilder: 1) Das Münster zu Strassburg. 2) Der Zwinger in Dresden. 3) Selbstbildnis Rembrandts. 4) Die heilige Nacht von Corregio. — Furrego obrazy z Palestyny: Jezioro Tyberyackie. 2) Karmel. 3) Góra nad jeziorem Genezaret. 4) Morze Martwe. 5) Góra Synai. — Seemanns Kulturgeschichtliche Bilder: Odsiecz wiedeńska i Kongres wiedeński. — B. Gustawicz: Europa przy końcu XVI. wieku. Kraków 1895.

D. Gabinet fizyczny.

posiada 191 przyrządów. Z tej liczby należy do działu:

a) Ogólne własności ciał	14
b) Ciepło	13
c) Chemia	41
d) Mechanika	30
e) Magnetyzm	4
f) Elektryczność	36
g) Akustyka	13
h) Optyka	24
i) Narzędzia i przybory	16

E. Gabinet historyi naturalnej

ma:

W dziale I. Narzędzi i przyborów	110
Mikroskopy	2
	112

W dziale II. A. Zoologia:

Okazów wypchanych	64
„ spirytusowych i fermol.	89
„ suchych	15
Skieletów, czaszek i innych kości	15
Owadów pudełek	8
„ gablotki	3
Modeli	10
Tablic ściennych	71
Preparatów mikroskopowych	25
	300

W dziale II. B. Botanika:

Okazów spirytusowych i formol.	19
„ suchych	7
Modeli	38
Tablic z okazami zasuszonymi	17
„ ściennych	127
Atlas botaniczny	1
Preparatów mikroskopowych	14
	223

W dziale II. C. Mineralogia i geologia:

Okazów, minerałów i skał . . .	205
Skala twardości	1
Modeli szklan. (12), drewn. (50) .	62
Tablic ściennych	12
Preparatów mikroskopowych . .	5
Karty geologiczne	2
	287
W dziale III. Odczynników i przyrz. do badań	79
Razem przedmiotów . . .	**1001**

W b. roku szkolnym zakupiono:

Sciurus vulg., narząd oddechowy i obieg krwi (nastrzykane); Sciurus vulg., system nerwowy; Columba, narząd pokarmowy; Tropidonotus natrix, wyląg (4 preparaty od Hrubego z Pragi).

Tiere der Vorwelt, 6 tablic Kellera (z tekstem); Bach, Geologische Karte v. Central-Europa; Toula, Geologische Karte v. Österr.-Ungarn.

Passiflora (prep. formol.) sporządził zawiadowca gabinetu. Wybuch Wezuwiusza r. 1872, akwarela. Wykonał W. Jacek, uczeń VII. kl.

F. Gabinet rysunkowy.

Do nauki rysunków zakład posiada:

a) wzorów	424
b) modeli gipsowych	31
c) brył stereometrycznych . .	6
d) statyw żelazny	1
f) prosta ze znaczkami i 5 równoległych prostych	2
g) dzieł pomocniczych	4

W b. roku szkolnym zakupiono:

Modele gipsowe z Muzeum austr. dla sztuki i przemysłu z Seryi IV. model świecznika, z Seryi V. świętą Teresę z Bornini, z Seryi VI. model konia i koguta i z tabl. X. 4 modele liści i owoców. — A. Bouda, Die Pflanze in der dekorativen Kunst. Część II. (tablic 12). Sodoma, Das polychrome pflanzliche Ornament. Część I (tablic 20).

VI.

Fizyczny rozwój młodzieży i wycieczki. — Bursa. — Muzyka. — Wieczorek Mickiewiczowski. — Popis gimnastyczny.

Młodzież tutejszego zakładu gromadziła się podczas przestanków między godzinami w porze letniej w ogródku dyrektora, w zimie zaś z powodu braku odpowiedniego podwórza przebywała na korytarzach wązkich i nieopalanych.

W porze letniej odbywały się przygodne wycieczki w okolice miasta jużto w celach naukowych, jużto dla rozrywki i to pod przewodnictwem i nadzorem nauczycieli. Młodzież ma też swoję organizacyę i jako taka brała kilka razy udział w ćwiczeniach i wycieczkach, które urządzały Krakowskie szkoły średnie.

W ciągu roku zwiedzała młodzież historyczne pamiątki Krakowa, nadto zaznajomiła się z urządzeniem gazowni i zakładu elektrycznego w Krakowie i wapiennika p. Libana-Ehrenpreisa w Podgórzu.

W pewnym związku z wychowaniem fizycznem pozostaje „Towarzystwo Bursy gimnazyalnej“, istniejącej od 1900 r. Brak własnego domu jest powodem, że ta humanitarna instytucya nie może dotąd rozwinąć działalności na szerszą skalę i zaopiekować się większą liczbą ubogiej młodzieży, której w tutejszym zakładzie jest z pewnością najwięcej. Jak w dawniejszych latach, tak i tego roku utrzymywało Towarzystwo zaledwie sześciu uczniów najuboższych a bardzo pilnych, umieszczonych w 2 parterowych ubikacyach budynku szkolnego, które na ten cel odstąpił Magistrat m. Podgórza. Uczniowie ci dostawali obiady kolejno u znanych z ofiarności przyjaciół młodzieży. Oto ich nazwiska: WWPP. Albin, Dąbrowski, Garbaczyński, Gluzińska, Górski, Grzybczyk, Knézek, Krotoski, Kurek, Maryewski, Matula, A. Mazanowski, Miziewicz, Nawrocki, Prochowski, Rolle, Schreier, Śliwiński, Śmiałek, hr. Sta-

rzeński, Stuhr, Stupnicki, Udziela, Wach, Wyszkowski i Zadęcki. Wszystkim tym szlachetnym ofiarodawcom i ich czcigodnym Małżonkom Dyrekcya na tem miejscu serdeczne składa podziękowanie.

Zakład posiada orkiestrę i kapelę. Orkiestra licząca 20. członków. Występowała na Wieczorku Mickiewiczowskim i popisie gimnastycznym. Kapela, którą dopiero tego roku skompletowano, ma 26 członków. Naukę prowadził p. Józef Stiasny, sierżant 20. pułku piechoty. Z wielką pomocą przyszli p. Stiasnemu Jan Kaczmarczyk, uczeń klasy VI., który udzielał nauki gry na klarnetach i Adolf Grünberg, uczeń klasy IV., który uczył grać na flecie.

Do utrzymania kapeli przyczyniło się w wielkiej części Grono nauczycielskie, za co Mu na tem miejscu Dyrektor w imieniu uczącej się młodzieży serdeczne składa podziękowanie. Pierwszy raz wystąpiła publicznie kapela na 15-letnim jubileuszu Parku Dr. Jordana w Krakowie a drugi raz podczas popisu gimnastycznego uczniów tutejszego zakładu.

Jak w latach poprzednich, tak i tego roku odbył się dnia 16. grudnia w sali Tow. „Sokół“ w Podgórzu Wieczorek Mickiewiczowski, którego urządzeniem zajęła się klasa VII. Tę uroczystość szkolną, na którą mieli wstęp rodzice i krewni uczniów, zaszczycili swoją obecnością Przewielebny Imci Ksiądz Biskup Anatol Nowak i ks. kanonik Twardowski z Wieliczki a nadto duchowieństwo i inteligencya miejscowa. Wieczorek, którego program był bardzo bogaty i urozmaicony, zagaił Herget Witold, uczeń kl. VIII. a zakończył prof. Dr. Kazimierz Krotoski następującem przemówieniem:

„Przez pustynie szarego codziennego żywota wiodą narody do ziemi obiecanej postępu i rozkwitu, jakby słupy ogniste, geniusze, niosąc przed ziomkami ideałów kagańce. Jakim jest duch narodu, takimi i jego ideały, takimi i jego wieszcze. Geniuszem nacyi niemieckiej, jej chlubą i duszą jest Goethe, potężny, wspaniały i klasyczny, jak bóg olimpijski. Nieśmiertelne piękno i tytaniczna siła skojarzyły się w jego poezyi, ale tej poezyi treść — to apoteoza nieokiełznanej siły i namiętności; z życia wieszcza i jego poezyi wieje taki sam duch pogański, jak z dedukcyi niemieckich filozofów lub odezw wojennych germańskiego imperatora. Przeciw zastarzałym przesądom i uprzedzeniom kruszy kopię geniusz Albionu, lord Byron, ale w zaciętej tej walce tak się rozmachał, że godząc w złe, podeptał nietykalne zasady prawa i obyczaju w życiu i poe-

zyi tak samo, jak je dziś depce jego naród, krocząc w niepohamowanej żądzy zaborczej nawet poprzez trupy niewiast i dzieci burskich. Sypie perłami olśniewającego piękna geniusz Francyi, ubóstwiany przez nią Wiktor Hugo, a jednak autor „Nędzników“ przedstawia olśniewającemi barwami narodowi swemu tylko ten upadek życia rodzinnego, to zwyrodnienie społeczne, które dziś wyciska na czole ongi przodowniczej nacyi Europy Baltazarowe Mane, Tekel, Fares. Najwyższym wyrazem poetycznym rosyjskiego narodu — to Eugeniusz Onegin Puszkina. Hulaszczy kosmopolita z duszą zamąconą i skrzywioną przez wpływy fałszywej i powierzchownej kultury cudzoziemskiej, oto zwierciadło duchowe wieszcza rosyjskiego, oto ideał i symbol zarazem brutalnych panów świata w przyszłości.

Narodowi polskiemu przypadło w udziale stać przez 8 wieków blizko na straży chrześciańskiego prawa i obyczaju, być przedmurzem chrześciaństwa. Dopiero w ostatnim wieku istnienia Polski sprzeniewierzyły się wyższe, naród stanowiące warstwy temu posłannictwu i Polska stała się łupem zaborczych potęg. W chwili niesłychanego tryumfu brutalnej siły nad prawem i neopogańskiego racyonalizmu nad chrześciańskim duchem i obyczajami, w tej chwili rodzi się największy wieszcz gnębionego narodu, nieśmiertelny nasz Adam. Będąc syntezą ducha narodowego, musiał stać się antytezą tryumfujących potęg świata, ten najbardziej chrześciański wśród nowożytnych poetów.

Ponieważ zaś duszą prawdziwego chrystyanizmu jest miłość, zatem przewodnią ideą polskiego wieszcza i treścią jego poezyi było:

„Snuć miłość, jak jedwabnik nić z piersi swych snuje,
„Lać ją z serca, jak źródło wodę z wnętrza leje,
„Siać ją, jak się zboże sieje,
„Ludziom piastować, jak matka swe dzieci piastuje“.

Kochać zaś uczył polski prorok miłości nietylko Boga, wiarę ojców i ojczyznę, ale i ziemię ojczystą i rodzinę; nietylko tę warstwę szlachecką, z której wyrósł, ale cały naród; nietylko swój naród, ale nawet wroga.

W czasach powszechnego sceptycyzmu religijnego nasz Adam wysoko dzierży sztandar wiary, śpiewa chwałę temu Panu:

„Co malował na niebios błękicie,
„I malowidła odbił na tle fali,
„Kolosów wzory rzezał na gór szczycie,
„I w głębi ziemi odlał je z metali“.

Nasz mistrz korzy się przed tym arcymistrzem:

„Co Bożą potęgę,
„W niewielu słowach objawił przed ludem
„I całą swoich myśli i dzieł księgę
„Sam wytłómaczył głosem, czynem, cudem".

Zwalczając bałwochwalczy kult rozumu mówi bez ogródki:

„Rozumie ludzki, tyś mały przed Panem,
„Tyś kroplą w Jego wszechmogącej dłoni"!

Drwiąc zaś z tych mędrków, którzy szyderczym rozumem objawionego Boga uśmiercić usiłowali, oznajmia:

„Natura w rozruchu drżała o Boga,
„Lecz pokój był w niebie,
„Bóg żyje, tylko umarł w mędrców duchu".

W chwili obecnej, kiedy niestety polskie, podrzędne co prawda pióro bluźnierczym jadem bryzgło na paladyum polskiego narodu, na cześć Tej,

„ co Jasnej broni Częstochowy
„I w Ostrej świeci Bramie",

podnieść należy, że największy wieszcz naszego narodu oddając „pokłon Przeczystej Dziewicy", wyśpiewał jeden z najwspanialszych hymnów na Jej cześć i nie dozwolił nigdy szyderczym towarzyszom bluźnić Imieniu Maryi nawet przy zupełnem wiary zachwianiu.

Tak, bo i ten na wskroś religijny duch nie uszedł pokusie zwątpienia. Jeżeli zaś na chwilę w szale zwątpił w Boga, sprawiła to druga jego bezmierna miłość, miłość ojczyzny. Niema drugiego poety na świecie, któryby tak głęboko odczuł miłość ojczyzny i tak wspaniale ją oddał w poezyi, jak ją przedstawił Mickiewicz w Dziadach, a zwłaszcza w Improwizacyi.

„Duszą w swoją ojczyznę wcielony,
„Ciałem połknął jej duszę,
„Nazywa się milion, bo za miliony
„Kocha i cierpi katusze".

Cierpi zaś tak i szaleje, że bluźnić poczyna i krzyknąć chce, że „Bóg nie jest Ojcem świata, patrząc spokojnie na męki i katusze milionów swych dzieci". A jednak myśl taka — to myśl szatańska; odtrąca ją Konrad i później w Księgach narodu polskiego przyjdzie do przekonania, że te cierpienia — to pokuta i doświadczenie, bo: „Naród polski nie umarł, lecz kiedyś zmartwychwstanie i uwolni wszystkie ludy Europy z niewoli". Godząc się zatem

z ciężkim losem, który mu ojczyznę zabrał i jego samego wygnał z kraju, na emigracyi pracuje i działa do ostatniego tchu dla ojczyzny, tęskniąc za ukochaną ziemią ojczystą, za tą Litwą, „która mu jest jak zdrowie“. Tam na drezdeńskim lub paryskim dumając bruku, „widzi on i opisuje piękność ojczystej ziemi w całej ozdobie“, rwie go dusza

„Do tych pagórków leśnych, do tych łąk zielonych
„Szeroko nad błękitnym Niemnem rozciągnionych;
„Do tych pól, malowanych zbożem rozmaitem,
„Wyzłacanych pszenicą, posrebrzanych żytem.

Tęskni więc nasz poeta za tem samem, za czem dziś tęsknią setki tysięcy naszych siermiężnych braci, szukających na obczyźnie za oceanem chleba, którego mu ziemia własna poskąpiła. Miliony nie powracają na ojczyzny łono, jak nie powrócił i nasz wieszcz. Wielu hołdując zasadzie „Tam ojczyzna, gdzie dobrze“, zapomina o nieszczęśliwej Polsce; co tylko jednak jest szlachetne, tęskniąc za ojczystą ziemią, stwierdza wraz z naszym poetą fakt, że w naszych czasach przywiązanie do ziemi ojczystej i gleby ojczystej jest fundamentem miłości ojczystej.

Mówią, że przywiązanie do nieszczęśliwej ojczyzny tak wyłącznie zajęło serce poety, że nie było już w niem miejsca na miłość życia rodzinnego. Prawda, że u naszego Adama nie znajdziesz idylicznej sielankowości tyle, ile jej widzimy np. u niemieckich poetów, ale bo też w czasach Mickiewicza nie było w naszej ojczyźnie miejsca na sielanki i idylle. Z tem wszystkiem niewielu poetów poszczycić się może tak szlachetnym kochankiem, jak kochanek Maryli. Sylwetka mickiewiczowskiej Zosi pozostanie na zawsze ideałem polskiej dziewicy. Grażyna zaś i Aldona są najszczytniejszymi wzorami kochających żon, a równocześnie bohaterek, umiejących się poświęcić i ginąć za ojczyznę. Do matki Polki wreszcie nikt nie umie tak się odezwać, jak odzywa się Mickiewicz, gdy śpiewa:

„O matko Polko! gdy u syna twego
„W źrenicach błyszczy geniuszu świetność;
. . . . . .
„Jeżeli słucha z głową pochyloną,
„Kiedy mu przodków powiadają dzieje:
„O matko Polko! źle się syn twój bawi!

„Klęknij przed Matki Bolesnej obrazem
„I na miecz patrzaj, co Jej serce krwawi:
„Takim wróg piersi twe przeszyje razem!“

Członek szlacheckiego rodu, Mickiewicz w swym „Tadeuszu“ przedstawił z równem mistrzostwem, co Homer wiek bohaterski, różnobarwne życie staropolskiego świata szlacheckiego, które właśnie wówczas kładło się bezpowrotnie do grobu. Ale ten szlachcic, w którego żyłach krążyła pono krew książęca, kocha niemniej inne warstwy społeczne. Jakże on pragnie

„ dożyć tej pociechy,
„By jego księgi zbłądziły pod strzechy;
„Żeby też wzięły wieśniaczki do ręki
„Te księgi proste, jako ich piosenki“.

Szlachcic litewski i najwyższy arystokrata ducha jest on do szpiku demokratą narodowym, nienawidzącym wszelkiej kastowości. „Książe, hrabia, chłop i żyd równie nam są potrzebni; każdego z nich trzeba przerobić na Polaka“, tak pisze przed 60-ciu coś laty do swych przyjaciół galicyjskich, a i dziś pono słowa te nie straciły nic na swej aktualności. W chwili zaś, kiedy wszędzie istniało w całej pełni ghetto żydowskie, kiedy z małymi wyjątkami poezya wszystkich ludów europejskich przedstawia żyda w postaci Shylocka lub błazna, a jeżeli go przedstawia w postaci Natana Mędrca, to tylko z pobudek tendencyjnych, wolno-mularskich: w tej chwili skreślił nasz najbardziej chrześcijański poeta tak idealny obraz żyda, jakiego nie posiada żadna literatura. Jankiel mickiewiczowski — to nie żyd z pragskiego ghetta lub frankfurckiego kantoru, to najściślej z ojczyzną polską zespolony Polak, obywatel, czczony i szanowany przez chrześcijańskich swych współobywateli i kochający całą duszą tę ojczyznę, która przed wiekami gościnnie przytuliła jego praojców w tej chwili, kiedy tam na niemieckim zachodzie lub hiszpańskiej ziemi ich, jak dzikie zwierzęta, mordowano lub palono na stosach. Tak! Mickiewicz kochał cały naród bez różnicy stanu i wyznania; wszystkich chciał połączyć jednym węzłem braterskiej miłości, by zespolony naród stał się odporniejszym wobec zamachów wroga.

Bezprawia, jakich się ten wróg niemiecki lub moskiewski na bezbronnym polskim narodzie dopuszczał, nie mógł nie obruszyć do głębi szlachetnego serca poety. Nienawidzi on cara ciemiężcy i za posłanników szatana poczytuje jego czynowników, lecz „dla

szlachetnych Moskali miał zawsze gołębią prostotę". Kiedy litewski wojownik z „Grażyny" zoczy przed zamkiem krzyżackiego posła z nienawiścią wyszepce:

„To jakiś urwisz od psiarni Krzyżaków,
„Tuczny, bo pruską krew codziennie chłepce".

Od krzyżackiego zaboru chcąc ratować nieszczęsną swą Litwę, każe wieszcz Alfowi „w bezecnej obłudzie" odegrać rolę Wallenroda. A jednak i ten Wallenrod w końcu dość ma zemsty, twierdząc: „i Niemcy są ludzie". Wallenrod nie uszedł kary za zdradę; ginąc, szczyci się:

„że jednem wstrząśnieniem kolumny
„Zburzył gmach krzyżacki cały".

Wallenrod atoli się łudził. Krzyżactwa nie zniszczy ta jego nienawiść i zdrada; zdławiła je krzyżacka pycha i buta, powaliła je na polach grunwaldzkich bratnia miłość i solidarność polsko-litewsko-ruskiego narodu. Zatem historya to samo, co i poezya twierdzi, iż nie nienawiść, lecz miłość jest potęgą, która wszystko zwycięża.

Oddając cześć tedy w tych niniejszych dziadach największemu wieszczowi polskiemu, kochani młodzi przyjaciele, oddajecie zarazem hołd i tym ideałom, które on polskiemu wytknął narodowi. W czasach obecnych pogoni za senzacyą i nowością dobrze jest, że nieśmiertelne i niestarzejące się nigdy ideały Adama są waszymi ideałami. Nie myślcie jednak, że temsamem chcę was powstrzymać od nowych haseł i nowych ideałów. Źle naprawdę byłoby, gdyby nowe pokolenia wobec zmieniających się warunków nie miały wytworzyć sobie nowych haseł; tylko baczcie, by te hasła i ideały były, jak Mickiewiczowskie, gwiazdą polarną dla zagrożonej nawy narodowej, nie zaś tylko błędnym ognikiem! Strzeżcie się zaś przedewszystkiem takich haseł, które są negacyą haseł naszego wieszcza; strzeżcie się haseł nienawiści społecznej, czy wyznaniowej, czy rasowej! Niestety tych haseł w naszych czasach coraz więcej i coraz więcej znajdują one posłuch, zwłaszcza w sercach młodych, gorących i krewkich. Młodzi moi przyjaciele, zapewniam was, jako człowiek doświadczony, który znacznie przekroczył już zenit życia, iż w życiu ludzkiem nienawiść jest potężnym czynnikiem i wielką satysfakcyę wam przynieść może, niestety satysfakcyę krótko trwałą, satysfakcyę zespoloną z ruiną własnego waszego spokoju, a zwłaszcza pokoju i szczęścia waszych bliźnich. Zapewniam was, że nienawiść wam i sławę przynieść może, ale sławę Robespierrów,

Wieszatieli i hakatystów. Prawda, że nienawiść odnosi łatwe tryumfy; takie tryumfy odnosili kiedyś Antyochy, Nerony i Dyoklecyany, a jednak nad nimi świat przeszedł do porządku dziennego, jak nad śmieciskiem i błotem, a pognębieni Makchabejczycy i 11 milionów męczenników chrześciańskich pozostaną na zawsze dla całej ludzkości ideałem bohaterstwa dlatego tylko, bo oni kochać umieli, bo konali z modlitwą na ustach za swych prześladowców.

Nie myślcie, że wam głoszę tę słodziutką czułostkowość, która wszystkiemu i wszystkim przytakuje, a jest z reguły wygodnym parawanikiem własnego tchórzowstwa i niedołęstwa. Przewrotność i podłość zwalczać na każdym kroku, to najświętszy obowiązek każdego uczciwego człowieka. Baczcie jednak, byście godząc w złe, nie ugodzili w człowieka, nie pogwałcili miłości bliźniego! Tak postępował zawsze nasz wieszcz narodowy i, jak on, nie interpretujcie nigdy miłości bliźniego w ciasnem znaczeniu dawnego prawa i zakonu lub neopogańskiego hakatyzmu i radykalizmu, lecz zawsze w bezwzględnem znaczeniu chrześciańskiem. Zostawcie obłudnym sercom, ciasnym głowom i rewolucyjnym mętom podwójną miarkę i podwójną etykę. Was niech obowiązuje zawsze jedna jedyna sprawiedliwa miarka, jedna jedyna chrześcijańskiej miłości etyka! Nienawiścią nie zdzierżycie wrogom waszym i wrogom polskości. Ich jest setki milionów, nas ledwie milionów dziesiątki. Ich przewyższyć możemy tylko w jednej dziedzinie, dziedzinie moralności. Moralną tężyzną ducha, wielką ideą miłości Boga i bliźniego, wielką ideą poświęcenia i ofiary pokonała przed wieki garść Galilejczyków dumnych panów Romy; pod tym też tylko znakiem zwyciężyć może kiedyś idea polska w Europie. Czy zwycięży i kiedy zwycięży, ha, to zależy już od was, od was młodzi przyjaciele, boście wy naszą przyszłością"!

Nauka gimnastyki w tutejszym zakładzie — nieobowiązkowa — odbywała się w Tow. gimnastycznem „Sokół" w Podgórzu. Dnia 12. czerwca odbył się przy bardzo licznym współudziale miejscowej inteligencyi popis gimnastyczny w Parku podgórskim, podczas którego przygrywały naprzemian orkiestra i kapela gimnazyalna. Na popisie tym, którego program był bardzo urozmaicony i zajmujący, uczniowie dali dowody wielkiego postępu i karności. Zasługą to zaś jest ich ulubionego nauczyciela, p. Kaspra Nowaka, który z wielką gorliwością i z zamiłowaniem udziela nauki gimnastyki uczniom tutejszego zakładu.

VII.

Statystyka Zakładu.

	KLASA														Razem
	I.		II.			III.			IV.		V.	VI.	VII.	VIII	
	a	*b*	*a*	*b*	*c*	*a*	*b*	*c*	*a*	*b*					
1. Liczba uczniów.															
Z końcem roku szk. 1902/1903 było:															
Uczniów publicznych	52	45	31	38	37	40	30	—	32	31	42	42	36	33	489
Uczniów prywatnych	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	9
Razem	53	47	31	38	37	40	30	—	32	31	42	42	36	39	498
Na początku i w ciągu roku szk. 1903/1904 przyjęto uczniów publicznych i prywatnych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
A mianowicie:															
I. z innych zakładów:															
a) z promocyą	63	62	3	2	—	2	2	9	8	—	1	8	7	—	167
b) bez promocyi	1	—	1	2	—	1	—	1	4	—	—	—	—	—	10
II. z tutejszego zakładu:															
a) z promocyą	—	—	48	43	—	29	33	30	32	28	54	40	38	32	407
b) bez promocyi	—	1	—	5	—		1	3	1	4	—	2	—	—	17
Razem	64	63	52	52	—	32	36	43	45	32	55	50	45	32	601
W ciągu roku szkol. wystąpiło	7	5	1	2	—	2	4	8	4	—	2	7	1	—	43
Z końcem roku szkol. 1903/1904 było zatem	57	58	51	50	—	30	32	35	41	32	53	43	44	32	558
Między nimi było:															
a) uczniów publicznych	57	57	49	50	—	30	32	34	41	32	53	40	44	32	551
b) uczniów prywatnych	—	1	2	—	—	—	—	1	—	—	—	3	—	—	7
2. Według miejsca urodzenia było:															
Z końcem roku szkol. 1903/1904 z Podgórza	6	20	19[1]	24	—	5	9	7	8	5	10	8	6	5	132[1]
Z powiatu podgórskiego	7	5	9	7	—	3	2	4	6	4	4	6	3	2	62
Z Krakowa i W. Ks. Krakowsk.	10	1[1]	2[1]	1	—	2	8	8[1]	8	14	14	10[2]	10	11	99[4]
Z innych powiatów Galicyi	32	29	19[1]	18	—	20	12	13	17	8	22	14[1]	21	12	237[2]
Z Królestwa Polskiego	1	1	—	—	—	—	—	1	—	—	2	—	4	2	11
Z W. Ks. Poznańskiego	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Z Austryi dolnej	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	2
Z Moraw	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2
Z Węgier	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	2
Z Rumunii	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	2
Z Rosyi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Razem	57	57[1]	49[2]	50	—	30	32	34[1]	41	32	53	40[3]	44	32	551[7]
3. Według miejsca pobytu rodziców było:															
Miejscowych	23	32	19	25	—	13	10	12[1]	18	12	25	17	20	15	241[1]
Zamiejscowych	34	25[1]	30[2]	25	—	17	22	22	23	20	28	23[3]	24	17	310[6]
Razem	57	57[1]	49[2]	50	—	30	32	34[1]	41	32	53	40[3]	44	32	551[7]
4. Według języka ojczystego było:															
Polaków	56	54[1]	49[2]	50	—	30	32	34[1]	41	31	53	40[3]	44	32	546[7]
Rusinów	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Czechów	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	2
Razem	57	57[1]	49[2]	50	—	30	32	34[1]	41	32	53	40[3]	44	32	551[7]

	KLASA														Razem
	I.		II.			III.			IV.		V.	VI.	VII.	VIII.	
	a	*b*	*a*	*b*	*c*	*a*	*b*	*c*	*a*	*b*					
5. Według wyznania religijnego było:															
Religii rzymsko-katolickiej . .	48	44	40	39	—	30	18	18	27	18	39	24[3]	31	18	394[3]
» grecko-katolickiej . . .	—	3	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1	—	—	6
» mojżeszowej	9	10[1]	9[2]	11	—	—	14	15[1]	13	14	14	15	13	14	151[4]
Razem . . .	57	57[1]	49[2]	50	—	30	32	34[1]	41	32	53	40[3]	44	32	551[7]
6. Wiek uczniów.															
Z końcem roku szkolnego 1903/1904 było uczniów mających ukończonych															
lat 10	8	29	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	37
» 11	12	11[1]	7[2]	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34[3]
» 12	17	7	19	16	—	4	3	3	—	—	—	—	—	—	69
» 13	11	10	9	12	—	11	7	12[1]	6	2	—	—	—	—	80[1]
» 14	3	—	4	13	—	8	11	10	10	8	4	—	—	—	71
» 15	4	—	8	4	—	3	10	3	7	11	19	3	—	—	72
» 16	2	—	2	1	—	2	1	4	9	5	13	10[1]	3	—	52[1]
» 17	—	—	—	—	—	1	—	1	6	4	13	17	10	3	55
» 18	—	—	—	—	—	1	—	1	3	2	1	5[2]	15	10	38[2]
» 19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	2	4	10	19
» 20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	7	3	12
» 21	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	2	6
» 22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	4
» 23	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
» 24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
» 25	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Razem . . .	57	57[1]	49[2]	50	—	30	32	34[1]	41	32	53	40[3]	44	32	551[7]
7. Klasyfikacya uczniów.															
a) Z końcem roku szkolnego 1903/1904 otrzymało:															
Stopień celujący	5	6	4[1]	10	—	5	5	3	4	4	10	4	4	6	70[1]
» pierwszy	43	41[1]	43[1]	32	—	20	20	26	30	22	34	24[3]	33	25	393[5]
» drugi	2	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2	—	1	1	7
» trzeci	1	—	—	1	—	—	1	1	—	—	1	—	1	—	6
Do egzam. poprawcz. przeznaczono	6	10	1	7	—	5	6	4[1]	7	6	6	12	4	—	74[1]
» » uzupełniaj. »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1*
Razem . . .	57	57[1]	49[2]	50	—	30	32	34[1]	41	32	53	40[3]	44	32	551[7]
b) Uzupełnienie klasyfikacyi za rok szkolny 1902/1903:															
Do egzaminu poprawczego przeznaczono	2	1[1]	2	2	7	6	3	—	—	6	6	6	6	—	47[1]
Egzamin poprawczy złożyło:	1	1[1]	2	2	6	6	3	—	—	5	6	6	6	—	44[1]
c) Ostateczny wynik klasyfikacyi za rok szkolny 1902/1903:															
Stopień celujący	6[1]	11	5	5	4	2	4	—	6	4	5	3	8	5	68[1]
» pierwszy	43	34[1]	25	30	28	30	24	—	26	22	37	37	28	28[6]	393[7]
» drugi	2	0[1]	1	1	5	6	1	—	—	4	—	1	—	—	20[1]
» trzeci	1	—	—	2	—	2	1	—	—	1	—	1	—	—	8
Razem . . .	52[1]	45[2]	31	38	37	40	30	—	32	31	42	42	36	33[6]	489[9]
8. Uczęszczanie na naukę przedmiotów nadobowiązkowych															
1. Historya kraju rodzinnego .	—	—	—	—	—	30	32	34	41	32	—	40	44	32	285
2. Gimnastyka	18	19	18	12	—	17	4	17	12	14	13	9	3	2	158
3. Rysunki	10	12	2	3	—	7	1	4	4	6	1	1	2	3	56
4. Język francuski	—	—	—	—	—	—	6	16	5	9	14	3	—	—	53
5. Śpiew	1	5	11	5	—	—	—	3	1	—	3	3	6	3	41
6. Kaligrafia	26	29	24	19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	98
7 Stenografia	—	—	—	—	—	—	—	—	7	5	8	5	12	—	37

	KLASA													Razem
	I.		II.		III.			IV.		V.	VI.	VII.	VIII.	
	a	*b*	*a*	*b*	*a*	*b*	*c*	*a*	*b*					
9. Opłatę szkolną złożyło:														
W I. półroczu po 30 Kor. . .	10	9^{3}	3^{1}	10	2	8	12^{1}	16^{1}	5	6	16^{1}	6^{1}	7	110^{7}
w II. » » 15 » . .	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
w II. » » 30 » . .	6	6^{1}	6^{2}	5	6	7	9^{1}	17	3	12	13^{3}	8	4	102^{7}
Uwolnionych od opłaty szkolnej było:														
w I. półroczu	50	50	47	42	29	27	27	26	27	49	30	34	25	463
w II. »	51	52	43	46	25	26	25	25	27	41	27	36	28	452
Opłata szkolna wynosiła Koron														
w I. półroczu	300	360	120	300	60	240	390	495	150	180	510	210	210	3525
w II »	180	210	240	150	180	210	300	510	90	360	480	240	120	3270
Razem K.	180	570	360	450	240	450	690	1005	240	540	990	450	330	6795
10. Fundusze na środki naukowe														
Taksy wstępne po 4 K. 20 h. wynosiły K.	268^{8}	260^{4}	16^{8}	16^{8}	12^{6}	8^{4}	42	50^{4}	—	4^{2}	33^{6}	29^{4}	—	743^{4}
Datki na środki naukowe po 2 K. wynosiły K.	128	126	104	104	64	72	86	90	64	110	100	90	64	1202
Datki na gry i zabawy po 1 K. wynosiły K.	42	50	31	37	24	29	30	32	25	44	39	28	26	437
Taksy za duplikaty świadectw wynosiły K.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	44
11. Stypendya.														
Stypendya pobierało:														
Z fund. Boznańskiego po 300 K.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Z » Seelinga de Saulenfels po 70 K.	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Z fund. Rady pow. w Chrzanowie po 100 K.	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Z fund. Głowińskiego po 315 K.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2
Z » Kasy Oszczędn. w Myślenicach po 140 K. . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Z fund kolejowego po 400 K.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Razem 1640 K. pobierało . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7

12. Pomoc koleżeńska.

A. Dochód.

1. Pozostałość kasowa z r. 1902/1903	1112 K.	78 h.
2. Dotacya m. Podgórza na r. 1903/4	300 „	— „
3. Przy wpisach zebrano	181 „	36 „
4. Większe datki złożyli w ciągu r. 1903/4:		
WPan Górkiewicz Józef	30 „	— „
„ Janaszek Zygmunt	17 „	— „
„ Dr. Tadeusz Starzewski	10 „	— „
„ Łuczko Karol	5 „	— „
„ Dr. Gaweł Jan	6 „	— „
„ Schreier August	6 „	— „
Tync Stanisław, uczeń kl. V.	10 „	— „
Klimczak Franciszek, uczeń kl. VII.	10 „	— „
5. Uczniowie kl. I a (skarbnik Jasiński Łucyan)	50 K.	80 h.
„ kl. I b („ Benedyk Roman)	34 „	84 „
„ kl. II a („ Chan August)	10 „	80 „
„ kl. II b („ Pallan Zygmunt)	14 „	10 „
„ kl. III a („ Filip Henryk)	36 „	30 „
„ kl. III b („ Żak Ignacy)	1 „	40 „
„ kl. III c („ Zięba Stefan)	11 „	60 „
„ kl. IV a („ Ciążyński Ignacy)	10 „	90 „
„ kl. IV b („ Lewacki Piotr)	10 „	60 „
„ kl. V („ Górski Karol)	21 „	— „
„ kl. VI („ Pięta Bronisław)	25 „	20 „
„ kl. VII („ Klimczak Franciszek)	21 „	40 „
„ kl. VIII („ Breiter Emil)	35 „	70 „
Razem	1972 K.	78 h.

B. Rozchód.

1. Na książki szkolne do biblioteki dla ubogich uczniów	192 K.	78 h
2. Między ubogich uczniów rozdano gotówką	180 „	— „
3. Dla ubogich uczniów wydano na ubrania i obuwie	606 „	74 „
4. Drobne wydatki	— „	80 „
Razem	980 K.	32 h.

C. Zestawienie.

Dochód	1972 K.	78 h.
Rozchód	980 „	32 „
Pozostaje	992 K.	46 h.

Wszystkim ofiarodawcom składa Dyrektor imieniem niezamożnej młodzieży serdeczne podziękowanie.

VIII.

Kronika Zakładu.

Rok szkolny 1903/1904 rozpoczęto uroczystem nabożeństwem w dniu 3. września.

Wpisy uczniów do klasy I. odbywały się 28. i 29. czerwca a do wszystkich klas dnia 30. i 31. sierpnia.

Egzamina wstępne do klasy I. odbyły się dnia 30. czerwca i 1. września 1903 r. Do egzaminu zgłosiło się w obu terminach 131 uczniów; z tych przyjęto 118 a reprobowano 13. Z przyjętych uczniów odesłano 4 do zakładów Krakowskich z powodu braku miejsca.

Z początkiem i w ciągu roku szkolnego wpisano 601 uczniów publicznych i prywatnych, (więcej o 46, niż ich było roku poprzedniego); zakład liczył 8 klas głównych i 5 równorzędnych, tak samo, jak roku poprzedniego.

Dnia 9. września odbyło się w kaplicy szkolnej żałobne nabożeństwo za spokój duszy ś. p. Cesarzowej Elżbiety.

Dnia 26. września brał zakład udział w uroczystym obrzędzie złożenia w grobie Zasłużonych w kościele OO. Paulinów na Skałce w Krakowie zwłok ś. p. Henryka Siemiradzkiego, znakomitego artysty-malarza i dobrego obywatela.

Dnia 4. października obchodził zakład Imieniny Najjaśniejszego Pana uroczystem nabożeństwem.

Dnia 19. listopada, jako w dzień Imienin ś. p. Cesarzowej Elżbiety, odbyło się żałobne nabożeństwo za spokój Jej duszy.

Dnia 6. grudnia młodzież tutejszego zakładu urządziła Wieczorek ku uczczeniu Adama Mickiewicza.

Dnia 10. marca i 6. czerwca przysłuchiwał się nauce religii w kl. IIa, IIb, IIIb, i VI. jako komisarz biskupi, Przewielebny ks. Antoni Gruszecki, kanonik i proboszcz w Podgórzu.

W dniach 15—23 marca odbył lustracyę zakładu WPan Dr. L. German, c. k. krajowy Inspektor szkół średnich.

Dnia 8. maja brała młodzież tutejszego zakładu ze swoją orkiestrą udział w obchodzie 15-letniej rocznicy istnienia zabaw w Parku Dr. Jordana. Celem obchodu było złożenie przez uczącą się młodzież hołdu i podziękowania JWPanu Dr. Jordanowi za urządzenie parku.

Piśmienny egzamin dojrzałości odbył się w dniach 9—14 maja a ustny w dniach 13—17 czerwca pod pzzewodnictwem WP. Dr. L. Germana, c. k. krajowego Inspektora szkół średnich. — Po egzaminie rozdano abituryentom świadectwa wobec komisyi egzaminacyjnej. Przy tej sposobności przemówił do abituryentów prof. Dr. Kazimierz Krotoski, który ich przez ośm lat uczył a imieniem abituryentów dziękował dyrektorowi i profesorom za trudy i życzliwą opiekę Witold Herget.

W ciągu roku szkolnego przystępowała młodzież katolicka trzy razy do św. Sakramentów spowiedzi i komunii św., nadto odprawiła w dniach 25—28 marca rekolekcye wielkopostne. Egzorty wygłosił Przewielebny ks. Wiktor Wiecki T. J. dla gimnazyum wyższego a dla niższego ks. katecheta Sadowski Jan.

Dnia 12. czerwca odbył się w parku miejskim na Krzemionkach popis uczniów, uczęszczających na naukę gimnastyki, na którym był obecny cały zakład a nadto bardzo wiele tutejszej publiczności. Podczas popisu przygrywała na przemian orkiestra i kapela gimnazyalna.

Dnia 28. czerwca urządzono żałobne nabożeństwo za duszę ś. p. Cesarza Ferdynanda.

Uczniowie tutejszego zakładu przyszli dwa razy z pomocą materyalną kolegom — pogorzelcom w Złoczowie (60 K) i w Buczaczu (40 K).

Rok szkolny 1903/1904 zakończono dnia 30. czerwca uroczystem nabożeństwem dziękczynnem i rozdaniem świadectw.

IX.

Ważniejsze rozporządzenia Władz szkolnych.

1. C. k. Rada szkol. krajowa zarządziła okólnikiem z dnia 5. sierpnia 1903 l. 25904, aby Dyrekcye przedkładały wnioski o remuneracye profesorom i nauczycielom za godziny nadliczbowe dopiero po upływie całego roku szkolnego.
2. JE. Pan Minister W. i O. zatwierdził reskryptem z dnia 11. maja 1903 l. 20817 nowe plany do nauki języka ruskiego, jako przedmiotu względnie obowiązkowego.
3. W myśl reskr. JE. Pana Ministra W. i O. z dnia 23. maja 1903 l. 17541 może komisya egzaminacyjna przy egzaminie dojrzałości w terminie jesiennym pozwolić tym kandydatom, którzy nie uczynili zadość wymaganiom z jednego przedmiotu, by egzamin z tegoż przedmiotu powtórzyli po upływie pół roku.
4. JE. Pan Minister W. i O. zarządził reskr. z dnia 21. sierpnia 1903 l. 28852 unormowanie pauz między godzinami nauki szkolnej, tudzież upoważnił c. k. Radę szkolną kraj. do uwolnienia młodzieży od nauki szkolnej w dniu 2. stycznia.
5. JE. Pan Minister W. i O. zawiadomił reskryptem z dnia 25. września 1903 l. 22474 c. k. Namiestnictwo we Lwowie, że przy sprowadzaniu środków naukowych dla zakładu od firm zagranicznych kwity i rachunki tychże firm wolne są od należytości stemplowych, w myśl reskr. c. k. Ministerstwa Finansów z dnia 20. września 1887 l. 20773.
6. C. k. Rada szkol. kr. przypomina Dyrekcyom okólnikiem z d. 17. grudnia 1903 l. 46673, aby zastępcy nauczycieli, ubiegający się o urlop lub zmniejszenie liczby godzin do połowy,

stosowali się do postanowień zawartych w okólniku z dnia 7. lutego 1896 l. 2592.

7. C. k. Rada szkolna krajowa wydała rozporządzenie z dnia 24. grudnia 1903 l. 47016 w sprawie odbywania poprawczych egzaminów dojrzałości w szkołach średnich.
8. C. k. Rada szkol. krajowa normuje rozporządzeniem z dnia 8. stycznia 1904 l. 479 postępowanie przy egzaminach wstępnych do I. klasy w myśl reskryptu JE. Pana Ministra W. i O. z d. 24. maja 1884. l. 8019, a mianowicie:
   1) Od egzaminu ustnego z języka niemieckiego mają być uwolnieni uczniowie pod tymi samymi warunkami, jak i z innych przedmiotów.
   2) Uczniowie, którzy w świadectwie ze szkoły ludowej i w wypracowaniu piśmiennem z pewnego przedmiotu mają cenzurę „niedostateczny“, nie mogą być dopuszczeni do egzaminu ustnego.
9. C. k. Radę szkol. kraj. poleca rozp. z dnia 4. stycznia 1904 l. 45631, aby przy nauce rysunków stosowano nowe poglądy i zdobycze na polu dydaktyki i metodyki przy nauce tegoż przedmiotu.
10. C. k. Rada szkol. kraj. wydała rozporządzenie z dnia 9. stycznia 1904 L. 48806 w sprawie terminów, w których mają się odbywać okresowe klasyfikacye uczniów.
11. C. k. Rada szkol. kr. poleciła okólnikiem z dnia 19. marca 1904 L. 8782 Dyrekcyom i Gronom nauczycielskim, aby w myśl reskr. c. k. Ministerstwa W. i O. z dnia 24. lutego 1904 l. 6404 usilnie starały się o fizyczny rozwój młodzieży.

X.

Klasyfikacya uczniów.

za rok 1903/1904.

KLASA I. A.

Stopień celujący:

Jąsiński Łucyan
Kotowski Maryan
Kowalski Jerzy
Madej Jan
Pieprzyk Andrzej

Stopień pierwszy:

Badura Henryk
Bilski Jan
Blak Józef
Burda Ludwik
Christ Karol
Dobosz Roman
Ferber Wiktor
Głowacki Franciszek
Górkiewicz Stanisław
Grimm Hugo
Grochowski Tadeusz
Groele Józef
Hemzaczek Wacław
Isenberg Dawid
Jamka Stanisław
Kadulski Karol
Knapik Jan
Kozioł Wojciech
Kruszyna Franciszek
Kupferstein Tobiasz
Kutek Tadeusz
Laksberger Maks
Łobodziński Józef
Maciołowski Michał
Matula Edward
Mrozek Władysław
Mydlarczyk Stanisław
Mytnik Stanisław
Nędza Józef
Orlecki August
Peter Janusz
Podkowiński Adolf
Raj Mieczysław
Schönberg Józef
Semik Jan
Skupień Jan
Suder Franciszek
Świnarski Tadeusz
Waśniewski Zenon
Weiner Romuald
Zabdyr Władysław
Zamorski Tadeusz
Zdziechowicz Stanisław

Stopień drugi otrzymało 2, stopień trzeci 1, do egzaminu poprawczego po feryach przeznaczono 6 uczniów.

KLASA I. B.

Stopień celujący:

Dzięba Karol
Holländer Michał
Kaczor Józef
Krupiński Leonard
Michura Stefan
Myśliwy Henryk

Stopień pierwszy:

Armer Emanuel
Banach Wacław
Benedyk Roman
Bernstein Juliusz
Bulanda Wawrzyniec
Ciesielski Michał
Cieślik Ludwik
Dworzański Maryan
Dziama Józef
Dzielski Franciszek
Feczko Władysław
Figler Tytus
Florek Stanisław
Gucwa Franciszek
Has Stanisław
Immerglück Wilhelm
Kahany Władysław
Kiełkowski Piotr
Konowaluk Eustachy
Kossowski Władysław
Kotlarczyk Jan
Kubik Leon
Liban Roman
Markowicz Samuel
Miśkowiec Stanisław
Pazdan Józef
Pożycki Jan
Rehman Franciszek
Rojek Franciszek
Rokosz Franciszek
Schwarz Edmund
Śmietana Wiktor
Sroka Franciszek
Strojek Klemens
Szypuła Maksymilian
Turek Leopold
Wisner Kazimierz
Worobel Włodzimierz
Woźniak Jan
Zając Andrzej
Zińków Włodzimierz
Landau Jakób (pryw.)

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 10 uczniów.

KLASA II. A.

Stopień celujący:

Bierczyński Tadeusz
Kopera Franciszek
Rożek Adolf
Sitko Franciszek
Landau Salomon (pryw.)

Stopień pierwszy:

Baliga Józef
Bar Antoni
Birnbaum Michał
Bruzda Stanisław
Butterteig Julian
Chan August
Cieślik Stanisław
Czaja Czesław
Ferber Wiktor
Garbusiński Tadeusz
Góra Edward
Górz Jan
Gruca Franciszek
Gryglowski Michał
Kapuściarz Karol
Kawczak Stanisław
Kicia Aleksander
Kłaput Jan
Konieczny Ignacy
Korngold Abraham
Kowalczyk Ludwig
Kubas Stanisław
Kumala Józef
Łazarz Jan
Małysa Władysław
Markheim Leon
Matlak Michał
Mistat Józef
Młodzianowski Kazim.
Paluch Zygmunt
Rosbach Salomon
Sołtys Franciszek
Staszel Stanisław
Szatan Jan
Taubmann Zygfryd
Twaróg Wacław
Urban Tadeusz
Wagner Mieczysław
Wellner Izydor
Wilczyński Ignacy
Zamczyk Maurycy
Zapiórkowski Jan
Żmuda Maryan
Lgocki Wawrzyniec (prywatysta).

Jeden uczeń otrzymał stopień drugi, jednemu pozwolono powtórzyć egzamin z jednego przedmiotu po feryach.

KLASA II. B.

Stopień celujący:

Baumgarten Julian
Gänger Eliasz
Hubicki Agenor
Kowalski Tadeusz
Olszewski Józef
Pallan Zygmunt
Pęksa Stanisław
Polak Jan
Rysak Jan
Wach Tadeusz

Stopień pierwszy:

Bednarczyk Józef
Dobrzański Józef
Dudzik Wincenty
Dyrga Franciszek
Dziewoński Tadeusz
Dziewoński Tomasz
Dzikiewicz Władysław
Feiner Aron
Góra Józef
Gumprich Edward
Gumułka Antoni
Hachorkiewicz Józef
Illg Jan
Jarosz Stefan
Kawka Adam
Kenner Rudolf
Kops Wincenty
Kościółek Tadeusz
Kowalski Stefan
Krieger Dawid
Kulawik Piotr
Lehr Leon
Löffelholz Dawid
Malandowicz Teodor
Manne Lieber
Piaseczny Stefan
Reinisch Stefan
Thorn Abraham
Woźniak Andrzej
Wójtowicz Maryan
Zielnik Jakób
Ziębowicz Bronisław

Stopień trzeci otrzymał 1, do egzaminu poprawczego po feryach przeznaczono 7 uczniów.

KLASA III. A.

Stopień celujący:

Bednarski Janusz
Bednarski Tadeusz
Danek Jan
Kupiec Józef
Olesiński Czesław

Stopień pierwszy:

Batko Michał
Bieleś Tadeusz
Bochnik Władysław
Filip Henryk
Haliniak Stanisław
Jaskier Piotr
Kański Adam
Kapcia Fabian
Kawecki Ludwik
Krasuski Mieczysław
Kucharski Romuald
Liberak Maryan
Lutyński Henryk
Moskwa Władysław
Ozga Józef
Pieniążek Piotr
Pieniążek Stefan
Skórkowski Tadeusz
Starzewski Maciej
Weyda Jerzy

Do egzaminu poprawczego po feryach przeznaczono 5 uczniów.

KLASA III. B.

Stopień celujący:

Armer Józef
Hyży Paulin
Peiper Tadeusz
Pfeffer Emil
Sperr Paweł

Stopień pierwszy:

Bałuk Zygmunt
Bartyński Adolf
Buchsbaum Bertold
Ćwierz Jan
Dziewoński Jacenty
Fidziński Feliks
Franiek Jan
Grüner Aleksander
Herget Stanisław
Hojarczyk Adam
Holzer Aron
Kantorek Władysław
Król Julian
Lidwin Ludwik
Ofen Szymon
Śledź Abraham
Stolarz Stefan
Świadek Franciszek
Willer Maks
Żak Jan

Stopień III. otrzymał 1 uczeń, do egzaminu poprawczego przeznaczono 6 uczniów.

KLASA III. C.

Stopień celujący:

Flak Franciszek
Korngold Ferdynand
Śliwiński Ferdynand

Stopień pierwszy:

Albin Alfons
Bloch Hirsch
Breiter Ignacy
Ciepielowski Karol
Czajka Ludwik
Czekaj Ludwik
Dańkowski Józef
Gdula Tadeusz
Guzik Marek
Hoffmann Juda
Korngold Schachna
Kragen Zygfryd
Lichtig Karol
Mazur Andrzej
Moroz Jan
Palenker Jakób
Piątkowski Edward
Piekło Antoni
Rubinstein Joel
Sagan Hirsch
Schmeidl Romuald
Spira Majer
Sturz Jakób
Weisslitz Schaja
Wilk Antoni
Ziemba Stefan

Stopień trzeci otrzymał 1 uczeń, do egz. poprawczego po feryach przeznaczono 4 uczniów publicznych i 1 prywatystę.

KLASA IV. A.

Stopień celujący:

Ciążyński Ignacy
Krzyszkowski Bolesław
Peter Michał
Steinberger Benjamin

Stopień pierwszy:

Armer Eliasz
Blicharz Julian
Czekaj Stanisław
Czerny Bolesław
Czopkiewicz Kazimierz
Fränkel Aleksander
Grzybczyk Augustyn
Hirsch Natan
Kaufer Berl
Klinger Manes
Kuziela Zygmunt
Liban Emil
Marszalik Jakób
Młodzianowski Bolesł.
Mühleisen Edward
Myrek Karol
Pieniążek Józef
Piotrowicz Adam
Poturalski Karol
Radoszek Jan
Schustermann Abraham
Schwarz Zygfryd
Sojka Ignacy
Steigler Artur
Szybowski Marcin
Urban Zygmunt
Węgrzyn Jan
Wittek Karol
Zadęcki Franciszek
Żak Franciszek

Do egzaminu poprawczego po feryach z jednego przedmiotu przeznaczono 7 uczniów.

KLASA IV. B.

Stopień celujący:

Lichtig Samuel
Pardalewicz Franciszek
Schwarzbart Ignacy
Spinngarn Zygmunt

Stopień pierwszy:

Adler Leon
Batko Franciszek
Birkenfeld Izak
Feczko Karol
Gołąbek Józef
Kulma Władysław
Leser Leon
Lewacki Piotr
Łukawski Stanisław

Michałkiewicz Mieczys.
Pechner Henryk
Pechner Marek
Perelmann Wolf
Roch Jerzy
Seiden Henryk
Seifert Teofil
Skorecki Józef
Sokol Wiktor
Święcicki Eugenisz
Szczygieł Józef
Timberg Maksymilian
Torba Władysław

Do egzaminu poprawczego po feryach przeznaczono 6 uczniów.

KLASA V.

Stopień celujący:

Aronsohn Zygmunt
Górski Karol
Karcz Wojciech
Kokoszka Stanisław
Myśliwy Kazimierz
Rappaport Leon
Rosenzweig Aron
Strauchen Izrael
Timberg Henryk
Tync Stanisław

Stopień pierwszy:

Aleksandrowicz Jakób
Batkowski Bolesław
Besala Zygmunt
Billet Mojżesz
Dąbrowski Bolesław
Dobosz Bronisław
Firek Władysław
Gaweł Maryan
Glückstein Aron
Hausner Alfred
Huppert Baruch
Jacek Mieczysław
Jamka Antoni
Keiner Szulem
Kołacz Karol
Kotlarczyk Edward
Kuhn Roman
Michalec Ludwik
Nichtberger Szymon
Ozóg Stanisław
Podoba Jan
Pudek Roman
Rudnicki Adam
Schreier Józef
Semik Wojciech
Serafin Józef
Sidełko Seweryn
Soroczyński Józef
Świąder Józef
Welecki Jan
Windisch Saul
Zakrzewski Stanisław
Zralski Henryk
Żmuda Antoni

Stopień drugi otrzymało 2, stopień trzeci 1, do egzaminu poprawczego po feryach przeznaczono 6 uczniów.

KLASA VI.

Stopień celujący:

Goldberg Leon
Grünberg Mieczysław
Lambert Bolesław
Stankiewicz Józef

Stopień pierwszy:

Albin Czesław
Buła Izydor
Burmer Józef
Bylica Józef
Drozdowski Władysław
Finder Salomon
Garbusiński Zdzisław
Garlik Władysław
Grossmann Bernard
Hohenauer Maryan
Kaczmarczyk Jan
Kałuża Romuald
Kaufer Majer
Kutek Stanisław
Mikstein Stanisław
Pięta Bronisław
Piotrowski Józef
Podlodowski Ludwik
Schenker Izak
Schreiber Salomon
Silberberg Józef
Spira Joachim
Węgrzyn Józef
Zauss Władysław
Nowaczyński Zdzisław (prywatysta).
Wołoszynowski Konrad (prywatysta).

Do egzaminu poprawczego po feryach przeznaczono 12 uczniów.

KLASA VII.

Stopień celujący:

Gottlieb Aleksander
Klimczak Franciszek
Rosengarten Zygmunt
Schuldenfrei Michał

Stopień pierwszy:

Galaciński Ludwik
Goldstein Hirsch
Grabiński Jan
Gregorczyk Władysław
Herzog Józef
Hofferek Józef
Hohenauer Tadeusz
Jacek Wawrzyniec
Kantorek Roman
Kisielewski Daniel
Korngut Izak
Kowalski Tadeusz
Körner Romuald
Krawczyk Mieczysław
Kuchyt Emilian
Lipski Jakób
Maj Franciszek
Margulies Saul
Morawiecki Tadeusz
Niedzielski Karol
Nussenblatt Bernard
Ornstein Hersch
Osman Rudolf

Puder Nuchim	Strojek Kazimierz	Wach Zygmunt
Rec Józef	Studencki Władysław	Wejwoda Edward
Smykal Floryan	Tislowitz Hirsch	
Starowicz Józef	Urban Józef	

Stopień drugi otrzymał 1, stopień trzeci 1, do egzaminu poprawczego przeznaczono 4, do egzaminu uzupełniającego 1 ucznia.

KLASA VIII.

Stopień celujący:

Austern Aleksander
Breiter Emil
Fussmann Józef
Raab Henryk
Sroka Józef
Steinberg Ludwik

Stopień pierwszy:

Aleksandrowicz Izydor	Chrzan Kazimierz	Oplustil Kamil
Bielecki Michał	Feiner Leon	Panek Eugeniusz
Bułat Rudolf	Gemeiner Wolf	Przeworski Józef
	Gębka Józef	Steinberg Leon
	Grünberg Maksymilian	Stuhr Leopold
	Grzybczyk Jan	Szpiro Wolf
	Hajduk Józef	Turyn Józef
	Herget Witold	Udziela Seweryn
	Holzberger Jakób	Wachulski Bronisław
	Ledóchowski Jan	Zralski Hieronim
	Łacek Karol	
	Łuczko Roman	

Stopień drugi otrzymał 1 uczeń.

Wynik egzaminu dojrzałości.

Egzamin dojrzałości składało:

a) uczniów publicznych	31
b) uczniów prywatnych	—
c) eksternistów	2
Razem	33

Z tych uznano:

1. za dojrzałych z odznaczeniem

a) uczniów publicznych	7
b) uczniów prywatnych	—
c) eksternistów	—

2. za dojrzałych:

a) uczniów publicznych	14
b) uczniów prywatnych	—
c) eksternistów	2
Razem	23

3. Pozwolono przystąpić po wakacyach do powtórnego egzaminu z jednego przedmiotu:

a) uczniom publicznym	9
b) uczniom prywatnym	—
c) eksternistom	—
Razem	32

4. Reprobowano na rok:

a) uczniów publicznych	1
b) uczniów prywatnych	—
c eksternistów	—
Razem	33

Egzamin dojrzałości złożyli:

Austern Aleksander (z odznacz.)
Bielecki Michał
Breiter Emil (z odznacz.)
Bułat Rudolf
Feiner Löbl
Fussmann Józef (z odznacz.)
Gemeiner Wolf
Grünberg Maksymilian
Grzybczyk Jan
Herget Witold
Łuczko Roman
Raab Henryk (z odznacz.)
Sroka Józef (z odznacz.)
Steinberg Lejzer
Steinberg Leon
Stuhr Leopold (z odznacz.)
Szpiro Wolf (z odznacz.)
Turyn Józef
Udziela Seweryn
Wachulski Bronisław
Żralski Hieronim
Klimecki Stanisław (ekstern.)
Zembaczyński Władysław (ekstern.)

OGŁOSZENIE.

Wpisy uczniów publicznych, jakoteż prywatnych na rok szkolny 1904/5, odbędą się w dniach 30 i 31 sierpnia od godziny 9—12 przed południem. Późniejsze zgłoszenia będą uwzględniane tylko w wyjątkowych wypadkach.

Uczniowie mają się zgłaszać do wpisów w towarzystwie rodziców lub opiekunów.

Uczniowie **tutejszego zakładu** mają przy wpisie przedłożyć świadectwo szkolne z ostatniego półrocza.

Uczniowie **przybywający z innych zakładów** zgłaszający się do klas II—VIII, będą przyjmowani tylko w ograniczonej liczbie, w miarę wolnego miejsca w klasie, do której się zgłaszają.

Uczniowie **przybywający z innych zakładów** mają przy wpisie przedłożyć:

1. Metrykę chrztu lub urodzenia.

2. Świadectwo szkolne z ostatniego półrocza, opatrzone potwierdzeniem Dyrekcyi, że mogą być przyjęci w innym zakładzie bez przeszkody.

3. Dekret uwolnienia od opłaty szkolnej (lub poświadczenie uwolnienia na świadectwie szkolnem), jeżeli to uwolnienie mają.

Uczniowie, **zgłaszający się do egzaminu wstępnego do klasy I.** muszą przy wpisie przedłożyć:

1. Metrykę chrztu lub urodzenia na dowód, że ukończyli już 10 rok życia, lub ukończą go przed 1. stycznia 1905.

2. Świadectwo szkolne za ostatnie półrocze, jeżeli pobierali naukę w szkołach publicznych.

3. Świadectwo powtórnego szczepienia ospy (rewakcynacyi), odbytego w roku poprzedzającym wstąpienie do gimnazyum.

Uczniowie, którzy **po dłuższej przerwie w naukach** chcą znowu uzyskać przyjęcie do gimnazyum, muszą:

1. Przedłożyć metrykę urodzenia, ostatnie świadectwo szkolne, opatrzone przepisaną klauzulą, świadectwo moralności za czas, w którym do szkoły nie chodzili i świadectwo powtórnego szczepienia ospy.

2. Poddać się egzaminowi wstępnemu za złożeniem taksy egzaminacyjnej w kwocie 24 K.

Każdy uczeń ma złożyć przy wpisie 2 K. na środki naukowe. Uczniowie nowo wstępujący do zakładu płacą nadto taksę wstępną w kwocie 4 K. 20 h.

Oprócz tego musi każdy uczeń, z wyjątkiem bardzo ubogich, złożyć 1 K. na gry i zabawy szkolne.

Uczniowie obowiązani są do składania opłaty szkolnej, która za jedno półrocze wynosi 40 K. i musi być złożona w pierwszych sześciu tygodniach każdego półrocza, t. j. do 15 października i 15 marca. Prośby o uwolnienie od opłaty szkolnej, zaopatrzone w świadectwo szkolne z ostatniego półrocza i świadectwo ubóstwa, nie dawniej jak przed rokiem wydane, należy bez stempla wnosić za pośrednictwem Dyrekcyi do Wysokiej c. k. Rady Szkolnej krajowej najpóźniej do 20. września w pierwszem półroczu, a 20. lutego w drugiem. O uwolnienie od opłaty szkolnej mogą wnosić prośby tylko ci uczniowie ubodzy, którzy za ostatnie półrocze otrzymali świadectwo pierwszego stopnia, dobre obyczaje i dobrą pilność.

Uczniowie klasy I. mają złożyć opłatę szkolną za pierwsze półrocze do 30 listopada; ci jednak ubodzy uczniowie, którzy już w pierwszych dwóch miesiącach czynią dobre postępy we wszystkich przedmiotach, okazują dobre obyczaje i dobrą pilność, mogą uzyskać **odroczenie** tego terminu aż do końca półrocza, a w razie pomyślnej klasyfikacyi za I. półrocze są uwolnieni od opłaty szkolnej. Uczniowie chcący z tego dobrodziejstwa korzystać, mają w ciągu 8 dni po rozpoczęciu roku szkolnego wnieść za pośrednictwem Dyrekcyi nieostemplowane prośby do Wysokiej c. k. Rady Szkolnej krajowej, załączając do nich dokładne świadectwo ubóstwa.

Egzamina **poprawcze** odbędą się w dniach 29 i 30 sierpnia od godziny 3 popołudniu.

Egzamina **wstępne** do klasy I. odbywają się w dwóch terminach: przed feryami 30. czerwca lub 1. lipca i po feryach dnia 1 lub 2 września. Powtórzenie tego egzaminu przed upływem roku nie jest dozwolone ani w tym samym ani w innym zakładzie.

Egzamina **wstępne** do klas od II—VIII. składać można od 4—16. września w I. półr., a od 3—15. lutego w II. półr. w dniach, które Dyrektor zgłaszającym się oznaczy. Z egzaminu wstępnego nie wydaje się świadectw. Po złożeniu egzaminu wstępnego uczeń może być przyjęty tylko jako publiczny.

Uczniom **zamiejscowym** wolno mieszkać pod nadzorem tych osób, które się ściśle stosować będą do przepisów Regula-

minu dla odpowiedzialnych nadzorców, wydanego przez Wysoką c. k. Radę Szk. krajową. Osoby przyjmujące uczniów na mieszkanie (i wikt), **muszą** zatem we własnym interesie zaznajomić się dokładnie z odnośnymi przepisami.

Rok szkolny 1904/5 rozpocznie się uroczystem nabożeństwem dnia 3. września; dnia 5. września rozpoczynają się lekcye szkolne.

W Podgórzu dnia 30. czerwca 1904.

St. Bednarski,
Dyrektor.

DODATEK.

Zakres egzaminu wstępnego do klasy I. jest następujący:

a) z religii wymaga się wiadomości, których uczeń nabyć powinien w pierwszych czterech latach obowiązkowej nauki szkolnej, w szkołach ludowych czteroklasowych;

b) z języka polskiego: czytanie płynne i wyraziste, objaśnianie odczytanych ustępów pod względem treści i związku myśli, opowiadanie treści większymi ustępami; znajomość części mowy, odmiana imion i czasowników, znajomość zdania pojedynczego, rozszerzonego i rozbiór jego części składowych pod względem składni, zgody i rządu, poprawne napisanie dyktatu z zakresu pojęć znanych uczniom i piśmienny rozbiór jednego zdania z kilku zwykłemi określeniami;

c) z języka niemieckiego: czytanie płynne i zrozumiałe; znajomość odmiany rodzajników, rzeczowników, przymiotników i zaimków (osobistych, dzierżawczych, wskazujących i względnych), odmiana słów posiłkowych i czasowników słabych we wszystkich formach strony czynnej i biernej, tudzież odmiana najzwyklejszych czasowników mocnych, zasób wyrazów z zakresu pojęć uczniom znanych; poprawne przepisanie łatwego dyktatu, którego treść przed podyktowaniem poda się uczniom w języku polskim;

d) z rachunków: pisanie cyfr do miliona włącznie; biegłość w czterech działaniach liczbami całkowitemi i rozwiązywanie zagadnień z zakresu życia codziennego, pewność w tabliczce mnożenia, znajomość ważniejszych miar metrycznych.

Niedostateczny postęp w jednym przedmiocie egzaminu usuwa ucznia na cały rok od przyjęcia go w jakiejkolwiek szkole średniej.